A TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE (második tanács)

2011. március 3.*

A T-110/07. sz. ügyben,

a **Siemens AG** (székhelye: Berlin [Németország] és München [Németország], képviselik kezdetben: I. Brinker, T. Loest és C. Steinle, később: I. Brinker és C. Steinle ügyvédek)

felperesnek

az **Európai Bizottság** (képviselik kezdetben: F. Arbault és O. Weber, később: X. Lewis és R. Sauer és végül: R. Sauer és A. Antoniadis, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

* Az eljárás nyelve: német.

elsődlegesen az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/F/38.899 gázszigetelt kapcsolóberendezések ügy) 2007. január 24-én hozott C (2006) 6762 végleges bizottsági határozat részleges megsemmisítésére, illetve másodlagosan a felperessel szemben kiszabott bírság csökkentésére irányuló kérelem tárgyában,

A TÖRVÉNYSZÉK (második tanács),

tagjai: I. Pelikánová elnök (előadó), K. Jürimäe és S. Soldevila Fragoso bírák,

hivatalvezető: K. Andová tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2009. december 16-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A jogvita előzményei

1 A felperes Siemens AG olyan tőzsdén jegyzett társaság, amely az elektrotechnika és az elektronika területén tevékenykedik. Székhelye Berlinben (Németország) és Münchenben (Németország) található.

2 A gázszigetelt kapcsolóberendezések a villamosenergia-hálózatokban áramló energiát hivatottak ellenőrizni. Olyan erősáramú villamos berendezésekről van szó, amelyeket a kulcsrakész villamossági alállomások fő alkotórészeként használnak. Az alállomások olyan segéderőművek, amelyek a villamos áramot alakítják át. A transzformátoron kívül az alállomások alkotóelemei az ellenőrző rendszerek, relék, akkumulátorok, töltők és a kapcsolóberendezések. A kapcsolóberendezés feladata a transzformátor túlterheléstől való megóvása és/vagy a villamos áram hibás transzformátortól való elszigetelése.

3 A gázszigetelt kapcsolóberendezések lehetnek gázszigeteltek, légszigeteltek vagy vegyes szigetelésűek, amikor is a két utóbbi eljárást kombinálják. A gázszigetelt kapcsolóberendezéseket vagy a kulcsrakész villamossági alállomások integrált részeként, vagy ezen alállomásokba beépítendő alkatrészekként világszerte értékesítik. E kapcsolóberendezések ezen alállomások teljes árának 30–60%-át teszik ki.

4 2004. március 3-án az ABB Ltd tájékoztatta a Bizottságot, hogy a gázszigetelt kapcsolóberendezések (a továbbiakban: GIS) ágazatában versenyellenes magatartások állnak fenn, és a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló 2002. február 19-i bizottsági közleménynek (HL 2002. C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) megfelelően szóbeli mentességi kérelmet intézett a Bizottsághoz.

5 Az ABB által bejelentett magatartások a GIS-projektek (a továbbiakban: GIS-projektek) eladásának világszintű összehangolásából állt, amely a piacfelosztást, a kvóták felosztását és a piaci részesedések fenntartását, a GIS-projektek erre kijelölt gyártóknak való odaítélését, valamint a közbeszerzési eljárások manipulációját (összejátszás az ajánlattétel során) – annak érdekében, hogy a szerződések e gyártóknak kerüljenek odaítélésre –, az áraknak azon GIS-projektekre vonatkozó összetett egyezségek révén történő rögzítését, amelyek nem kerültek odaítélésre, a kartellben

részt nem vevő vállalkozásokkal kötött licencia szerződések megszüntetését, továbbá a bizalmas piaci információk cseréjét foglalta magában.

6 Az ABB szóbeli bírság alóli mentességi kérelmét szóbeli észrevételekkel és irati bizonyítékokkal egészítette ki. 2004. április 25-én a Bizottság feltételes mentességet adott az ABB-nek.

7 A Bizottság az ABB nyilatkozata alapján vizsgálatot indított, és 2004. május 11-én és 12-én helyszíni vizsgálatot végzett az Areva T&D SA, a Siemens AG, a VA Tech, a Hitachi Ltd, illetve a Japan AE Power Systems Corp (a továbbiakban: JAEPS) vállalkozások telephelyein.

8 A Bizottság 2006. április 20-án kifogásközlést fogadott el, amelyet 20 társaságnak, többek között a Siemensnek is kézbesített.

9 A Bizottság 2006. július 18-án és 19-én meghallgatást tartott.

10 A Bizottság az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/F/38.899 gázszigetelt kapcsolóberendezések ügy) 2007. január 24-én elfogadta a C (2006) 6762 végleges bizottsági határozatot (a továbbiakban: megtámadott határozat). E határozatot a Siemens 2007. február 8-án kapta kézhez.

11 A Siemensen kívül a megtámadott határozat címzettje volt az ABB, az Alstom, az Areva, az Areva T&D AG, az Areva T&D Holding SA és az Areva T&D SA, a Fuji Electric Holdings Co., Ltd és a Fuji Electric Systems Co., Ltd (a továbbiakban

együttesen: Fuji), a Hitachi Ltd és a Hitachi Europe Ltd (a továbbiakban együttesen: Hitachi), a JAEPS, a Mitsubishi Electric System Corp. (a továbbiakban: Melco), a Nuova Magrini Galileo SpA, a Schneider Electric SA, a Siemens AG Österreich, a Siemens Transmission & Distribution Ltd (a továbbiakban: Reyrolle), a Siemens Transmission & Distribution SA, a Toshiba Corp. és a VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG.

12 A Bizottság a megtámadott határozat (113)–(123) preambulumbekezdésében kifejtette, hogy a kartellben részt vevő különböző vállalkozások világszinten – néhány piac kivételével – összehangolták a GIS-projektek odaítélését azon szabályok szerint, amelyekben különösen a becsült történeti piaci részesedéseket nagyban tükröző kvóták fenntartása érdekében állapodtak meg. Hozzátette, hogy a GIS-projekteket egy közös „japán" és egy közös „európai" kvóta alapján ítélték oda, amelyeket aztán a japán gyártóknak, illetve az európai gyártóknak maguk között kellett felosztaniuk. Egy 1988. április 15-én Bécsben aláírt megállapodás (a továbbiakban: GQ-megállapodás) állapította meg a GIS-projekteknek vagy a japán gyártóknak, vagy az európai gyártóknak való odaítélését lehetővé tévő szabályokat, és azok mennyiségének a megfelelő kvótába való beszámítását.

13 Egyébiránt a Bizottság a megtámadott határozat (124)–(132) preambulumbekezdésében kifejtette, hogy a kartellben részt vevő különböző vállalkozások íratlan egyezséget kötöttek (a továbbiakban: közös egyezség), amelynek értelmében egyrészt a japán GIS-projektek, másrészt a kartell európai tagországai (együttesen a GIS-projektek „gyártó országai") a kartell japán, illetve európai tagjai részére voltak fenntartva. A GIS-projektek a „gyártó országokban" nem voltak a két csoport közötti információcsere tárgyai, és azok nem kerültek a csoportok kvótáiban beszámításra. A GQ-megállapodás két gyártócsoport között a kartell működéséhez – az érintett közbeszerzések manipulációjához és a fel nem osztható GIS-projektekkel kapcsolatos árak rögzítéséhez – szükséges információcserére vonatkozó szabályokat is tartalmazott, amely működést többek között a két csoport titkárai biztosítottak. A GQ-megállapodás 2. melléklete értelmében e megállapodás – az Egyesült Államok, Kanada, Japán és 17 nyugat európai ország kivételével – az egész világra kiterjedt. Továbbá

a közös egyezség szerint a „gyártó országoknak" nem minősülő európai országokban létező GIS-projektek is az európai csoportnak voltak fenntartva, mivel a japán gyártók kötelezettséget vállaltak arra, hogy Európában nem nyújtanak be ajánlatokat a GIS-projektek tekintetében.

14 A Bizottság álláspontja szerint a GIS-projektek európai gyártók közötti felosztását egy ugyancsak Bécsben 1988. április 15-én aláírt és „E-Group Operation Agreement for GQ-Agreement" nevű megállapodás (az E csoportnak a GQ-megállapodás végrehajtására vonatkozó megállapodása) (a továbbiakban: EQ-megállapodás). A Bizottság megjegyezte, hogy a GIS-projektek odaítélésére Európában ugyanazok a szabályok vonatkoztak, amelyek e projektek odaítélésére a többi országban irányadók voltak. Különösen az Európában létező GIS-projekteket ugyanúgy be kellett jelenteni, nyilvántartásba kellett venni, oda kellett ítélni, vagy minimálárszintet jelöltek ki azokra.

15 A Bizottság a megtámadott határozat (142) preambulumbekezdésében megállapította, hogy a GQ-megállapodásban és az EQ-megállapodásban, valamint a kartell megszervezésének és működésének érdekében a kartell különböző tagjai – az európai tagok esetében számokból álló, a japán tagok esetében betűkből álló – kóddal kerültek beazonosításra. Az eredeti kódokat 2002 júliusától számokkal helyettesítették.

16 A Bizottság a megtámadott határozat 1. cikkének o) pontjában megállapította, hogy a Siemens az 1988. április 15. és 1999. szeptember 1-je közötti időszakban, illetve a 2002. március 26. és 2004. május 11. közötti időszakban vett részt a jogsértésben.

17 A megtámadott határozat 1. cikkében szereplő jogsértés miatt a Bizottság a Siemens-szel szemben a megtámadott határozat 2. cikkének m) pontjában 396 562 500 euró összegű bírságot szabott ki.

Eljárás és a felek kérelmei

18 A Törvényszék Hivatalához 2007. április 16-án benyújtott keresetlevelével a felperes előterjesztette a jelen keresetet.

19 Az előadó bíró jelentése alapján a Törvényszék (második tanács) a szóbeli szakasz megnyitásáról határozott.

20 A Törvényszék eljárási szabályzatának 64. cikkében szabályozott pervezetési intézkedések keretében a Törvényszék felhívta a feleket, hogy válaszoljanak az általa feltett írásbeli kérdésekre. A felek e kérésre időben válaszoltak.

21 A Törvényszék a 2009. december 16-i tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előterjesztéseit és a Törvényszék kérdéseire adott válaszaikat.

22 A Siemens azt kéri, hogy a Törvényszék:

– semmisítse meg a megtámadott határozatot a rá vonatkozó részben;

– másodlagosan csökkentse a vele szemben kiszabott bírság összegét;

– kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére.

23 A Bizottság azt kéri, hogy a Törvényszék:

– utasítsa el a keresetet;

– kötelezze a Siemenst a költségek viselésére.

A jogkérdésről

24 A Siemens megsemmisítési keresete alátámasztása érdekében három jogalapra hivatkozik. Az első jogalap az EK 81. cikk (1) bekezdésének, valamint az Európai Gazdasági Térségről szóló Megállapodás (EGT-Megállapodás) 53. cikkének megsértésére vonatkozik. A második jogalap [az EK 81. cikkben] és [az EK 82. cikkben] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 25. cikkének a megsértésére vonatkozik. A harmadik jogalap a bírság összegének téves kiszámítására vonatkozik.

I – *Az EK 81. cikk (1) bekezdésének, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének megsértésére vonatkozó első jogalapról*

25 Az első jogalap két részre osztható. Az első rész keretében a Siemens „a kifogásolt jogsértések nem megfelelő leírására" hivatkozik. A második részben „az állítólagos megállapodások és azok közös piacra gyakorolt hatásainak téves elemzésére" hivatkozik.

A – *Az első jogalapnak a „kifogásolt jogsértések nem megfelelő leírására" vonatkozó első részéről*

1. A felek érvei

26 A Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottság nem írta le és nem bizonyította megfelelően a vele szemben kifogásolt jogsértést. Lényegében elsősorban arra hivatkozik, hogy a Bizottság nem bizonyította a kifogásolt magatartások egységes és folyamatos jellegét, másodsorban arra, hogy a Bizottság nem írta le a kartellnek a közös piacra gyakorolt tényleges hatását, harmadsorban pedig arra, hogy a Bizottság nem bizonyította a felperesnek azon általános szándékát, hogy kétszer ugyanabban a jogsértésben vegyen részt.

27 A Bizottság arra hivatkozik, hogy ezt a jogalapot el kell utasítani, mint nem megfelelően megalapozottat. Egyébiránt arra hivatkozik, hogy a Siemens állításai alaptalanok.

2. A Törvényszék álláspontja

28 Meg kell állapítani, hogy az első jogalap első része kizárólag olyan kifogásokat tartalmaz, amelyek vagy a kereset többi részében is szerepelnek, vagy azokat a Siemens által felhozott egyéb, a megtámadott határozatnak a kifogásolt jogsértést megállapító 1. cikkére vonatkozóan felhozott jogalapok vizsgálatának keretében kell megvizsgálni. Így például a kifogásolt magatartások egységes és folyamatos jellege bizonyításának hiányára vonatkozó kifogásra a felperes a második jogalap második részében is hivatkozik, és a Siemens jogsértésben való részvételével kapcsolatos általános szándékára vonatkozó kifogását ugyancsak e jogalap keretében kell vizsgálni. Továbbá a felperes a kartellnek a közös piacra gyakorolt tényleges hatása leírásának hiányára vonatkozó kifogását az első jogalap második részében sokkal részletesebben kifejti. Úgy tűnik tehát, hogy a jelen rész nem rendelkezik önálló jelleggel.

29 Ennélfogva nem szükséges az első jogalap első részéről külön határozni.

B – *Az első jogalapnak az „állítólagos megállapodások és azok közös piacra gyakorolt hatásainak téves elemzésére" vonatkozó második részéről*

30 Az első jogalap második részének keretében a Siemens három kifogást hoz fel, amelyek az EGT-n belül hatást gyakorló kartell nem létezésére, a piacok japán gyártók és európai gyártók közötti földrajzi felosztásának hiányára, valamint a „gyártó országok" védelmének hiányára vonatkoznak.

31 E három jogalap szorosan összefügg. Egyrészt a második és harmadik jogalap a Bizottság azon kijelentéseire vonatkozik, amelyek – amennyiben feltételezzük, hogy bizonyítottak – az EGT-n belül hatást gyakorló kartell létezését bizonyítják, amely kérdés viszont az első kifogás tárgya. Másrészt a három kifogás olyan szempontból is összefügg, hogy a Bizottság által hivatkozott ugyanazon bizonyítékokra vonatkozik. Ennélfogva e részeket együtt kell vizsgálni.

1. A felek érvei

32 A Siemens a jogsértésben való részvételének 1988-tól 1999-ig tartó időszaknak megfelelő első szakasza kapcsán arra hivatkozik, hogy a vele szemben kifogásolt jogsértés a megtámadott határozatban nem kerül kellőképpen alátámasztásra. Különösen a Bizottság tévesen állapította meg, hogy a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás azt bizonyítják, hogy a jogsértés az EGT-n belül is kifejtette hatását, miközben e földrajzi terület kifejezetten ki volt zárva e megállapodások hatálya alól. Ezt a jogsértést a Bizottság által bemutatott egyéb bizonyítékok sem bizonyították.

33 A Siemens e tekintetben úgy véli, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy az európai és a japán gyártók a közös egyezség keretében úgy döntöttek volna, nem avatkoznak be a versenybe saját országaik piacán. A piacok ily módon történő földrajzi felosztását nem bizonyítja sem a 17 európai ország GQ-megállapodás hatályából való kizárása, sem az, hogy az Európában létező GIS-projekteket állítólag beszámították a világszintű kvótába, sem a Hitachi és a Fuji Bizottság által hivatkozott nyilatkozatai. Ezzel szemben az a tény, hogy a GQ-megállapodás résztvevői tartózkodtak attól, hogy termékeiket egyes európai piacokon értékesítsék, kizárólag az e piacokra való belépés technikai és gazdasági akadályainak tudható be.

34 A Siemens vitatja mind az európai piacoknak a „gyártó országok” vagy „hazai piacok” elve szerinti földrajzi felosztását, mind az állítólagos „Európára vonatkozó előzetes egyezségekben” való részvételt, amelyekre a Bizottság azon elméletének alátámasztása érdekében hivatkozott, miszerint a kartell európai résztvevői az EGT-ben felosztották a piacokat. A Bizottság által ezzel kapcsolatosan előterjesztett bizonyítékok elégtelenek. Végül az, hogy egyes gyártók bizonyos nemzeti piacokon nem fejtettek ki tevékenységet, nem csupán egy jogsértő kartell létezésével magyarázható.

35 A Bizottság vitatja a Siemens által hivatkozott érveket.

2. A Törvényszék álláspontja

36 Elöljáróban meg kell jegyezni, hogy a Siemens beadványaiban kifejezetten elismeri a megtámadott határozatban a jogsértés 2002 és 2004 közötti második szakaszában való részvételére vonatkozóan kifejtett tényállást. A Siemens által hivatkozott első jogalap tehát csupán a jogsértés 1988 és 1999 közötti első szakaszában való részvételre vonatkozik. Következésképpen azon bizonyítékok, amelyekre a Bizottság támaszkodott az első jogalap jelen részében, csupán annyiban vizsgálandók, amennyiben azok a jogsértés első szakaszára vonatkoznak, feltéve hogy azokból ezen időszakra vonatkozó következtetések vonhatók le.

37 E tekintetben el kell utasítani a Bizottság azon érvét, miszerint a 2002 és 2004 közötti időszakra vonatkozó észrevételeket jogszerűen ki lehetne vetíteni az azt megelőző időszakra, mivel ugyanarról a jogsértésről van szó. Ugyanis, anélkül hogy az ítélet e szakaszában szükséges lenne a Siemensnek a két különböző időszakban való részvételét magában foglaló egységes jogsértés létezéséről dönteni, megállapítható, hogy

egyenként kell értékelni, hogy a jogsértés egy bizonyos időszakára vonatkozó bizonyítékok mennyiben nyújthatnak érvényes útmutatást a felperesnek a jogsértés első szakaszában való részvételére nézve is.

38 Egyébiránt a Bizottság azon elmélete, miszerint a Siemens csupán a kartell EGT-n belüli versenyre gyakorolt hatásának vitatására szorítkozik, miközben a Bizottság a megtámadott határozatban azt kifogásolja, hogy a felperes olyan kartellmegállapodást kötött, amelynek célja a verseny közös piacon belüli torzítása volt, nem vezethet csupán a Siemensszel szemben kifogásolt tények vizsgálatának korlátozásához. A Siemens beadványaiban kifejtettekből ugyanis kitűnik, hogy nem csupán azt vitatja, hogy a kifogásolt kartell hatást fejtett ki (Liechtenstein és Izland kivételével) az EGT-n belül, hanem azt a tényt is, hogy annak a verseny közös piacon és EGT-n belüli torzítása lett volna a célja.

39 A felek lényegében abban nem értenek egyet, hogy a Bizottság az 1988 és 1999 közötti időszakra nézve bizonyította-e olyan kartell létezését, amely hatást fejthetett ki a közös piacon és az EGT-n belül.

40 Azt kell tehát meghatározni, hogy a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás – irati bizonyíték mivoltában – bizonyítja-e olyan kartell létezését, amely hatást fejthetett ki a közös piacon és az EGT-n belül. E tekintetben nem kell különbséget tenni az EK 81. cikk (1) bekezdésében meghatározott két eset között. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint ugyanis annak értékeléséhez, hogy valamely összehangolt magatartást az EK 81. cikk (1) bekezdése tilt-e, felesleges a magatartás tényleges hatásának figyelembevétele, amennyiben nyilvánvaló, hogy annak célja a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása (lásd a Bíróság C-8/08. sz., T-Mobile Netherlands és társai ügyben 2009. június 4-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-4529. o.] 29. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A fent hivatkozott

ítélkezési gyakorlat analógia útján az EGT-Megállapodás 53. cikkének (1) bekezdésére is alkalmazandó.

41 A fenti kérdésre adandó nemleges válasz esetén azt kell meghatározni, hogy a Bizottság által hivatkozott közös egyezség létezését megfelelően alátámasztja-e az összes többi bizonyíték.

42 Mindemellett még e vizsgálatok megkezdése előtt érdemes emlékeztetni a bizonyítási teherre alkalmazandó szabályokra, tekintettel arra, hogy a felek ebben a kérdésben sem értenek egyet.

a) A bizonyítási teherről

43 Először is emlékeztetni kell, hogy a Bizottság kötelezettsége bizonyítani az általa megállapított, EK 81. cikkel szembeni jogsértést, és olyan bizonyítékokat előterjeszteni, amelyek a jogilag megkövetelt módon igazolják a jogsértést megvalósító körülmények fennállását (a Bíróság C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-8417. o.] 58. pontja és a C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 86. pontja).

44 Ezzel kapcsolatosan a bíróságban felmerülő bármely kételynek annak a vállalkozásnak a javát kell szolgálnia, amely a jogsértést megállapító határozat címzettje. A bíróság tehát nem állapíthatja meg, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította a kérdéses jogsértés fennállását, amennyiben – különösen egy bírságot kiszabó határozat megsemmisítésére irányuló eljárás során – még bármely kételye áll fenn e kérdéssel kapcsolatosan (a Törvényszék T-44/02. OP., T-54/02. OP., T-56/02. OP.,

T-60/02. OP. és T-61/02. OP. sz., Dresdner Bank és társai egyesített ügyekben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3567. o.] 60. pontja).

45 Ebben a helyzetben figyelembe kell venni a többek között az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én aláírt európai egyezmény (a továbbiakban: EJEE) 6. cikkének (2) bekezdéséből eredő ártatlanság vélelmét, amely az alapvető jogok egyike, amelyek az EU 6. cikk (2) bekezdése által is Bíróság megerősített ítélkezési gyakorlata értelmében a közösségi jog általános jogelveit képezik. A kérdéses jogsértések jellegéből és az ezt követő büntetések komolyságából és jellegéből adódóan az ártatlanság vélelmének elve alkalmazandó azokban a vállalkozásokat érintő, versenyszabályok megsértésére vonatkozó eljárásokban, amelyek bírság vagy kényszerítő bírság megállapításához vezethetnek (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4287. o.] 149. és 150. pontját, valamint a C-235/92. P. sz., Montecatini kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4539. o.] 175. és 176. pontját).

46 Ezért a Bizottságnak pontos és egybevágó bizonyítékokat kell nyújtania annak bizonyítására, hogy a jogsértés megtörtént (a fenti 44. pontban hivatkozott Dresdner Bank és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 62. pontja), illetve azon szilárd meggyőződésének alátámasztására, hogy az állítólagos jogsértések az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében érezhetően korlátozzák a versenyt (a Törvényszék T-185/96., T-189/96. és T-190/96. sz., Riviera Auto Service és társai egyesített ügyekben 1999. január 21-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-93. o.] 47. pontja).

47 Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy nem szükséges a Bizottság által előterjesztett minden egyes bizonyítéknak a jogsértés összes elemét tekintve eleget tennie e feltételeknek. Elegendő, ha az intézmény által hivatkozott bizonyítékok összességében értékelve megfelelnek e követelménynek (lásd a fenti 44. pontban hivatkozott Dresdner Bank és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 63. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

48 Ezen túlmenően a versenyellenes megállapodások tilalmának közismert jellegére és ennélfogva végrehajtásuk titkos jellegére figyelemmel a Bizottságtól nem várható el, hogy olyan okirati bizonyítékot nyújtson, amely kifejezetten bizonyítja az érintett szereplők kapcsolatfelvételét. A Bizottság rendelkezésére álló töredékes és szórványos elemek mindenesetre kiegészíthetők a releváns körülmények rekonstruálására alkalmas következtetésekkel. A versenyellenes magatartás vagy megállapodás létezésére tehát bizonyos egybeesésekből és jelekből olyan következtetéseket lehet levonni, amelyek együttes vizsgálata egyéb összefüggő magyarázat hiányában a versenyjogi szabályok megsértésének bizonyítékát nyújthatják (a fenti 44. pontban hivatkozott Dresdner Bank és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 64. és 65. pontja, valamint a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 55–57. pontja).

49 Mindazonáltal, amennyiben a Bizottság kizárólag az érintett vállalkozások piaci magatartására támaszkodik a jogsértés fennállásának bizonyításakor, elegendő, hogy az utóbbiak bizonyítsák olyan körülmények fennállását, amelyek más megvilágításba helyezik a Bizottság által a közösségi versenyszabályok megsértésének megállapítása érdekében leírt tényállást, és a bizottsági érvelést helyettesítő hihető magyarázatát adják azoknak (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz., JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2501. o.] 186. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

50 Az EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke megsértésének megállapítása érdekében felhozható bizonyítékok kapcsán meg kell említeni, hogy a közösségi jogban érvényesülő elv a bizonyítékok szabad értékelésének elve (a Törvényszék T-50/00. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben (2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2395. o.] 72. pontja). Így különösen a közösségi jog egyetlen előírása vagy általános elve sem tiltja, hogy a Bizottság valamely vállalkozással szemben más eljárás alá vont vállalkozások nyilatkozatára támaszkodjon. Ha ez nem így lenne, az EK 81. cikkel és EK 82. cikkel ellentétes magatartás bizonyításának terhe tarthatatlan, és az

EK-Szerződés alapján ráruházott feladattal ellentétes lenne, hogy felügyelje ezen előírások megfelelő alkalmazását (a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 192. pontja).

51 Ennélfogva a tényállás eltérő magyarázata csak akkor releváns, ha a Bizottság kizárólag az érintett vállalkozások piacon tanúsított magatartására támaszkodik. Vagyis az ilyen magyarázat abban a pillanatban irrelevánssá válik, ahogy a jogsértés fennállása nem csak hogy feltételezett, hanem azt bizonyítékok is alátámasztják. Egyébiránt az előző pontban hivatkozott bizonyítékok szabad értékelése elvének értelmében bármilyen bizonyíték elfogadható valamely jogsértés bizonyítása érdekében, ezért valamely tényállás eltérő magyarázata irreleváns, amennyiben a jogsértés nem irati bizonyítékok révén, ám jogilag megkövetelt módon nyer bizonyítást (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-305/94–T-307/94., T-313/94–T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1999. április 20-án hozott ítéletének [EBHT 1999., II-931. o.] 727. és 728. pontját).

52 A jelen ügyben tehát a Siemens által vitatott tényezők tekintetében azt kell megvizsgálni, hogy a Bizottság által a megtámadott határozatban a Siemensszel szemben kifogásolt magatartásokat bizonyítékok támasztják-e alá, vagy a Bizottság csupán az érintett vállalkozások piaci magatartásából következtetett azokra. Csupán az utóbbi esetben kell megvizsgálni, hogy adható-e olyan eltérő magyarázat az érintett vállalkozások piaci magatartására, amely megfelelően hihető ahhoz, hogy a megtámadott határozatban tett megállapításokat megcáfolhassa.

53 Ezzel szemben az ítélkezési gyakorlat értelmében a versenyellenes megállapodások tilalmának közismert jellegére és ennélfogva végrehajtásuk titkos jellegére figyelemmel

valamely kartell egybevágó bizonyítékok összességével is bizonyítható (lásd a fenti 48. pontot). Ennélfogva a Siemens nem hivatkozhat arra, hogy egy ilyen bizonyíték irreleváns azon ténnyel érvelve, hogy a Bizottság által felhozott bizonyítékok egyenként és külön-külön értékelve nem bizonyítják megfelelően a vele szemben kifogásolt magatartásokat. Ugyanis a Bizottság által felhozott egybevágó bizonyítékok összességének részét képező egyes elemei külön-külön értékelve nem tekinthetők e magatartás teljes értékű bizonyítékainak.

54 A különböző bizonyítékoknak tulajdonítandó bizonyító erővel kapcsolatosan ki kell emelni, hogy az egyetlen fontos tényező, amelyet a bizonyítékok szabad értékelése során meg kell vizsgálni, a bizonyítékok hitelessége (lásd a Törvényszék T-44/00. sz., Mannesmannröhren-Werke kontra Bizottság ügyben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2223. o.] 84. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot; a fenti 50. pontban hivatkozott Dalmine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 72. pontját, valamint a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 273. pontját). A bizonyítékra vonatkozóan általában alkalmazandó szabályok szerint valamely dokumentum megbízhatósága, és ennélfogva bizonyító ereje az irat eredetétől, készítésének körülményeitől, címzettjétől függ és attól, hogy tartalma értelmes és megbízható-e (a Törvényszék T-25/95., T-26/95., T-30/95–T-32/95., T-34/95–T-39/95., T-42/95–T-46/95., T-48/95., T-50/95–T-65/95., T-68/95–T-71/95., T-87/95., T-88/95., T-103/95. és T-104/95. sz., Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2000. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-491. o.] 1053. pontja; Vesterdorf bírónak főtanácsnoki minőségben a Törvényszék T-1/89. sz., Rhône-Poulenc kontra Bizottság ügyben 1991. október 24-én hozott ítéletére vonatkozó indítványa [EBHT 1991., II-867. o., II-869. o. és II-956. o.]). Így különösen nagy jelentőséget kell tulajdonítani annak, ha valamely dokumentum a tényekkel szoros összefüggésben (a Törvényszék T-157/94. sz., Ensidesa kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-707. o.] 312. pontja, valamint T-5/00. és T-6/00. sz., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és Technische Unie kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-5761. o.] 181. pontja) vagy a tényállás e tények közvetlen tanúja révén jött létre (a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 207. pontja). Ezen túlmenően általában különösen megbízható bizonyítéknak kell tekinteni azt a nyilatkozatot, amely a nyilatkozattevő érdekeivel ellentétes (a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 207., 211. és 212. pontja).

b) A GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás bizonyító ereje

55 Először is a GQ-megállapodással kapcsolatosan a felek egyetértenek abban, hogy e megállapodás a GIS-projektekkel kapcsolatos világszintű kartell végrehajtását szabályozza, amely többek között az ajánlattételekkel és megkötött közbeszerzési szerződésekkel kapcsolatos – egységesített nyomtatványokon történő – információk cseréjét, az európai és japán gyártók csoportjai közötti kvótafelosztást, az ajánlattétel során történő összejátszást, a minimálárak rögzítését és a kartellen kívüli vállalkozások elleni harcot foglalja magában. Mindazonáltal a Siemens kijelentésével egybehangzóan meg kell jegyezni, hogy a GQ-megállapodás szövege kizárta annak európai alkalmazását. E megállapodásnak a területi hatályra vonatkozó 2. melléklete ugyanis öt területi egységet határoz meg. Az első egység Európát és a Földközi-tenger medencéjét foglalja magában, a Közösség akkori tizenkét tagállama, illetve Ausztria Svédország, Svájc, Finnország és Norvégia kivételével. Az EGT-tagállamok közül csupán Liechtenstein és Izland tartozott a fenti megállapodás hatálya alá, amely körülmény csupán az EGT-Megállapodás 1994. január 1-jei hatálybalépésétől számít relevánsnak. A második területi egység Ázsiát foglalja magában, Japán kivételével.

56 A GQ-megállapodás szövege tehát önmagában nem bizonyítja, hogy olyan kartell állt volna fenn, amely a közös piac és az EGT területén hatást fejtett ki.

57 Továbbá az EQ-megállapodással kapcsolatosan meg kell említeni, hogy az csupán a GQ-megállapodás egyik végrehajtó megállapodása, amelyet a címe és a bevezető részében található rendelkezések is megerősítenek, amelyek szerint többek között az EQ-megállapodás a GQ-megállapodás végrehajtásának keretében alkalmazandó, és az utóbbiban található szabályok elsőbbséget élveznek az EQ-megállapodás szabályaival szemben. Az EQ-megállapodás lényegében az „európai” közös kvótának az európai gyártók közötti újrafelosztására vonatkozó szabályokat tartalmazza. Az kvóták

újrafelosztása az EQ-megállapodás 4. cikkében meghatározott eljárás és a megállapodás 8. cikkében meghatározott kvóták szerint történt.

58 Mivel az EQ-megállapodás főszabály szerint csupán a GQ-megállapodásban meghatározott – amely a fentiekben már említettek értelmében kizárja a hatálya alól a közös piacot és az EGT-térség nagy részét – „európai" közös kvóta felosztására vonatkozik, e megállapodás nem bizonyítja, hogy olyan kartell állt volna fenn, amely a közös piac és az EGT területén hatást fejtett ki. Ennélfogva – amint az a fenti 39. pontban már kifejtésre került – azt kell megvizsgálni, hogy a Bizottságnak sikerült-e más módon is bizonyítania e hatás létezését. A GQ-megállapodásból és az EQ-megállapodásból a szövegezésükön túl levonható következtetéseket az irati bizonyítékokra vonatkozó 140. és azt követő pontokban fogjuk elemezni.

c) A közös egyezség bizonyításáról

59 Elöljáróban meg kell jegyezni, hogy az a körülmény, miszerint a GQ-megállapodásnak azon kitételei, amelyekre az EQ-megállapodás is hivatkozik, hatályuk alól kifejezetten kizárják az európai és a japán piacot, nem fogható fel automatikusan annak bizonyítékaként, hogy a kartell nem fejtett ki hatást az európai piacokra, sem annak bizonyítékaként, hogy a piacok nem kerültek földrajzi, illetve „gyártó országok" közötti felosztásra. Ugyan a hivatkozott kizárás azt is jelentheti, hogy az érintett vállalkozások torzításmentes versenyt biztosítottak maguk számára a piacon, ám azt is jelentheti, hogy az európai és japán csoport közötti kvótafelosztás és -ellenőrzés e piacokra nézve nem volt szükséges, mivel azok – a Bizottság által kifejtett értelmezés szerint – egyébként is valamelyik csoport számára voltak kizárólagosan fenntartva.

60 Hangsúlyozni kell, hogy ha a kartell feleinek az európai és a japán piacon kialakult hagyományosan privilegizált helyzetének tiszteletben tartását célzó megegyezését bizonyítottnak tekintjük, az már önmagában is a közös piacra hatást gyakorló kartellnek minősül, mivel kiiktatja a japán gyártók potenciális versenyét a közös piacon. Ez a feltételezés abban az esetben is megállja a helyét, amennyiben a Bizottság nem tudja bizonyítani, hogy az európai gyártók ezenfelül még fel is osztották maguk között az európai piacot. Mindazonáltal – amint az az alábbiakban kifejtésre kerül – a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította a Siemens által az első jogalap keretében vitatott tények összességét.

61 A közös egyezség létezésének és hatályának bizonyítása érdekében a Bizottság a megtámadott határozatban olyan tényezők összességére utalt, mint például az ABB nyilatkozatai, M. tanúvallomása, a Fuji nyilatkozata és a Hitachi nyilatkozata, illetve azon tény, hogy sem az Alstom, sem az Areva-csoportot alkotó társaságok, sem az a csoport, amelynek a VA Technologie volt az anyavállalata (a továbbiakban: VA Tech-csoport) nem vitatta nyíltan a közös egyezséget, továbbá az ABB által rendelkezésre bocsátott, a kartellen belül megtárgyalt GIS-projektek listája, valamint egyes okirati bizonyítékok. Ezért meg kell vizsgálni a fenti elemek mindegyikének terjedelmét és bizonyító erejét.

Az ABB nyilatkozatai és M. tanúvallomása

62 Az ABB nyilatkozataiban kijelentette, hogy a nyugat-európai és a japán terület védelme létezett, és bizonyos olyan esetek, amikor a japán gyártók e rendelkezés ellenére európai közbeszerzési eljárásokon kívántak részt venni, a kartellen belül problémát okoztak, ám végül megoldódtak. Egyébiránt az ABB 2005. február 3-i nyilatkozatában kijelentette, hogy a GIS-projektek közös piacon belüli odaítélési eljárásainak eredményeit – a „gyártó országok” kivételével – később beszámították a kartellben részt vevő

európai gyártók világszintű kvótájába. Végül az ABB 2005. október 4-i nyilatkozatában elismerte a „gyártó országok” rendszerének létezését, miszerint amennyiben ezen országokban csak egy gyártó volt, e gyártó volt a projektek egyedüli gazdája, ha pedig több gyártó volt, akkor elosztották maguk között a projekteket.

63 A Siemens ezzel kapcsolatosan azzal érvel, hogy az ABB nyilatkozatai pusztán a fenti társaság érdekeit képviselő kijelentések, amelyek nem bizonyító erejűek, mivel azokat nem támasztják alá pontos és ellenőrizhető bizonyítékok. A Bizottság viszont úgy véli, hogy egy olyan vállalkozás nyilatkozata, amelyik bírság alóli mentességet kér, különös bizonyító erővel bír azon egyszerű oknál fogva, hogy annak tartalma a nyilatkozattevő természetes érdeke ellen irányul.

64 Az ABB nyilatkozatainak tulajdonítandó bizonyító erő mértékével kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a jelen ügyben a kartell első bejelentőjeként az ABB ésszerűen bízhatott abban, hogy az engedékenységi közlemény 8. pontjában meghatározottak szerint a bírság alóli teljes mentességet kap. Ennélfogva nem zárható ki, hogy arra érzett ösztönzést, hogy piaci versenytársainak tönkretétele érdekében a bejelentett jogsértő magatartás jelentőségét felnagyítsa.

65 Mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy az ABB nyilatkozatait teljesen hitelteleneknek kell tekinteni. E tekintetben az ítélkezési gyakorlat úgy szól, hogy az a tény, hogy valaki a bírság csökkentése érdekében el kívánja érni e közlemény alkalmazását, nem jelent szükségszerűen indítékot arra, hogy elferdített bizonyítékokat terjesszen elő. A Bizottság félrevezetésére irányuló szándék ugyanis megkérdőjelezi a kérelmező együttműködésének őszinteségét és teljességét, következésképpen az engedékenységi közlemény kedvezményéből való részesülése kerül veszélybe (a Törvényszék

T-120/04. sz., Peróxidos Orgánicos kontra Bizottság ügyben 2006. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2006., II-4441. o.] 70. pontja).

66 Mindazonáltal, mivel az ABB nyilatkozatait más olyan vállalkozások is vitatják, amelyekkel szemben a Bizottság azt állítja, hogy ugyancsak közös egyezséget kötöttek, e nyilatkozatokat más bizonyítékoknak is alá kell támasztaniuk ahhoz, hogy azok a közös egyezség létezésének és hatályának megfelelő bizonyítékát képezzék (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-337/94. sz., Enso-Gutzeit kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1571. o.] 91. pontját és T-38/02. sz., Groupe Danone kontra Bizottság ügyben 2005. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-4407. o.] 285. pontját).

67 Azt kell tehát megvizsgálni, hogy az ABB-nek a piacok európai és japán gyártók, illetve a „gyártó országok" közötti felosztásra vonatkozó nyilatkozatait milyen mértékben támasztják alá a Bizottság által hivatkozott bizonyítékok.

68 Ennek kapcsán meg kell állapítani, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban különösen M.-nek, az ABB azon korábbi alkalmazottjának tanúvallomásaira hivatkozik, aki 1988 és 2002 között a kartellben operatív szinten képviselte az ABB-t.

69 M. tanúvallomásaival kapcsolatosan elöljáróban hangsúlyozni kell, hogy tanúvallomása nem tekinthető az ABB nyilatkozatától eltérőnek és függetlennek. Ugyanis nemcsak hogy e társaság alkalmazottja volt szakmai pályafutása teljes ideje alatt – amely körülmény nem biztosítja, hogy érdekeik ne térhessenek el, amint azt a Bizottság helyesen megjegyzi –, hanem – amint az a 2005. szeptember 23-i meghallgatás során elhangzott nyilatkozatok átiratának bevezető részéből is kitűnik – a Bizottság előtt az engedékenységi közlemény 11. pontjának megfelelően az ABB bírság alóli

mentességből való részesülése miatti együttműködési kötelezettsége keretében M. mint az ABB meghatalmazottja is nyilatkozott. Egyébiránt a Bizottság például M.-nek a megtámadott határozat 90. és 91. lábjegyzetében hivatkozott tanúvallomását az ABB nyilatkozataival rokonította.

70 Következésképpen M. nyilatkozatai a fenti 66. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében nem az ABB nyilatkozatait alátámasztó más bizonyítéknak, hanem az utóbbiak részét képező bizonyítéknak tekintendők. Ugyan ez a körülmény nem foszthatja meg e nyilatkozatokat bizonyító erejüktől, mivel azok többek között az ABB nyilatkozatainak pontosítására szolgálhatnak, mindazonáltal az M. tanúvallomásaiból származó információkat más bizonyítékokkal is meg kell erősíteni ahhoz, hogy azok a közös egyezség létezését és hatályát megfelelően bizonyító bizonyítéknak legyenek tekinthetők, ugyanúgy, mint az ABB nyilatkozataiból származó információkat, még akkor is, ha M.-nek – az ABB-vel ellentétben – nem fűződhet személyes érdeke ahhoz, hogy a versenytársak jogsértő magatartásának jelentőségét felnagyítsa. Ugyanezen megfontolások irányadók egyébként a Bizottság által az előző pontban M. tanúvallomásával kapcsolatosan leírt feltételekkel megegyező körülmények között meghallgatott ABB alkalmazott, V.-A. nyilatkozataira is.

71 M. nyilatkozatainak tartalma kapcsán meg kell jegyezni, hogy M. kijelentette, hogy a hazai piacok védelmének elve a kartell létrejötte szempontjából elsődleges jelentőségű volt, és a kartell nem működhetett volna ezen elv tiszteletben tartása nélkül.

72 M. szerint éppen ezen okból a kartell 1988-ban történt létrehozásakor az abban részt vevő különböző vállalkozások kvótáinak meghatározása során az európai és japán gyártók hazai piacai – vagyis egyrészt a Japán mint a japán vállalkozások hazai piaca, másrészt pedig Németország, Franciaország, Svédország, Svájc és Olaszország mint

az európai vállalkozások hazai piacai – az egyes vállalkozások rendelkezésére álló piaci részesedések értékeléséből ki voltak zárva.

73 M. továbbá kijelentette, hogy a „gyártó országoknak" nem minősülő európai országok ki voltak zárva a GQ-megállapodás által szabályozott projektfelosztási rendszerből, annak érdekében, hogy ne befolyásolják a különböző gyártók között helyi szinten az évek során létrejött bizonyos jogellenes gyakorlatok működését. Ezzel szemben az egyes gyártók által így szerzett piacok nagyságát figyelembe vették az európai és japán gyártók világszintű kvótája, valamint az egyes vállalkozások kvótái betartásának ellenőrzése keretében.

74 M. egyébiránt úgy ítélte meg, hogy nem álltak fenn olyan áthághatatlan technikai vagy kereskedelemi akadályok, amelyek megakadályozhatták volna a japán vállalkozások európai piacra való belépését, és bizonyos beruházások révén középtávon lehetőség nyílhatott volna a belépésre. Ennélfogva véleménye szerint a japán vállalkozások inkább a kartell szabályainak betartása miatt, mint technikai okokból tartózkodtak az európai piacra való belépésétől.

75 M. tanúvallomásának hitelességével kapcsolatosan figyelembe kell venni azt a tényt, hogy M. volt a kartellben az ABB egyik képviselője annak fennállása során, vagyis 1998 és 2002 között, miközben az ABB volt a kartell egyik főszereplője. M. tehát közvetlen tanúja volt az általa említett körülményeknek. Ennélfogva tanúvallomását főszabály szerint jelentős bizonyító erejűnek kell tekinteni.

76 Egyébiránt M. nyilatkozatai koherensek és egyértelműek, még akkor is, ha nem emlékszik azon kartell végrehajtásának összes ténybeli részletére, amelyben az ABB nevében tizennégy éven keresztül részt vett. Ugyanis egy ilyen hosszú időszakot felölelő tanúvallomás tekintetében az a tény, hogy a nyilatkozatokban felmerül néhány kisebb pontatlanság, normálisnak tekinthető.

77 Ennélfogva M. nyilatkozatainak nagyfokú hitelességet kell tulajdonítani, eltekintve a fentiekben hivatkozott azon ténytől, hogy azok az ABB érdekében tett nyilatkozatoknak minősülnek.

78 Ezt az értékelést nem cáfolhatják a Siemens által az M. által tett tanúvallomás hitelességének megkérdőjelezése tekintetében előadott érvek, és különösen az M.-féle és a V.-A.-féle tanúvallomás közötti állítólagos ellentmondások. A Siemens azon állításai, miszerint egyrészt V.-A. azt állította, hogy az EGT tagállamai – ugyanúgy, mint az észak-amerikai államok – ki voltak zárva a GQ-megállapodás hatálya alól, másrészt pedig a Bizottság nem bizonyította, hogy V.-A. tanúvallomása miért kevésbé hiteles, mint M. tanúvallomása, nem állja meg a helyét, mivel V.-A. tanúvallomása nem mond ellent M. tanúvallomásának.

79 Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy 2005. szeptember 21-i nyilatkozattétele során V.-A. maga is megerősítette, hogy 1997 és 1998 között csupán a kartell működésével kapcsolatos hat-tíz találkozón vett részt, korlátozott ismeretekkel rendelkezett, és e tekintetben M. információitól függött, mivel az utóbbi volt az egyetlen személy, aki bizonyos információkkal rendelkezett többek között Észak-Amerikának és Európának a GQ-megállapodás hatálya alóli kizárásáról.

80 Továbbá V.-A. különbséget vélt felfedezni Észak-Amerikának és Európának a fenti megállapodás hatálya alóli kizárása között, hozzátéve, hogy az Egyesült Államok azért került kizárásra, mert a kartellek résztvevőit ebben az országban szigorú büntetések fenyegetik, miközben úgy vélte, hogy az európai projekteket ténylegesen a kartellben részt vevő vállalkozások kezelték, ha nem is azon találkozók keretében, amelyeken ő maga részt vett.

81 Végül V.-A. kijelentette, hogy azokon a találkozókon, amelyeken részt vett, olyan vitáknak volt tanúja a japán gyártók csoportjának és az európai gyártók csoportjának képviselői között, amelyek a japán gyártóknak európai piacokra a Nyugat-Európában az európai gyártókkal való versenyt tiltó megállapodás megsértésével való állítólagos belépési kísérletére vonatkoztak. Azt is hozzátette, hogy nem látta semmiféle áthághatatlan technikai vagy kereskedelemi akadályát annak, hogy a japán gyártók belépheseenek az európai piacokra.

82 Azon korlátozott információk alapján, amelyekkel saját bevallása szerint a kartell működésével kapcsolatosan rendelkezett, V.-A. nyilatkozatai összeegyeztethetők M. nyilatkozataival, és azokat bizonyos szempontból – különösen a piacok európai és japán gyártók közötti felosztásával kapcsolatosan – meg is erősítik. Ugyan a Bizottság ezt a megtámadott határozatban nem mondta ki kifejezetten, V.-A. tanúvallomása inkább a Siemens terhére, mint mentségére szóló bizonyítéknak minősül. Ennélfogva a Siemensnek az M. és V.-A. tanúvallomása közötti ellentétre vonatkozó érvét el kell utasítani.

83 Következésképpen M. meglehetősen hitelesnek minősülő nyilatkozatai a Bizottság „gyártó országok" védelmére vonatkozó elvének bizonyítékát képezik, a „gyártó országokon" kívüli európai piacoknak az európai gyártók részére történő fenntartása, illetve annak érdekében, hogy az utóbbi országokban elért eladások a világszintű kvóták betartása céljából beszámításra kerüljenek. Mindazonáltal, amint az a fenti

70. pontban megállapításra került, M. nyilatkozatait – ugyanúgy, mint az ABB nyilatkozatait – más bizonyítékoknak is meg kell erősíteniük ahhoz, hogy azok a közös egyezség létezését és hatályát megfelelően bizonyítsák.

A Fuji nyilatkozatairól

84 A Fuji kijelentette, hogy tudomása volt azon közös egyezségről, miszerint a japán gyártóknak tartózkodniuk kell az európai piacra való belépéstől. Mindazonáltal arra hivatkozott, hogy a saját be nem lépése az európai piacra főleg annak volt betudható, hogy más indokok miatt – így különösen a csekély világszintű piaci részesedése miatt, amely nem tette lehetővé, hogy állja az egy európai bázis kiépítésével szükségszerűen felmerülő költségeket – nem tudott komolyan GIS-ek eladására gondolni Európában. Az egyetlen olyan GIS-projekttel – vagyis egy 1995-ben Cseh Köztársaságban végrehajtott projekttel – kapcsolatosan, amelyet a Fuji Európában valósított meg, arra hivatkozik, hogy ebben az esetben egy másik japán társaság alvállalkozójaként járt el, amelynek Japánban is ő szállította a szóban forgó GIS-eket. Ennélfogva ezt a projektet Japánban végrehajtott GIS-projektnek tekinti, és úgy véli, hogy az utóbbi nem bizonyítja, hogy általában képes lenne Európában szolgáltatást nyújtani.

85 A Siemens ezzel kapcsolatosan arra hivatkozik, hogy a Fuji e nyilatkozatát csupán a fenti 9. pontban hivatkozott meghallgatást követően tette, vagyis olyan időpontban, amikor már nem tehetett pártatlan és objektív tanúvallomást. Márpedig az ítélkezési gyakorlat szerint csupán azok a dokumentumok minősülnek elfogadható bizonyítéknak, amelyekre a kifogásközlés hivatkozik, illetve amelyeket megemlít (lásd a Bíróság C-62/86. sz., AKZO kontra Bizottság ügyben 1991. július 3-án hozott ítéletének [EBHT 1991., I-3359. o.] 21. pontját és a fenti 54. pontban hivatkozott Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és Technische Unie kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 34. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

86 Ez a kifogás nem állja meg a helyét. A kifogásközlésnek ugyanis az érdekeltek részére azt kell lehetővé tennie, hogy ténylegesen tudomást szerezhessenek a Bizottság által velük szemben kifogásolt magatartásokról, és ez a követelmény akkor teljesül, ha a végleges határozat az érdekelteket nem teszi felelőssé a kifogásközlésben ismertetettektől eltérő jogsértésekért, és csak olyan tényeket állapít meg, amelyekről az érdekeltek kifejthették álláspontjukat (a Bíróság 41/69. sz., ACF Chemiefarma kontra Bizottság ügyben 1970. július 15-én hozott ítéletének [EBHT 1970., 661. o.] 94. pontja; a Törvényszék T-191/98., T-212/98–T-214/98. sz., Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-3275. o.] 138. pontja, valamint T-236/01., T-239/01., T-244/01–T-246/01. T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1181. o.] 47. pontja).

87 Ugyan igaz, hogy valamely vállalkozás nem vonható felelősségre a vele szemben a kifogásközlésben kifogásoltaktól eltérő jogsértésekért, ám ez nem vonatkozik a megállapított tényekre, mivel e tényekkel kapcsolatosan elegendő, ha az eljárás alá vont vállalkozásoknak az összes terhükre szóló ténnyel kapcsolatosan lehetőségük volt álláspontjuk kifejtésére. Amint ugyanis azt az ítélkezési gyakorlat már megállapította, egyetlen rendelkezés sem tiltja, hogy a Bizottság a kifogásközlés megküldését követően olyan új dokumentumokról tájékoztassa a feleket, amelyekről úgy véli, hogy alátámasztják elméletét, feltéve hogy a vállalkozásoknak megfelelő időt biztosít arra, hogy e tekintetben kifejtsék álláspontjukat (a Törvényszék T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 190. pontja; lásd továbbá ebben az értelemben a Bíróság 107/82. sz., AEG-Telefunken kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3151. o.] 29. pontját).

88 A jelen ügyben nyilvánvaló, hogy a Bizottság 2006. augusztus 25-i levelében tájékoztatta a Siemenst a Fuji nyilatkozatairól, és felhívta, hogy tegye meg észrevételeit e nyilatkozatokkal kapcsolatosan. Ezen túlmenően a hivatkozott nyilatkozatok nem fogalmaztak meg olyan kifogásokat a Siemensszel szemben, amelyek a kifogásközlésben előadottakhoz képest újaknak számítottak volna, és csupán a kifogásközlésben már említett kifogásnak, vagyis annak a ténynek az alátámasztására szolgáló új bizonyítékot tartalmazott, hogy japán és az európai gyártók között olyan közös egyezség állt fenn, miszerint a japán gyártók nem léphettek be az európai piacra.

89 Ennélfogva a Fuji nyilatkozatai Siemenst terhelő bizonyítékként elfogadhatók.

90 A Fuji nyilatkozatainak tulajdonítandó hitelesség tekintetében meg kell jegyezni, hogy mivel a Fuji elismerte legalábbis közvetetten, hogy az európai piacon való jelen nem léte részben a közös egyezségnek volt köszönhető, olyan tényt ismert el, amelyet a Bizottság a Fuji terhére állapíthatott meg. Márpedig, amint az a fentiekben már megállapításra került, általában különösen megbízható bizonyítéknak kell tekinteni azt a nyilatkozatot, amely a nyilatkozattevő érdekei ellen irányul (a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 211. pontja).

91 Ez akkor is igaz, ha a jelen ügyben a Fuji kérelmezte az engedékenységi közlemény vele szemben való alkalmazását. Először is a Fuji nyilatkozatait nem e kérelem keretében, hanem a kifogásközlésre adott válaszában tette, még ha a két dokumentum majdnem egy időben is keletkezett. Másodszor az, hogy a Fuji elismerte azt a tényt, hogy tudomása volt az európai és japán piacok felosztásáról, nem kizárólagosan a többi vállalkozással szemben terhelő – amely körülmény alapján e nyilatkozatot fenntartással kellene kezelni –, hanem az általa elkövetett jogsértést is elismeri. Ilyen körülmények között meg kell állapítani, hogy a jelen ügyben a Fuji nyilatkozata különösen hitelesnek tekintendő.

92 Végül a Fuji nyilatkozata tartalmának kapcsán hangsúlyozni kell, hogy ebben a nyilatkozatban a Fuji nem szorítkozik pusztán annak elismerésére, hogy az európai és japán gyártók felosztották maguk között a piacokat, hanem ismerteti a kartellben részt vevő vállalkozások különböző célkitűzéseinek részleteit, amelyekből további következtetések vonhatók le. A Fuji ugyanis megjegyzi, hogy a maga részéről nem a közös egyezség volt a fő ok, amiért nem lépett be az európai piacra, és számos olyan indokot sorol fel, amelyek véleménye szerint nagyobb súllyal szerepeltek ebben a választásban. Különösen az az érv, miszerint világszintű piaci részesedése túl csekély volt ahhoz, hogy állja az egy európai bázis kiépítésével szükségszerűen felmerülő költségeket, arra enged következtetni, hogy a nagyobb világszintű piaci részesedéssel rendelkező

japán – és fordítva, európai – gyártók képesek lettek volna az adott gyártók csoportja által védett piacokra való belépés technikai vagy kereskedelemi akadályain felülemelkedni és egy ilyen beruházást nyereségessé tenni. E szemszögből vizsgálva, minél nagyobb piaci részesedéssel rendelkezett az adott vállalkozás, a technikai vagy kereskedelemi akadályokra vonatkozó érvelés az adott vállalkozás tekintetében annál többet veszít a jelentőségéből, illetve annál nagyobb jelentőséget kap a közös egyezség keretében megállapított azon tiltás, hogy az egyik gyártócsoport tagjai a másik gyártócsoport piacaira beléphessen.

93 Ugyanis, ha a Bizottság által a megtámadott határozat (484)–(488) preambulumbekezdésében megállapított piaci részesedésekre hivatkozunk – amelyek maguk a vállalkozások által feltüntetett eladásokon alapulnak, és amelyeket a jelen ügyben senki sem vitatott – kitűnik, hogy a Fuji volt messze a kartellben részt vevő legkisebb jelentőségű GIS-gyártó a kartellben részt vevő vállalkozások összesített, a szóban forgó projektekből származó világszintű forgalmából való legfeljebb 2%-os részesedésével. A többi japán vállalkozás piaci részesedése jóval magasabb volt; a Melco részesedése ugyanis 15–20%, a Toshiba részesedése 8–12% közötti, a Hitachi részesedése 4–7% volt. A Siemens 23–29% világszintű piaci részesedéssel rendelkezett. Ennélfogva a Fuji nyilatkozata arra enged következtetni, hogy a japán és az európai piacoknak az európai gyártók és a japán gyártók részére történő védelme az érintett vállalkozások nagy részének érdekében állt, mivel a Fujiénál jóval jelentősebb piaci részesedésük jóval inkább lehetővé tette volna számukra a másik gyártócsoport piacára való belépéssel járó költségek viselését.

94 Egyébiránt meg kell jegyezni, hogy a Bizottság nem az európai és a japán csoport piacára való belépéssel kapcsolatos technikai és kereskedelemi akadályok létezését vitatja, hanem azt az érvelést, miszerint ezen akadályok áthághatatlanok voltak. Ezzel kapcsolatosan két Cseh Köztársaságban megvalósított GIS-projektre támaszkodott. Az első projektet a Fuji nyerte meg, a másodikra pedig a Melco tett ajánlatot, amit

a Siemens sem vitatott. Ez azt bizonyítja, hogy nem álltak fenn olyan áthághatatlan technikai vagy kereskedelemi akadályok, amelyek megakadályozhatták volna a japán vállalkozások európai piacra való belépését, ami a Bizottság azon érvét látszik alátámasztani, miszerint a kartellben részt vevő vállalkozásoknak szubjektív érdekében állt, hogy a másik csoport gyártói ne próbáljanak felülemelkedni ezeken az akadályokon.

95 Összefoglalva, a Fuji nyilatkozatai olyan igen hiteles bizonyítékot képeznek, amely bizonyítja, hogy az adott gyártócsoportok saját javukra osztották fel az európai és a japán piacokat.

A Hitachi nyilatkozatairól

96 A Hitachi kijelentette, hogy az európai gyártók között felosztott európai GIS-projekteket a GQ-megállapodás keretében beszámították a közös „európai" kvótába, és ezért a japán gyártók 1999-ig utólagosan értesültek az európai GIS-projekteknek az európai gyártók közötti felosztásáról. A Hitachi a kifogásközlésre adott válaszában a következőket mondta:

„A Hitachi megerősíti, hogy 1999 előtt az európai GIS-gyártók az japán GIS-gyártókkal közölték az előbbiek által Európában megvalósítandó GIS-projekteket. A Hitachi továbbá megerősíti, hogy e közlés célja annak biztosítása volt, hogy az európai projektek értéke a GQ-megállapodásnak megfelelően figyelembe legyen véve az Európán kívüli

projektek európai gyártók és japán gyártók közötti felosztandó kvótájára vonatkozó megállapodás során […]

E mechanizmus gyakorlati jelentősége hiányának figyelembevétele érdekében azon időszak során, amikor e mechanizmus hatályban volt (vagyis 2002 előtt), hangsúlyozni kell, hogy az európai projektek részleteinek a GQ megállapodás keretében való közlése nem kapcsolódott a japán gyártók semmiféle, az európai piactól való távolmaradására vonatkozó beleegyezéséhez, és nem is bizonyítja, hogy létezett volna ilyen megegyezés, mivel semmiféle »közös egyezség« nem létezett. Ami még ennél is fontosabb lehet mindenesetre, az az, hogy az európai GIS-projektek európai kartell értelmében történő odaítélése egyáltalán nem az európai és a japán GIS-gyártók közötti közlésekből »származtak«, amint azt a Bizottság állítja. Az európai és a japán GIS-gyártók közötti összes információközlésre azt követően került sor, hogy az európai GIS-projektek odaítélése megtörtént."

97 Ez a nyilatkozat több szempontból is tanulságos. Először is azzal, hogy a Hitachi kifejezetten megerősíti, hogy az európai gyártók által megvalósított GIS-projektek a GQ-megállapodás keretében fennálló világszintű kvótájukba beszámításra kerültek, megerősíti a Bizottság azon elméletét, miszerint az európai gyártók – közöttük a Siemens is – a projektek tekintetében megállapodásokat kötöttek a közös piacon belül (a kartell első éveiben a kelet-európai piac még nem volt elérhető), illetve miszerint, ebből következően, a kartell igenis hatást fejtett ki a közös piacon és az EGT-n belül.

98 Másodszor a Hitachi nyilatkozata – a nyilatkozattevő szándékától függetlenül – olyan bizonyítékot képez, amely alátámasztja a Bizottság azon elméletét, miszerint az európai piacok összességükben az európai gyártóknak volt fenntartva. A Hitachi ugyanis többször is hangsúlyozza azt a körülményt, miszerint a japán gyártók informálása

utólagosan történt meg. Ebből a Bizottság egyrészt azt a következtetést vonja le, hogy az utóbbiak nem vettek részt az európai gyártók európai piacokon kifejtett jogsértő magatartásában. Másrészt úgy véli, hogy a hivatkozott információközlés semmiféle kapcsolatban nem állt a japán gyártók arra vonatkozó kötelezettségvállalásával, hogy távol tartják magukat az európai piacoktól, és azt sem bizonyította, hogy ilyen kötelezettségvállalás állt volna fenn, illetve vitatja a közös egyezség fennállását.

99 Márpedig az a Hitachi által is elismert körülmény, miszerint az európai gyártók között felosztott európai GIS-projektek az európai gyártók világszintű kvótájába beszámításra kerültek, nem magyarázható ésszerű módon, ha az európai piacok technikai és kereskedelmi okokból egyébként sem voltak elérhetők a japán gyártók számára. Ugyanis ebben az esetben az európai gyártóknak semmiféle indokuk nem lett volna arra, hogy beleegyezzenek abba, hogy e projekteket beszámítsák világszintű kvótájukba, ami szükségszerűen csökkentette azon GIS-projektek számát és értékét, amelyekre a világpiacokon pályázhattak a kartell keretében. Ezzel szemben az a tény, hogy a japán gyártók beleegyeztek ebbe az ellentételezésbe, bizonyítja, hogy a japán gyártók európai piacokra történő belépésétől való tartózkodása az európai gyártók részéről igazolhatta a hivatkozott ellentételezést.

100 A Hitachi nyilatkozatának hitelességével kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a szóban forgó vállalkozás kérelmezte az engedékenységi közlemény vele szemben való alkalmazását. Ennélfogva e nyilatkozatokat fenntartással kellene kezelni, ha azok kizárólag a többi vállalkozásra nézve lennének terhelőek. Ám a jelen esetben nem ez a helyzet. Ugyanis az, a Hitachi nyilatkozatából levonható következtetés, miszerint a japán gyártók beleegyeztek abba, hogy ne lépjenek be az európai piacokra, a Hitachi érdekeivel ugyanúgy ellentétes, mint a kartell többi résztvevőjének érdekeivel, mivel olyan tényt erősít meg, amelyet a Bizottság vele szemben is felhasználhat. Ezen túlmenően a Hitachinak nyilvánvalóan nem volt tudomása mindazon következtetésekről, amelyeket a Bizottság az ő nyilatkozata tartalmából levonhatott, többek között

az európai piacoknak az európai gyártók részére való fenntartása kapcsán, és ez a körülmény növeli e nyilatkozat hitelességét.

101 Következésképpen a Hitachi nyilatkozatainak nagyfokú hitelességet kell tulajdonítani.

A közös egyezség Areva, Alstom és VA Tech-csoport általi vitatásának hiányáról

102 A közös egyezség Areva, Alstom a VA Tech-csoport általi vitatásának hiánya kapcsán meg kell állapítani, hogy az akta iratai vagy nem igazolják, hogy e ténynek jelentős bizonyító erőt kellene tulajdonítani, vagy nem teszik lehetővé, hogy a Bizottság állításait alátámasszák.

103 Először is az Arevával és az Alstommal kapcsolatosan a Bizottság a megtámadott határozat (125) preambulumbekezdésében kijelenti, hogy e két társaság nem vitatta a kartellben részt vevő vállalkozásoknak a hazai piacukon fennálló hagyományos kiváltságos helyzete tiszteletben tartását célzó közös egyezség létezését, sem a kifogásközlésre adott válaszukban, sem a későbbiekben, vagyis – a Fuji közös egyezséget elismerő válaszának kézhezvételét követően – 2006. november 21-én, illetve 26-án tett nyilatkozatukban. Mindazonáltal sem a Siemens, sem a Bizottság nem tért ki a Törvényszék elé terjesztett beadványaiban arra, hogy az Areva és az Alstom a fenti tényt nem vitatta. E körülmények között meg kell állapítani, hogy ez a kérdés nem képezi a jelen jogvita tárgyát.

104 Másodszor a VA Tech-csoporttal kapcsolatosan a Bizottság a megtámadott határozat (125) preambulumbekezdésében megjegyzi, hogy az utóbbi kifogásközlésre adott válaszában nem vitatta nyíltan a közös egyezségre vonatkozó információkat. E tekintetben először is meg kell állapítani, hogy a hivatkozott válasz nem szerepel az aktában, és hogy a Törvényszéknek csupán a Bizottság által a megtámadott határozat 79. lábjegyzetében hivatkozott idézet áll rendelkezésére, amely így hangzik: „A japán gyártók a magas belépési akadályok miatt a feltételezett közös egyezség hiányában is távol tartották volna magukat az európai piactól, amint az a továbbiakban részletesen bizonyításra kerül." Másodszor meg kell jegyezni, hogy azon puszta tény, hogy valamely társaság bizonyos tényeket nem vitatott nyíltan, meglehetősen csekély bizonyító erővel bír, főleg mivel nincs lehetőség a nem vitatás körülményeinek vizsgálatára pusztán egy ilyen kiragadott idézet alapján. Harmadszor fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a hivatkozott idézetnek még kiragadva sem az az értelme, amelyet a Bizottság annak tulajdonít. Ezzel kapcsolatosan ki kell emelni a VA Tech-csoport által a közös egyezség minősítésére használt „feltételezett" kifejezés jelentőségét. E kifejezés használatából az tűnik ki, hogy ugyan a VA Tech-csoport nem vitatta kifejezett módon a közös egyezség létezését, ám azt még kevésbé ismerte el, akár hallgatólagosan is. Éppen ellenkezőleg, a hivatkozott részletet úgy kell értelmezni, hogy az a közös egyezség létezésének hallgatólagos tagadása.

105 Ennélfogva a közös egyezség Areva, Alstom és VA Tech-csoport általi vitatásának állítólagos hiányát nem lehet a Bizottság európai piacoknak az európai gyártók részére való fenntartására és a „gyártó országok" védelmére vonatkozó elméletét alátámasztó bizonyítéknak tekinteni.

Az európai GIS-projektek listájáról

106 A Bizottság által a megtámadott határozat (164) preambulumbekezdésében hivatkozott tizenegy GIS-projektet felsoroló lista esetében tulajdonképpen egy, az ABB

által rendelkezésre bocsátott „Enquirylist1” című, a kartell keretében az 1988 és 1999 közötti időszakban megtárgyalt GIS-projektek listájának másolatáról (a továbbiakban: összefoglaló lista) van szó, amely többek között az ajánlattételek benyújtásának dátumára, az egyes projektek iránt érdeklődést mutató vállalkozásokra és a kartellben folytatott tárgyalások eredményére (vagyis az adott projekt valamelyik kartelltagnak való odaítélésére vagy a minimálár szintjének rögzítésére) vonatkozó információkat tartalmaz.

107 Ezen információk szerint a listán szereplő tizenegy európai GIS-projektből hat esetben az a vállalkozás kapta – három esetben az ABB, három másik esetben pedig a Siemens – a megrendelést, amelyiknek a kartell keretében odaítélték az adott projektet. Az öt másik projekt esetében az összefoglaló lista megjegyzi, hogy azok nem valamelyik kartellben részt vevő vállalkozásnak lettek odaítélve, hanem azok tekintetében alacsonyabb árszint került megállapításra, vagyis a kartellben részt vevő európai vállalkozások megegyeztek az adott közbeszerzésre benyújtandó esetleges ajánlattételükben feltüntetendő minimálárban.

108 A Siemens kezdetben megpróbálta általánosságban kétségbe vonni az összefoglaló listában szereplő információk megbízhatóságát, anélkül hogy kifejezetten vitatta volna az abban szereplő projektek tényleges létezését vagy különösen az abban megemlített tizenegy európai GIS-projekt létezését, illetve akár azt, hogy ezek a projektek a kartellben belül megvitatásra kerültek.

109 Ennek keretében a Siemens többek között azt állította, hogy egyes projektek többször is feltüntetésre kerültek, hogy számos projekt soha nem került megvalósításra, és hogy az összefoglaló lista sehol sem említi, hogy valamelyik gázszigetelt kapcsolóberendezésekre vonatkozó EGT-n belüli projektet neki ítélték volna oda. Két olyan esetben, amikor ő nyerte el az adott projektre vonatkozó közbeszerzési eljárást, versenyszerű magatartása miatt nyert. Ezenfelül a Siemens az összefoglaló listának egy független társaság általi elemzésére hivatkozik, amely többek között azt mutatja ki, hogy az EGT-n belüli GIS-projektek nem képezték tárgyát egy, a

GQ-megállapodásban és az EQ-megállapodásban előírtakhoz hasonló módon működő felosztási rendszernek.

110 Továbbá a Törvényszék által a tárgyalás előtt feltett írásbeli kérdésekre nyújtott válaszában a Siemens vitatta, hogy az összefoglaló listán szereplő tizenegy európai GIS-projekt a kartellen belül megegyezés tárgyát képezte volna.

111 Ezen állításokat az alábbi 116–138. pontban vizsgáljuk meg.

– Az összefoglaló lista eredetéről és keltéről, valamint bizonyítéki minőségéről

112 Meg kell állapítani – amint arra a Siemens is hivatkozott –, hogy az összefoglaló lista eredete és kelte nem volt teljes pontossággal megállapítható.

113 Ezzel kapcsolatosan mindazonáltal meg kell jegyezni – amint az a megtámadott határozat (88) preambulumbekezdéséből, illetve 21. lábjegyzetéből is kitűnik –, hogy az ABB az összefoglaló listát 2004. május 7-én – vagyis a lista első oldalának tetején található 2004. május 6-i dátumot követő napon, amely valószínűleg vagy e lista keltének, vagy kinyomtatásának időpontja – nyújtotta be. Továbbá azt is meg kell jegyezni, hogy az ABB a listában a kartell többi tagjával szemben többletkódolással rendelkezett. Ugyanis az ABB kivételével az európai és a japán kartelltagok a lista „Member" megnevezésű oszlopában két csoportban a kartellben alkalmazott saját kódjukkal szerepelnek. Ezzel szemben az ABB – az M. által a Bizottság által tartott

2005. szeptember 23-i meghallgatás során használt kifejezéssel élve – a „GCs” elnevezésű oszlopban „rejtőzik”, amely főszabály szerint az esetleges általános szerződések feltüntetésére van fenntartva. M. tájékoztatása értelmében ebben az esetben a svéd versenyhatóság ABB-val szemben lefolytatott vizsgálatát követő óvintézkedésről volt szó.

114 E két körülmény arra enged következtetni, hogy az összefoglaló listát eredetileg az ABB állította össze a kartell alakulásának saját belső követésére és azt a Bizottságnak való benyújtása érdekében nyomtatták ki. Tehát ezen – egyébiránt a Siemens számára legelőnyösebb és az utóbbi szerzői mivoltát vitató nyilatkozataival összeegyeztethető – vélelemre kell támaszkodni.

115 Ennélfogva a Siemens által hivatkozottaknak megfelelően az összefoglaló listát az ABB nyilatkozatai részének kell tekinteni. Mivel – amint az megállapításra került – az összefoglaló listának vagy az ABB a szerzője, vagy az utóbbi nyomtatta ki egy belső elektronikus dokumentumról az engedékenységi közlemény alapján benyújtott bírság alóli mentesség iránti kérelme keretében történt nyilatkozattételével majdnem egy időben, e dokumentum nem minősül irati bizonyítéknak. Ebből következően a fenti 64–67. pontban az ABB nyilatkozatainak bizonyító erejével kapcsolatosan kifejtett megfontolások az összefoglaló listára is érvényesek. Így különösen az összefoglaló listából származó információk nem támaszthatják alá az ABB nyilatkozatait, hanem éppen ellenkezőleg, pontosan ezen információkat kell – a fenti 66. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatnak megfelelően – más bizonyítékokkal alátámasztani.

– Azon állításról, miszerint az összefoglaló listában említett európai GIS-projektek a kartellben nem kerültek megtárgyalásra

116 Amint azt a fenti 110. pontban megjegyeztük, a Siemens a Törvényszék a tárgyalás előtt feltett írásbeli kérdéseire nyújtott válaszában először vitatta, hogy az összefoglaló

listán szereplő tizenegy európai GIS-projekt kartellen belüli megegyezés tárgyát képezte volna. Valóban azt mondta a tárgyalás során erre vonatkozóan feltett kérdésre válaszolva, hogy ennek vitatására már a Bizottság előtti közigazgatási eljárás keretében, valamint a keresetében is hivatkozott. Mindazonáltal a kereset e tekintetben csak a fenti 109. pontban ismertetett elemeket tartalmazza, és még ha fel is tételezzük, hogy a Siemens a közigazgatási eljárás során vitatta a fenti tényeket, ez nem pótolja azt, hogy a Siemens a keresetindítás szakaszában nem vitatta a Törvényszék előtt e tényeket. A Siemens azon állítását, miszerint az összefoglaló listán szereplő tizenegy európai GIS-projekt nem képezte kartellen belüli megegyezés tárgyát, az eljárási szabályzat 48. cikkének 2. §-a értelmében mint elkésettet el kell utasítani.

117 Ezenfelül ki kell emelni az összefoglaló listán található információk részletességét. Ez a lista ugyanis többek között a szóban forgó projektek tekintetében nyújtandó berendezések jellemzőire vonatkozó tájékoztatást, az ajánlattételek benyújtására előírt határidőket, a kartellen belüli döntések időpontjait, a kartell különböző tagjainak az egyes projektekkel kapcsolatos érdeklődésének kinyilvánítására, a projekt elnyerőjének esetleges személyére vonatkozó információkat, vagy arra vonatkozó megjegyzést tartalmaz, hogy a kartellen belül minimálárszintet határoztak meg, illetve adott esetben arra vonatkozó megjegyzést, hogy a projektet valóban az azt elnyerő vállalkozás kapta meg. Nem elfogadható az, hogy az eltérő témájú és pontosságú információkat valamely fél pusztán azon állítással vonja kétségbe, hogy a tizenegy európai GIS-projekt nem képezte kartellen belüli megegyezés tárgyát.

118 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell, hogy a Siemens nem vitatja, hogy ő töltötte be a kartell európai főtitkárának szerepét az 1988 és 1999 közötti időszakban. A Siemensnek tehát szükségszerűen tudomása kellett, hogy legyen az európai gyártók csoportjában megtárgyalt összes projektről, és ennélfogva alkalma lett volna arra, hogy az ABB által felsorolt projekteket saját iratai alapján részletesen és egyenként vitassa, amennyiben az összefoglaló lista téves információkat tartalmazott. Azon tény alapján, hogy a Siemens nem élt ezzel a lehetőséggel, illetve nem adott magyarázatot arra,

hogy mi akadályozta meg ebben, megállapítható, hogy a Siemens ténylegesen nem vitatta azon tényt, hogy az összefoglaló listán felsorolt projektek és különösen az EGT-n belüli tizenegy projekt kartellen belüli megegyezés tárgyát képezte.

119 A Siemens a tárgyalást megelőzően a Törvényszék által feltett írásbeli kérdésekre adott válaszában azon állítását, miszerint a tényállás bekövetkezésének idején a szóban forgó tizenegy projektet az EGT-n kívülre vonatkozott, mint tévest, el kell utasítani. A kartellben 1992 és 1998 között megtárgyalt tizenegy projekt közül ugyanis három spanyolországi, egy dániai, egy írországi és egy portugáliai projekt szerepel, és a fenti országok mindegyike 1988 előtt csatlakozott a Közösséghez. Továbbá két, 1994. évi és 1995. évi finnországi projekt kétségtelenül az EGT-Megállapodás, illetve az EK-Szerződés hatálya alá tartozik, mivel a Finn Köztársaság 1994. január 1-jétől az EGT tagja, 1995. január 1-jétől kezdve pedig a Közösség tagállama. Ugyanez a megállapítás irányadó egy 1998-as izlandi, illetve két 1998-as norvégiai projektre, amely időpontban az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság már az EGT tagja volt. A szóban forgó projektek megbeszélése idején tehát fenti országok mindegyike tagja volt már vagy a közös piacnak, vagy az EGT-nek.

120 Egyébiránt el kell utasítani a Siemens azon állítását, miszerint az összefoglaló lista „zavaros” lenne. Igaz, hogy ez a táblázat formájában szerkesztett lista különböző számokból és/vagy betűkből álló kódokat használ. Mindazonáltal különösen a 2005. szeptember 23-án tartott meghallgatás során M. mint tanú magyarázatot nyújtott a Bizottságnak a kódokkal kapcsolatban, és e magyarázatok tükrében meg kell állapítani, hogy az összefoglaló lista világos képet ad arról, hogy a GIS-projektek a kartellben hogyan kerültek megtárgyalásra.

– Az állítólagosan többször említett vagy meg nem valósított projektekről

121 A Siemens arra hivatkozik, hogy az összefoglaló listán szereplő bizonyos projektek többször is feltüntetésre kerültek. Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy még ha feltételezzük is, hogy ez az állítás megalapozott, ez egyáltalán nem érinti az összefoglaló lista relevanciáját és ennélfogva annak bizonyító erejét. Ugyanis, egyrészt a Siemens nem határozza meg pontosan, melyek az érintett projektek, és azt sem jelzi, hogy a tizenegy nyugat-európai GIS-projekt közé tartoznak-e, mivel a Bizottság határozatában kizárólag ezekre a projektekre támaszkodott kifejezetten, ennélfogva csak ezek relevánsak a megtámadott határozat vizsgálata szempontjából. Másrészt az a tény, hogy egy több mint 1500 bejegyzésből álló lista néhány hibát tartalmaz, nem cáfolhatja meg a hivatkozott lista egészének hitelét.

122 A Siemens azon állítása kapcsán, miszerint az összefoglaló listán szereplő projektek soha nem kerültek megvalósításra, meg kell jegyezni, hogy a Siemens nem pontosítja, hogy mely projektekről van szó. Továbbá, még ha feltételezzük is, hogy ez az állítása megalapozott, bizonyos projektek meg nem valósítása mindenesetre nem elegendő ahhoz, hogy az EK 81. cikknek és az EGT-Megállapodás 53. cikkének azon vállalkozásokra nézve történő alkalmazását megakadályozza, amelyek összejátszottak a kartell keretében az e projektekre vonatkozó ajánlattételek során.

– Az összefoglaló listán felsorolt európai GIS-projektek alacsony száma

123 A Siemens arra hivatkozik – anélkül, hogy azt a Bizottság cáfolná –, hogy az összefoglaló listában felsorolt több mint 1500 GIS-projekt közül csupán 11 projekt valósult

meg az EGT-n belül. Igaz ugyan, hogy ez az alacsony szám nem tükrözi az európai piacok jelentőségét, mindazonáltal meg kell állapítani, hogy ez a körülmény nem ad indokot arra, hogy az e listában felsorolt információk ne kerüljenek figyelembevételre.

124 Ugyanis, először is sem az ABB, sem a Bizottság nem állította, hogy az összefoglaló lista a kartell által érintett összes projektet tartalmazza. Továbbá az a tény, hogy az „európai" projektek nagy része nem szerepel a hivatkozott listán, egybevág azzal az elmélettel, miszerint voltak olyan „gyártó országok", amelyek eleve bizonyos vállalkozások részére voltak fenntartva, anélkül hogy a megvalósított projektek a kartell értelmében fennálló kvótába beszámításra kerültek volna. Végül a Bizottság további, nemzeti szinten fennálló kartellekre hivatkozott, amelyeken belül a projekteket kezelhették; ezekről a kartellekről M. is említést tesz tanúvallomásában. Az utóbbi kifejtette, hogy a nem gyártó európai országok nagy részében már régóta helyi kartellek álltak fenn a különböző európai gyártók között, amelyek működését a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás nem kellett, hogy érintse. Ennélfogva az a döntés született, hogy ezen országokat nem foglalják bele a fenti megállapodások által létrehozott projektodaítélési eljárásba, hanem pusztán feljegyzik az ezen országokban megvalósítandó és odaítélt GIS-projekteket, hogy aztán azokat beszámítsák az európai vállalkozások világszintű kvótájába.

125 Márpedig sem a „gyártó országok", sem a már létező helyi kartellek esetén nem volt szükség a szóban forgó országokban megvalósítandó GIS-projekteknek a világszintű kartell keretében történő megvitatására, ami magyarázatot adhat arra, hogy a világszintű kartell keretében odaítélt projekteket tartalmazó listán miért szerepel oly csekély számú „európai" projekt, különösen olyan jelentős nemzeti piacok esetében, mint Franciaország, Németország és Olaszország – amelyek a Bizottság megállapításai szerint mind „gyártó országok" voltak a kartell kezdetén.

126 Anélkül, hogy szükséges lenne a – Siemens által vitatott – már állítólag fennálló helyi kartellek létezéséről véglegesen dönteni, meg kell állapítani tehát, hogy a jelen ügy

körülményeire tekintettel az összefoglaló listán felsorolt európai GIS-projektek csekély száma nem akadálya annak, hogy a bizonyítékok értékelésénél az e listán szereplő információkat – és különösen az abban szereplő tizenegy európai GIS-projektet – figyelembe vegyük.

127 Egyébiránt, amint arra a Bizottság ellenkérelmében felhívta a figyelmet, a Siemensnek az európai piacoknak – Liechtenstein és Izland kivételével – a kartell hatálya alóli teljes kizárására alapozott érvelése – még ha feltételezzük is, hogy megalapozott – nem ad magyarázatot arra, hogy az összefoglaló lista miért tartalmazna akár csak egy EGT-n belüli GIS-projektet is. Válaszában a Siemens nem foglalt állást ebben a kérdésben. A Törvényszék egyik erre irányuló írásbeli kérdésére nyújtott válaszában a Siemens csupán annak vitatására szorítkozott, hogy az összefoglaló listán szereplő európai GIS-projektek kartellen belüli megegyezés tárgyát képezték volna. Márpedig, amint az a fenti 116.és 117. pontban megállapításra került, az először a tárgyalás szóbeli szakaszában emelt ezen kifogást el kell utasítani.

128 Következésképpen az összefoglaló listán szereplő európai GIS-projektek csekély száma nem vonja kétségbe a hivatkozott lista által rögzített azon tényt, hogy az európai GIS-projekteket a kartellen belül megtárgyalták és odaítélték.

– Arról, hogy az EGT-n belüli GIS-projektek nem kerültek a kartellen belül a Siemensnek odaítélésre

129 A Siemens arra hivatkozik, hogy az összefoglaló lista egyáltalán nem tüntet fel egyetlen olyan esetet sem, amelyben valamely EGT-n belül megvalósítandó GIS-projekt

neki került volna odaítélésre. Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni először is, hogy még a feltételezzük is, hogy a Siemens állítása megalapozott, ez nem akadályozhatja meg az EK 81. cikknek és az EGT-Megállapodás 53. cikkének Siemens tekintetében történő alkalmazását, mivel az utóbbi egy közös piacra és EGT-re irányuló jogellenes kartellben vett részt azzal, hogy részese volt a projektekre vonatkozó tárgyalásoknak és e projektek más vállalkozások számára való odaítélésére vonatkozó döntéseknek. Ezek a magatartások ugyanis önmagukban is hatással vannak a versenyre, függetlenül attól, hogy melyik vállalkozás részére kerül végül az adott projekt odaítélésre.

130 Mindenesetre a Siemens azon állítása, miszerint az összefoglaló lista nem tartalmaz részére odaítélt projekteket, téves. A Bizottság ugyanis a megtámadott határozat (164) preambulumbekezdésében három olyan – az 1327., a 0140. és a 0144. számú – projektre hivatkozik, amelyre a Siemens kapott megrendelést. Ezek közül két – vagyis a 0140. és 0144. számú – projekt tekintetében az derül ki az összefoglaló listából, hogy a Siemens volt az egyetlen olyan vállalkozás, amelyet érdekeltek a szóban forgó projektek, és végül azokra a Siemens kapott megrendelést. Ezzel szemben az 1327. számú harmadik projekttel kapcsolatosan az tűnik ki az összefoglaló listából, hogy a Siemensen kívül az ABB és az Alstom is érdeklődésüket fejezték ki a szóban forgó projekt iránt, és hogy e projektet a kartell keretében történt megbeszélések során a Siemensnek ítélték oda.

131 Végül a Siemens azon érvével kapcsolatosan, miszerint két, általa meg nem nevezett projekt esetében, amelyekre az utóbbi kapott megrendelést, azt versenyszerű magatartásának köszönhette, a Siemensnek kell bizonyítania azt a tényt, hogy az általa ilyen körülmények között – vagyis a projektek kartellben történt bejelentését és megtárgyalását követően – kapott megrendelések versenyszerű magatartásából eredtek. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy még ha feltételezzük is, hogy a jogsértés csupán a projektek bejelentésére és megtárgyalására korlátozódott, mindazonáltal e magatartás befolyásolhatta az érintett piacon fennálló versenyt. Így például az összefoglaló lista a Siemensen kívül nem említ más vállalkozást, amely érdeklődést mutatott volna a 0140. és a 0144. számú projekt iránt. Ennélfogva a Siemens a hivatkozott projektek kartellben történt 1998. június 25-én és július 16-án történt megtárgyalását követően tudta, hogy nem lesz más pályázó, amely helyzet például lehetővé tette számára, hogy ajánlatában magasabb árakat tüntessen fel. Egyébiránt ugyanilyen esetben – vagyis olyan helyzetben, amikor csupán egy vállalkozás mutatott érdeklődést egy projekt

iránt – az adott projekt külön odaítélésére egyáltalán nem volt szükség, mivel az egyetlen érdekelt vállalkozás biztos lehetett abban, hogy megnyeri a projektre vonatkozó megrendelést. Teljesen természetesnek tűnik tehát, hogy a kartell tagjai ilyen esetekben nem döntöttek formálisan az adott projekt odaítéléséről, amely tény viszont nem akadályozhatja meg az EK 81. cikknek és az EGT-Megállapodás 53. cikkének a megrendelést elnyerő vállalkozás tekintetében történő alkalmazását.

132 Következésképpen a Siemensnek az EGT-n belüli GIS-projektek részére a kartellen belül történő odaítélésének hiányára vonatkozó érvét el kell utasítani.

– A Siemens által benyújtott ökonometriai elemzésről

133 A Siemens az összefoglaló listának egy általa megbízott harmadik személy társaság által történt elemzésére (a továbbiakban: elemzés) hivatkozik. Véleménye szerint az elemzés azt állapította meg, hogy az összefoglaló listában az érintett piacnak az adott időszak alatti nagyságához képest csupán csekély része került feltüntetésre, amely a „gyártó országokon" kívüli európai országok GIS-projektjei piacának csupán 4%-át tette ki, továbbá az EGT-n belüli GIS-projektek nem képezték tárgyát egy, a GQ-megállapodásban és az EQ-megállapodásban szabályozottakhoz hasonlóan működő felosztási rendszernek. Az elemzés továbbá azt is bizonyítani hivatott, hogy az a tény, hogy az európai és a japán gyártók nem léptek be a másik csoport hazai piacára, nem valamely kartell létezésével magyarázható, hanem a szóban forgó piacokra való belépés akadályaival, amelyek fennmaradtak még az energiapiacok liberalizálását követően is. Végül az elemzés azt is bizonyította, hogy a „gyártó országokat" nem védték,

különösen azon indokból, hogy mind az ABB, mind a Siemens nagyon tevékeny volt a nem hozzájuk tartozó „gyártó országok” piacain.

134 Márpedig a jelen ügyben a Bizottság csupán a közös egyezség létezésének, és nem a kartell közvetlen hatásainak bizonyítása érdekében hivatkozott az összefoglaló listán szereplő európai projektekre. A Bizottság ugyanis elsődlegesen a megtámadott határozat 1. cikkében szankcionált megállapodás versenykorlátozó céljára alapozta a határozatát. Először is a megtámadott határozat (303) és (304) preambulumbekezdésében azt állapította meg, hogy a leírt megállapodások és/vagy összehangolt magatartások összességének célja a versenynek az EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke értelmében történő korlátozása volt, és hogy e körülmények között a fenti rendelkezés alkalmazása tekintetében felesleges volt valamely megállapodás közvetlen hatásait figyelembe venni, majd a hivatkozott határozat (308) preambulumbekezdésében hozzátette, hogy a leírthoz hasonló jellegű megállapodás végrehajtása természeténél fogva jelentősen torzítja a versenyt.

135 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően magának az EK 81. cikk (1) bekezdésének a szövegéből következik, hogy hatásától függetlenül tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, amelynek versenyellenes célja van (lásd többek között a fenti 43. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 123. pontját és a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 181. pontját). Következésképpen a megállapodás tényleges versenyellenes hatásának bizonyítása nem szükséges, amennyiben a kifogásolt magatartások versenyellenes célja megállapításra került (lásd a Törvényszék T-62/98. sz., Volkswagen kontra Bizottság ügyben 2000. július 6-án hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2707. o.] 178. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

136 E körülmények között először is a Siemens által előterjesztett elemzés bizonyítéki minőségében hatástalan, mivel természeténél fogva csupán a kartell hatásaira vonatkozó információkat tartalmaz, miközben a Bizottság az EK 81. cikk (1) bekezdése alapján a jogsértés megállapítását lényegében olyan kartell létezésének megállapításra alapozta, amelynek célja a verseny korlátozása volt. Még ha feltételezzük is, hogy – amint azt a Siemens állítja – az elemzés alapján nem voltak azonosíthatóak a Bizottság által

kifogásolt kartellre utaló jelek, ez még nem elegendő egy olyan kartell létezésének megcáfolásához, amelynek célja a versenynek az érintett piacokon való megakadályozása, korlátozása vagy torzítása volt, amennyiben e kartell létezése jogilag megkövetelt módon bizonyított. Ennélfogva a Siemens érvelése a kérdéses megállapodás hatásainak hiányáról – még akkor is, ha az megalapozott – főszabály szerint önmagában nem vezethet a megtámadott határozat 1. cikkének megsemmisítéséhez (lásd ilyen értelemben a Bíróság C-277/87. sz., Sandoz Prodotti Farmaceutici kontra Bizottság ügyben 1990. január 11-én hozott ítéletének [EBHT 1990., I-45. o.] 30. pontját; a Törvényszék T-143/89. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-917. o.] 30. pontját és a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 183. pontját).

137 Másodszor az elemzés nem tekinthető semleges és független szakértői véleménynek, mivel azt a Siemens rendelte meg és finanszírozta, továbbá az utóbbi társaság által rendelkezésre bocsátott adatbázisokra támaszkodva jött létre, anélkül hogy ezen adatok pontossága vagy relevanciája független vizsgálat tárgyát képezte volna. Ennélfogva a hivatkozott elemzésnek nem lehet a Siemens érdekeit tükröző puszta nyilatkozatnál több hitelt és ezért több bizonyító erőt tulajdonítani.

138 Következésképpen a Siemens által benyújtott elemzést el kell utasítani.

Az okirati bizonyítékokról

139 Az okirati bizonyítékok tekintetében a Bizottság lényegében a GQ-megállapodásra, az EQ-megállapodásra és azok mellékleteire, a VA Tech-csoport helyiségeiben tartott

vizsgálat során talált „A JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című keltezetlen dokumentumra, egy 1999. január 18-i, Wa., J. és B. – a VA Tech-csoport alkalmazottai – közötti levelezésre, egy, a VA Tech-csoport alkalmazottja, We. 2003. december 2-i belső feljegyzésére, az ABB két – 2003. július 21-i és december 18-i – Siemensnek és Alstomnak küldött faxára, valamint a VA Tech-csoport egyik alkalmazottja, Zi. által írt, keltezetlen – 2002 szeptembere körül keletkezett – belső feljegyzésre támaszkodott.

– A GQ-megállapodásról és az EQ-megállapodásról

140 Először is a GQ-megállapodásra, az EQ-megállapodásra és azok mellékleteire vonatkozóan meg kell jegyezni, hogy ugyan igaz – amint azt a fenti 55–58. pontban kifejtettük –, hogy e megállapodások szövege nem bizonyítja az EGT-n belül – az 55. pontban kifejtetteknek megfelelően Liechtenstein és Izland kivételével – hatást kifejtő kartell létezését, ám az EQ-megállapodás két olyan rendelkezést is tartalmaz, amely bizonyíthatja a kartellnek a közös piacra gyakorolt hatásait.

141 Elsősorban az EQ-megállapodás „Értesítés" elnevezésű 2. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Az E-tagoknak kérelmeiket a megszokott módon kell bejelenteniük. A J csoporttal való megbeszélés érdekében az E-tagoknak [a kartell európai titkárának] az 1. mellékletben található GQ bejelentő nyomtatványon kell kérelmeiket bejelenteniük."

142 Ezzel kapcsolatosan megállapítandó, hogy a „megszokott módon" kifejezés arra enged következtetni, hogy a GQ-megállapodás, valamint az EQ-megállapodás 1988. április 15-i megkötését megelőzően is léteztek bejelentések, tehát kartell is, amely tényt a Bizottság a megtámadott határozatban meg is említette – anélkül, hogy e kérdése külön kitért volna, illetve emiatt szankciókat helyezett volna kilátásba –, amelyet a Siemens vitatott. A hivatkozott kifejezés mindazonáltal nem értelmezhető úgy, hogy az azt jelenti, hogy „a GQ-megállapodás érdekében előírt nyomtatványt használva", mert akkor az EQ-megállapodás 2. cikkének második mondata fölösleges lenne az első mondathoz képest.

143 Másodsorban az EQ-megállapodás „információközlési tervet" tartalmazó 2. melléklete többek között úgy rendelkezik, hogy „[az] [európai] titkár automatikusan bejelenti [az európai gyártók által bejelentett] projekteket a [japán] félnek az európai projektek kivételével", és hogy „az M.M. dönt az európai projekteknek a J-csoport részére való bejelentéséről". Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy amint az a hivatkozott mellékletből is kitűnik, az „M.M. a tagok gyűlését" („members meeting") jelenti. Egyébiránt a GQ-megállapodás 1. mellékletéből kitűnik, hogy az „E-csoport" és a „J-csoport" az európai és a japán gyártók csoportját jelentette. Ezen túlmenően a Bizottságnak a megtámadott határozat (147) preambulumbekezdésében tett megállapításai szerint – amelyeket a Siemens sem vitatott –, a Siemens töltötte be a kartell európai titkárának szerepét az abban való részvételének első időszaka alatt, vagyis 1988 és 1999 között.

144 Az EQ-megállapodás 2. mellékletéből tehát először is az derül ki, hogy az európai GIS-projekteket a kartell európai tagjainak csoportján belül kezelték, másodszor pedig az, hogy ezeket a projekteket a világ többi részén létező GIS-projektektől eltérően kezelték, mivel azok nem automatikusan, hanem csupán az európai tagok gyűlésének különös döntése alapján kerültek bejelentésre a japán gyártók csoportja részére.

145 Ezek az közlések – még ha el is fogadjuk, hogy azokra eseti jelleggel és erre vonatkozó különös döntés alapján és/vagy a Hitachi fenti 96. pontban található állításainak megfelelően utólagosan és összességükben került sor – elképzelhetetlenek mindenféle indok nélkül. Éppen ellenkezőleg, valamely – mint például a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás által létrehozott – kartell keretében az ilyen közlések egyetlen elképzelhető indoka az, hogy a szóban forgó információk a kartell végrehajtására szolgálnak. A jelen ügyben pontosabban – tekintettel arra, hogy a fenti 55. pontban kifejtettek értelmében az európai országok nagy része nem képezte a projektek európai és a japán gyártók csoportja között a GQ-megállapodás alapján történő felosztásának tárgyát – nincs más lehetséges magyarázat arra, hogy az európai gyártók az európai országokban történt eladásokat miért közölték, mint hogy ezek az eladások a kartell értelmében beszámításra kerültek európai gyártók világszintű kvótájába. Márpedig – amint azt a fenti 98. pontban kifejtettük – az európai országokban (a „gyártó országok" kivételével) elért eladások világszintű kvótába történő beszámítása jelentős bizonyíték a japán gyártók közös egyezség alapján fennálló, arra vonatkozó kötelezettségvállalására, hogy távol tartják magukat az európai piacoktól.

146 Mindenesetre a Siemens ezzel kapcsolatosan előterjesztett érvei nem elfogadhatók. Elsősorban a Siemens azon állítása, miszerint a Bizottság az EGT-n belül állítólagosan elkövetett jogsértések bizonyítékaként esetleges közép- és kelet-európai megállapodásokra, illetve a 2002 és 2004 közötti időszakban létrejött megállapodásokra próbál hivatkozni az 1988 és 1999 közötti időszakban fennálló kartell hatásainak bizonyítása érdekében, nem megalapozott. Bizottság ugyanis csupán abból a feltehetőleg az európai és a japán gyártók között arra vonatkozóan tartott megbeszélésekből kívánt érvet kovácsolni, hogy a vasfüggöny 1989-ben történt lehullását követően elérhetővé vált közép- és kelet-európai piacokat ugyancsak az európai gyártóknak kell-e fenntartani. Ennek keretében a megtámadott határozat (126) és (127) preambulumbekezdésében hivatkozott a szóban forgó országokban fennálló bizonyos projektekre, amelyekről az európai és a japán gyártók között megbeszélések folytak, annak bizonyítása érdekében, hogy a japán gyártóknak igenis érdekükben és módjukban állt e piacokat kiszolgálni. Ez az érvelés önmagában nem tekinthető nem megfelelőnek.

147 Másodsorban a Siemens azon érvét, miszerint a japán gyártók részére történő információközlés csupán a közép- és kelet-európai országokban létező projektekre vonatkozott, el kell utasítani. Amint arra a Bizottság helyesen hivatkozik, ezek az országok a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás megkötése idején nem voltak elérhetők a nyugati szolgáltatók részére. Ennélfogva az információközlési tervben feltüntetett európai projektek Nyugat-Európában kerültek megvalósításra, amely terület nagy része – Svájc kivételével – 1994-től az EGT részét képezte. Továbbá a Siemens állításával ellentétben a Bizottság által képviselt elmélet nem mondható illogikusnak. A Bizottság ugyanis egyszer sem állította, hogy a bejelentési kötelezettség „automatikus" vagy „kötelező" lett volna. Éppen ellenkezőleg, ahhoz, hogy a Bizottság jelentőséget tulajdonítson az információközlésnek, elegendő volt, hogy arra utólagosan és a projektek összességét tekintve, a kartell európai tagjai gyűlésének erre vonatkozó különös döntése alapján kerüljön sor.

148 Végül ki kell emelni, hogy a Siemens nem ad semmiféle meggyőző magyarázatot arra a tényre, hogy az információközlési terv miért írta elő az európai GIS-projektek a japán gyártókkal – még ha nem is rendszeres és kizárólag az európai gyártók különös döntése alapján – történő közlését. A Törvényszék egyik, a tárgyaláson feltett kérdésére adott válaszában a Siemens arra hivatkozott, hogy a szóban forgó információközlések legfeljebb csupán a Bizottság által a megtámadott határozat (164) preambulumbekezdésében említett tizenegy európai GIS-projektre – vagyis az összefoglaló listán szereplő projektek elhanyagolható töredékére, azok 1%-ára – vonatkozott. Mindazonáltal amint azt már a fenti 125. pontban kifejtettük, az összefoglaló listán szereplő „európai" projektek csekély mennyisége nem jelenti azt, hogy a kartell ne lett volna hatással más európai projektekre, és inkább azzal magyarázható, hogy nem volt szükség e projekteknek japán gyártók jelenlétében az általános kartellen belüli megtárgyalására. Ennélfogva az összefoglaló lista nem releváns annak meghatározása szempontjából, hogy hány olyan projekt volt, amelyet az európai gyártók az EQ-megállapodás 2. mellékletében található információközlési tervnek megfelelően bejelentettek a japán gyártóknak.

149 Következésképpen az EQ-megállapodás 2. melléklete megfelelő bizonyítékát képezi a Bizottság azon állításának, miszerint a nyugat-európai projektek az európai gyártók által megtárgyalt és elosztott projektek részét képezték, továbbá miszerint a japán gyártóknak az európai gyártók által az ebben az országokban elért eladásai világszintű kvótájukba való beszámításának ellentételezéseként távol kellett tartaniuk magukat az európai piacoktól.

– A VA Tech-csoport helyiségeiben tartott vizsgálat során talált „A JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című keltezetlen dokumentumról

150 A Bizottság a megtámadott határozat (135) preambulumbekezdésében a VA Tech-csoport helyiségeiben tartott vizsgálat során egy hordozható számítógépen talált, „A JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című dokumentumra hivatkozik, amely a Bizottság szerint 2003. június 10-én keletkezett. Ez a dokumentum részben nehezen érthető, ám bizonyos következtetések levonhatók belőle. Így különösen kétszer is említésre kerül a „gyárt. országok" kifejezés, amelyet ésszerűen csak úgy lehet értelmezni, hogy az a „gyártó országokat" jelenti. Továbbá ez a dokumentum hivatkozik a „99-ben végzett utolsó tanulmány – E.-n és a gyárt. országokon kívüli terj."-re, továbbá az összes 2002-től érvényes – a Siemens által nem vitatott – kóddal azonosított európai tagra nézve feltüntetésre kerültek a (valószínűleg 1999 februárját jelentő) „02/99" előtt és után alkalmazandó kvóták. Továbbá a dokumentumban feltüntetésre kerültek az európai tagoknak a „gyártó országokon kívül" az európai piacokon 1988 és 1998 között fennállt részesedése, valamint tartalmazza a „nem gyártó európai országok" példálózó felsorolását („Fin., Dán., Nor., Spo., Lengyelo., Irl, Bel, Gör., Lux.").

151 Az ennek a dokumentumnak tulajdonítandó bizonyító erő és hitelesség tekintetében figyelembe kell venni, hogy annak ismeretlen szerzője a dokumentum keletkezését nagyjából négy évvel megelőző tényeket rögzít, amelyekről valószínűleg egy ugyancsak ismeretlen személytől szerzett tudomást. A „JJC"-ként megnevezett személy

ugyanis nem volt azonosítható, mivel kezdőbetűi a Bizottság által a megtámadott határozat II. mellékletében említett olyan személyek egyikének sem felel meg, akik az eljárás alá vont vállalkozások nevében részt ve(he)ttek a kartellben. Ugyan a fenti körülmények alapján e dokumentum nem foszthető meg minden bizonyító erőtől, mindazonáltal az abból levonandó következtetéseket bizonyos fenntartással kell kezelni, különösen az abban szereplő részletes adatok bizonyító erejére nézve, amely tény igazolja, hogy csupán közepes mértékű bizonyító erő tulajdonítható a hivatkozott dokumentumnak.

152 Ennélfogva bizonyos bizonyító erőt kell tulajdonítani azon ténynek, hogy „gyártó országok" kifejezés nemcsak hogy kétszer is említésre kerül, hanem az a nem gyártó országok példálózó felsorolását is tartalmazza, valamint azon ténynek, hogy egyértelműen kitűnik belőle, hogy eltért a gyártó és a nem gyártó országokra nézve alkalmazandó rendszer, mivel a kartellen belül rögzített kvóták az utóbbiakra nem voltak alkalmazandók. Az utóbbival kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy az ebben a dokumentumban „02/99" után alkalmazandóként feltüntetett kvóták pontosan a Bizottság által a megtámadott határozat (145) preambulumbekezdésében más bizonyítékok alapján – mint a Siemens jogsértésben való részvétele első szakaszának vége felé alkalmazandó – megállapított kvótáknak felelnek meg.

153 Továbbá a hivatkozott dokumentumból az is kiderül, hogy a kartellen belül az európai gyártók a „gyártó országokon" kívüli európai eladásaik mennyiségével kapcsolatos információkat cseréltek. Ugyanis az, hogy a VA Tech-csoporthoz tartozó vállalkozáson belül (a továbbiakban: VA Tech vállalkozás) pontos számadatokkal rendelkeztek az európai gyártók (a „gyártó országokon" kívüli) európai tízéves időszak során fennállt piaci részesedéseiről, nem magyarázható mással, minthogy a hivatkozott gyártók kölcsönösen tájékoztatták egymást a „gyártó országokon" kívüli európai eladásaikról.

– A Wa., J. és B. – a VA Tech-csoport alkalmazottai – közötti 1999. január 18-i levélváltásról

154 1999. január 18-án Wa. e-mailt küldött J.-nek, aki azt ugyanaznap nyomtatott és széljegyzetekkel ellátott formában faxon továbbküldte B.-nek. Ebben az e-mailben – amelynek tárgya a „Siemens in UK" – Wa. figyelmezteti J.-t, hogy a Siemens éppen szövetséget kötni készül egy másik társasággal az egyesült királysági projektek érdekében, amit a „UK forum"-ban részt vevők veszélynek tekintettek, és annak keretében „Bad Behaviour"-ként minősítettek. Mindeközben, mivel erre semmiféle magyarázatot nem kaptak, Wa. azt javasolta, hogy várjanak, és várják ki, hogy mi történik. A faxban J. azt javasolta, hogy úgy válaszoljanak erre, hogy megfenyegetik a Siemenst azzal, hogy belépnek a 400 kilovoltos GIS-ek tekintetében a német piacra. Továbbá emlékeztetett a VA Tech-csoport azon álláspontjára, miszerint az egyesült királysági piac hagyományosan egyenlő részben a Reyrolle-é és a GEC-é volt (amelynek a GIS-sel kapcsolatos ágazata 1989-ben az Alstom ezen ágazatával összeolvadt), és hogy minden olyan egyéb vállalkozásnak, amely megrendelést kapott ezen a piacon, kompenzálnia kellett azt, de arról panaszkodott, hogy az erre előírt mechanizmusok gyengék.

155 A Törvényszék által feltett írásbeli kérdésre nyújtott válaszában a Siemens arra hivatkozott, hogy ebből a dokumentumból csupán az derült ki, hogy az e-mail szerzőjének véleménye szerint a Siemens agresszív versenytársnak tűnt az egyesült királysági piacon. Ezzel szemben nem volt alkalmas annak megerősítésére, hogy a „gyártó országok" védve voltak.

156 Először is mindenestre meg kell állapítani, hogy ez a levelezés igazolja, hogy a kartellen belül az egyesült királysági piac a két történelmi gyártó, a Reyrolle és a GEC részére volt fenntartva, ami lényegében – még hogy ha ezt a kifejezést nem is találjuk meg a levelezésben – az adott „gyártó ország" védelmének minősül. Az a tény, hogy a kartell többi európai tagja is tevékeny volt ezen a piacon, nem ellentétes ezzel az értelmezéssel, mivel teljesen nyilvánvaló, hogy létezett egy kompenzációs mechanizmus, még ha az láthatóan nem is működött megfelelő módon. Másodszor a faxból kitűnik,

hogy a VA Tech vállalkozás eddig – legalábbis a 400 kilovoltos GIS-ek tekintetében – távol tartotta magát a német piactól, és ennek sem technikai, sem kereskedelmi okai nem voltak, mivel a hivatkozott piacra való belépést a Siemens elleni megtorlási intézkedésként veti fel. A hivatkozott faxból még azt a következtetést lehet levonni más elfogadható magyarázat hiányában, hogy a német piac mint „gyártó ország" piaca ugyancsak védve van. Harmadszor az e-mailből az tűnik ki, hogy létezett egy „UK forum", amelyen belül az egyesült királysági piacon felmerülő problémák megbeszélésre kerültek. Anélkül, hogy a jelen ügyben végleges álláspontot foglalnánk ezzel kapcsolatosan, valószínűleg olyan helyi fórumról lehet szó, amely tömöríti a kartell adott piacon tevékeny tagjait.

157 Mivel a hivatkozott dokumentumokat a kartell ideje alatt a kartellben részt vevő személyek szerkesztették, e levelezés olyan bizonyítéknak minősül, amelynek bizonyító ereje igen jelentős.

– A 2002 és 2004 közötti időszakban bekövetkezett tényekre vonatkozó irati bizonyítékokról

158 A We. által készített és a 2003. december 1-jén és 2-án tartott találkozót összefoglaló, és az ABB az Alstomnak és a Siemensnek megküldött egy, a németországi projektekkel kapcsolatos találkozóra vonatkozó 2003. december 2-i belső feljegyzés, az ABB által az Alstomnak küldött, az egyesült királysági piacon fennálló helyzetre vonatkozó 2003. december 18-i fax, valamint a 2002 szeptembere környékén Zi. által készített keltezetlen belső feljegyzés kapcsán meg kell jegyezni, hogy ez a négy dokumentum csupán olyan helyzetekre és eseményekre vonatkozik, amelyek egyértelműen a 2002 és 2004 közötti időszakban történtek.

159 Amint azt a fenti 37. pontban kifejtettük, el kell utasítani a Bizottság azon érvét, miszerint a 2002 és 2004 közötti időszakra vonatkozó észrevételeket jogszerűen vetítheti ki az azt megelőző időszakra, azon indokkal, hogy ugyanarról a jogsértésről van szó. Éppen ellenkezőleg, tekintettel arra, hogy a kartell tevékenységei a bizonyos vállalkozások kartellben való részvételének megszakítását követően 1999 és 2002 között lecsökkentek, és hogy 2002-ben a kartell módosított rendszerrel újjászerveződött, inkább a kartell célkitűzéseinek, résztvevőinek és hatályának folytonosságát kell bizonyítani annak megállapíthatósága érdekében, hogy valóban egyetlen jogsértésről volt szó.

160 Következésképpen meg kell állapítani, hogy a szóban forgó négy dokumentum nem bizonyítja a Siemensnek a jogsértés 1988 és 1999 közötti első szakaszában való részvételét.

d) Az első jogalap második részére vonatkozó következtetések

A kartell EGT-n belül kifejtett hatásairól

161 A kartell az EGT-n belül hatást fejtett ki, mivel az európai gyártók megtárgyalták az EGT-n belüli GIS-projekteket, és azokat felosztották maguk között. Ezt a tényt az ABB összes nyilatkozata – ideértve a megtámadott határozat (164) preambulumbekezdésben hivatkozott „európai” projektek listáját és M. nyilatkozatait –, a Fuji és a Hitachi nyilatkozatai, az EQ-megállapodás 2. melléklete, a „JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója” című dokumentum és az 1999. január 18-i levelezés által nyújtott bizonyítékok összessége is megerősíti. Ezen bizonyítékok közül

M. nyilatkozatai, a Fuji és a Hitachi nyilatkozatai, az EQ-megállapodás 2. melléklete és az 1999. január 18-i levelezés rendelkezik jelentős bizonyító erővel.

162 A Siemens által hivatkozott és a fentiek ellenkezőjének bizonyítására hivatott Melco-féle nyilatkozatok az ilyen egybevágó bizonyítékok összességéhez képest nem alkalmasak e következtetés cáfolására. A Melco ugyanis leginkább a világszintű kartell hatályáról nyilatkozik, vagyis arról, hogy az európai és a japán gyártók csoportjai hogyan hangolták össze tevékenységüket, illetve arról a tényről, hogy a kartell keretében nem voltak az európai piacra vagy az e piacon fennálló GIS-projektekre vonatkozó megbeszélések. Ezzel kapcsolatosan a Melco kijelenti, hogy nem rendelkezik az európai piacon fennálló kartellre vonatkozó bizonyítékokkal. Mindazonáltal japán vállalkozásként nem rendelkezhet feltétlenül az európai gyártók csoportban folytatott megbeszélésekről. Vagyis kifejezetten azt sejteti, hogy lehetséges, hogy a kartellben részt vevő többi vállalkozás kiterjeszthette megbeszéléseinek tárgyát más témákra is, hangsúlyozva még azt is, a japán gyártóknak a kartelltalálkozók kezdete előtt többször is várakozniuk kellett, amíg az európai gyártók közötti – a japán gyártók előtt ismeretlen tárgyú – megbeszélések véget értek. Azon ténytől eltekintve, hogy a Melco vitatja az európai és a japán piac két gyártócsoport közötti felosztását, és függetlenül attól, hogy nyilatkozatai hitelesek-e, meg kell jegyezni, hogy ezek a nyilatkozatok nem tekinthetők úgy, mint amelyek megerősítik a Siemens azon álláspontját, miszerint a kartellen belül az EGT-n belüli GIS-projektek nem kerültek megtárgyalásra és felosztásra.

Az európai piacnak az európai gyártók részére, a japán piacnak a japán gyártók részére történő fenntartásáról

163 Azt a tényt, hogy az európai és japán gyártók világszinten felosztották a piacokat – oly módon, hogy a japán piac a japán gyártók részére, illetve az európai piacok az európai

gyártók részére volt fenntartva – az ABB és M. nyilatkozatai, valamint a Fuji és a Hitachi nyilatkozatai, továbbá az EQ-megállapodás 2. melléklete által alkotott bizonyítékok támasztják alá. Az ABB nyilatkozatainak kivételével a fenti összes bizonyíték jelentős bizonyító erővel bír.

A „gyártó országok" európai védelméről

164 Azt a tényt, hogy a „gyártó országok" Európában védve voltak – oly módon, hogy azok az országok, amelyekben az európai gyártók történelmileg jelen voltak, eleve fenn voltak tartva az utóbbiak részére, anélkül hogy a kartell alapján fennálló kvótákba az ezen országokban elért eladások beleszámítottak volna – az ABB és M. nyilatkozatai, valamint a „JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című dokumentum és az 1999. január 18-i levelezés által alkotott bizonyítékok támasztják alá. E bizonyítékok közül M. nyilatkozatainak van jelentős, illetve az 1999. január 18-i levelezésnek van igen jelentős bizonyító ereje.

165 Összefoglalásként a Siemens által vitatott kifogások mindegyike az ABB és M. nyilatkozatain felül egyéb, jelentős vagy kevésbé bizonyító erejű bizonyítékra is támaszkodik. Meg kell tehát állapítani, hogy a bizonyítékok összessége alapján bizonyítható, hogy a megtámadott határozatban kifogásolt kartell fennállt.

166 A fentiek összességéből az következik, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította a kartell 1988 és 1999 közötti létezését és különösen azt a tényt, hogy e kartellt hatást fejtett ki az EGT-n belül, hogy a piacok felosztásra kerültek a japán gyártók és európai gyártók között, illetve hogy a „gyártó országok" védve voltak.

167 Ebből következően az első jogalap második részét, és következésképpen az első jogalap egészét el kell utasítani.

II – *Az 1/2003 rendelet 25. cikkének megsértésére vonatkozó második jogalapról*

168 A Siemens második jogalapja három részből áll. Az első részben arra hivatkozik, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a Siemens 1999. április 22-ét követően részt vett volna a kartellben. A második részben az eljárási határidők elévülésére hivatkozik. A harmadik részben arra hivatkozik, hogy 2004. január 1-jét követően nem vett részt a kartellben.

A – *A második jogalap arra vonatkozó első részéről, hogy a Siemens 1999 áprilisa és szeptembere között nem vett részt a kartellben*

1. A felek érvei

169 E rész alátámasztására a Siemens nyolc kifogásra hivatkozik, amelyek elsősorban a projektekkel kapcsolatos megállapodásban 1999 áprilisát követően tanúsított részvétel bizonyítékának hiányára, másodsorban egy 1999. április 22-ét követő találkozón való részvétele bizonyítékának hiányára, harmadsorban az ABB nyilatkozatainak ellentmondásos és kevéssé hiteles jellegére, negyedsorban M. nyilatkozatainak

elfogadhatatlanságára, ötödsorban a Siemensnek a kartellben 1999 szeptemberéig tartó részvételére vonatkozó egyértelmű okirati bizonyíték hiányára, hatodsorban a kartellben részt vevő egyéb vállalkozások nyilatkozataiból származó egyértelmű bizonyítékok hiányára, hetedsorban a Siemens kartellben való részvételének 1999 áprilisában történt megszakítását alátámasztó bizonyítékok figyelembevételének hiányára, nyolcadsorban a kartellben való részvételének legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakítását alátámasztó empirikus gazdasági bizonyítékok figyelembevételének hiányára vonatkoznak.

170 A Bizottság vitatja a Siemens által előadott érveket.

2. A Törvényszék álláspontja

171 Elöljáróban meg kell jegyezni, hogy nem vitatott, hogy a Siemens 1999-ben megszakította a kartellben való részvételét. A felek mindazonáltal nem értenek egyet e megszakítás időpontjában. A Siemens vitatja, hogy 1999. április 22-ét, vagyis a sydney-i (Ausztrália) találkozó időpontját követően – amely az utolsó olyan találkozó volt, amelyen megjelent – részt vett volna a kartellben. A Bizottság – amint az a megtámadott határozat (295) preambulumbekezdéséből is kitűnik – miközben elismeri, hogy nem tudta megállapítani a kartellben való részvétel megszakításának pontos időpontját, azt 1999. szeptember 1-jében állapította meg. Ezt az időpontot az ABB és M. nyilatkozatai, valamint a VA Tech-csoportnál tartott helyszíni vizsgálat során összegyűjtött, „A JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című dokumentumban található információk alapján állapította meg, amelyeket álláspontja szerint az Areva, a Melco, a Fuji és a Hitachi/JAEPS nyilatkozatai is megerősítenek.

172 Ez a nézeteltérés felveti azt a kérdést, hogy ebben az esetben kit terhel a bizonyítási teher. Miközben a Siemens úgy véli, hogy a Bizottságnak kellett volna bizonyítania,

hogy 1999. szeptember 1-jéig vett részt a kartellben, a Bizottság azt állítja, hogy amennyiben már bizonyította valamely vállalkozás részvételét egy kartellben, úgy kell tekinteni, hogy az addig tartott, ameddig annak megszűnését nem bizonyítja az a vállalkozás, amely részt vett e kartellben.

a) A bizonyítási tehernek a Siemens és a Bizottság közötti megoszlása

173 Azon kérdéssel kapcsolatosan, hogy mikor ért véget a Siemens részvétele a kartellben, elöljáróban emlékeztetni kell azon ítélkezési gyakorlatra, miszerint egyrészt a bizonyítási teher arra a félre vagy hatóságra hárul, amely a versenyszabályok megsértését állítja, és jogilag megkövetelt módon kell bizonyítania a jogsértést képező tényállást, másrészt a jogsértés megállapításával szemben valamely védekezési jogalapra hivatkozó vállalkozás kötelessége annak bizonyítása, hogy e védekezési jogalap alkalmazásának feltételei teljesülnek, oly módon, hogy az említett hatóságnak más bizonyítékokhoz kell folyamodnia (a fenti 65. pontban hivatkozott Peróxidos Orgánicos kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 50. pontja; lásd továbbá ebben az értelemben a fenti 43. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság 58. pontját, valamint a 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 78. pontját).

174 A jelen ügyben azt az általános alapelvet, miszerint a Bizottság feladata a jogsértés azon alkotóelemeinek – így az időtartamnak – bizonyítása (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-43/92. sz., Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben 1994. július 7-én hozott ítéletének [EBHT 1994., II-441. o.] 79. pontját; a T-48/98. sz., Acerinox kontra Bizottság ügyben 2001. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 2001., II-3859. o.] 55. pontját, valamint a T-62/02. sz., Union Pigments kontra Bizottság ügyben 2005. november 29-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-5057. o.] 36. pontját), amelyek hatással lehetnek a jogsértés súlyának végleges megállapítására, nem vonhatja kétségbe azon tény, hogy a Siemens a második jogalap második részében egy

elévülésre vonatkozó védekezésül felhozott jogalapra hivatkozott, amelynek bizonyítása főszabály szerint a felperes feladata.

175 Az ilyen jogalapra történő hivatkozás ugyanis szükségszerűen megkívánja azt, hogy a jogsértés időtartama és annak vége bizonyított legyen. Önmagukban e körülmények nem indokolják a bizonyítási tehernek a felperes hátrányára történő megváltoztatását. Egyrészt a jogsértés időtartama – amelyhez ismerni kell a jogsértés befejezésének időpontját – a jogsértés egyik lényeges eleme, amelynek bizonyítása a Bizottság feladata, függetlenül attól, hogy e tényállási elemek vitatása a védekezésül felhozott, az elévüléssel összefüggő jogalap részét is képezik. Másrészt ezt a következtetést alátámasztja az is, hogy a bizottsági eljárásra vonatkozó, az 1/2003 rendelet 25. cikkében előírt elévülési idő nem járt le, objektív jogi szempont, amely a jogbiztonság elvéből származik (ebben az értelemben lásd a T-22/02. és T-23/02. sz., Sumitomo Chemical és Sumika Fine Chemicals kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. október 6-án hozott ítélet [EBHT 2005., II-4065. o.] 80–82. pontját), és ezért ez valamennyi szankciót megállapító határozat érvényességének feltétele. A Bizottság akkor is köteles ezt tiszteletben tartani, ha az érintett vállalkozás nem hozott fel védekezésül erre vonatkozó jogalapot (a fenti 65. pontban hivatkozott Peróxidos Orgánicos kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 52. pontja).

176 Pontosítani kell mindazonáltal, hogy a bizonyítási teher ilyen megoszlása változhat attól függően, hogy az egyik fél által hivatkozott tényállási elem olyan jellegű lehet, amely a másik felet magyarázatra vagy igazolásra kötelezheti; ennek hiányában azonban megállapítható a bizonyítottság (a fenti 65. pontban hivatkozott Peróxidos Orgánicos kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 53. pontja, illetve lásd ebben az értelemben a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 79. pontját). Így különösen, ha a Bizottság – mint a jelen esetben is – bizonyította a megállapodás fennállását, akkor az ebben részt vevő vállalkozás feladata arra vonatkozó bizonyítékok előterjesztése, hogy elhatárolódott a megállapodástól, amely bizonyítéknak az erre irányuló egyértelmű akaratot kell bizonyítania, továbbá hogy a többi résztvevő tudomására hozta, hogy tartózkodik a megállapodás végrehajtásától (a Törvényszék T-168/01. sz., GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006.,

II-2969. o.] 86. pontja, lásd továbbá ebben az értelemben a Bíróság C-2/01. P. és C-3/01. P. sz., BAI és Bizottság kontra Bayer egyesített ügyekben 2004. január 6-án hozott ítéletének [EBHT 2004., I-23. o.] 63. pontját; továbbá a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 81–84. pontját).

177 Ezen elvekre figyelemmel kell megvizsgálni, hogy a Bizottság helyesen állapította-e meg azon tényállást, amelyre alapozza azon értékelését, miszerint a Siemens 1999. szeptember 1-jén szakította félbe a kartellben való részvételét.

b) Azon elemek bizonyító erejéről, amelyekre a Bizottság azon értékelését alapozza, miszerint a Siemens 1999. szeptember 1-jén szakította félbe a kartellben való részvételét

178 Elöljáróban emlékeztetni kell azon, a megtámadott határozat (186), (295), (296) és (298) preambulumbekezdésében szereplő lényeges tényelemekre, amelyekre a Bizottság azon értékelését alapozza, miszerint a Siemens 1999. szeptember 1-jén szakította félbe a kartellben való részvételét.

179 Először is az ABB kijelentette, hogy a Siemens 1999 végétől nem vett részt a kartelltalálkozókon, továbbá M. megjegyezte, hogy a Siemens 1999 szeptemberében vonult ki a kartellből. Másodszor a VA Tech-csoport helyiségeiben talált „JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója" című dokumentum tartalmaz egy olyan bejegyzést, amelyet a Bizottság úgy értelmez, hogy az a Siemens kartellből való 1999. szeptemberi távozására utal. Harmadszor a Bizottság megjegyzi, hogy az Areva, a Melco, a Fuji és a Hitachi/JAEPS megerősítette, hogy a Siemens kartellből való kivonulása 1999 szeptemberében történt.

Az ABB és M. nyilatkozatairól

180 A Siemens a jelen rész alátámasztására felhozott harmadik kifogása keretében arra hivatkozik, hogy az ABB nyilatkozatai különösen általánosak és ellentmondásosak, továbbá a körülmények ellenére olyan „változáson" mentek keresztül, amely teljesen megfosztja azokat bizonyító erejüktől.

181 Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy az ABB 2004. május 7-i nyilatkozatában kijelentette, hogy „amennyire [tudja], a Siemens 1999 körül valamennyi időre kilépett a kartellből". M. pedig a következőket válaszolta a Bizottságnak, amikor az utóbbi azt kérdezte a 2005. szeptember 23-i meghallgatáson, hogy meg tudja-e mondani pontosan, hogy a Siemens mikor szakította meg a kartellben való részvételét:

„Nem tudom pontosan. Genfben voltunk, de arra emlékszem, amikor Th. ezt bejelentette, ám ez nem 100%. [19]99-ben volt. Hogy ez ősszel vagy tavasszal történt, arra nem emlékszem. Ez fontos?".

182 Végül az ABB 2005. október 4-i nyilatkozatában kijelentette, hogy M. időközben rájött, hogy a Siemens az 1999 áprilisi sydney-i éves találkozón még képviseltette magát, és hogy csak négy vagy öt hónappal később, tehát augusztusban vagy szeptemberben vonult ki a kartellből, amelyet Th. egy operatív szintű találkozón jelentett be Genfben (Svájc).

183 Meg kell tehát állapítani, hogy az ABB és M. arra vonatkozó nyilatkozata, hogy a Siemens 1999 során pontosan mikor szakította meg a kartellben való részvételét, idővel változott. Mindazonáltal e nyilatkozatok ettől még nem ellentmondásosak, csupán lépésről lépésre pontosabbá váltak („1999 körül", „1999 tavasza vagy ősze" és végül „1999 augusztusa vagy szeptembere"), és hogy M. – aki úgy tűnik, hogy az ABB-n belül a fő információforrás a Siemens kartellben való részvételének megszakításával kapcsolatos tényeket illetően – egyre pontosabb részletekre emlékezett.

184 Különösen meg kell jegyezni, hogy a Siemens állításával ellentétben M. későbbi emlékei – amelyek alapján az ABB a 2005. október 4-i nyilatkozatát tette – nem mondanak ellent a Siemens kartellben való részvételének megszakításával kapcsolatos körülményeire vonatkozó előző nyilatkozatainak. Ugyan valóban azt állította, hogy a piac 1997. és 1998. évi kedvezőtlen alakulását követően a Siemens agresszív árversenyt kezdett, ám azt soha nem állította, hogy már 1998-ban is ez volt a helyzet. Egyrészt elképzelhető, hogy a Siemensen belül a piac kedvezőtlen alakulására történő helyes reagálással kapcsolatos döntéshozatali folyamat bizonyos időt vett igénybe. Másrészt az is elképzelhető, hogy a Siemens – mivel 1998 végén eldöntötte, hogy a továbbiakban nem vesz részt a kartellben és a piacon agresszívabb magatartást fog tanúsítani – megpróbált a lehető legtovább hasznot húzni a kartell hatásaiból azzal, hogy e döntés bejelentését 1999 szeptemberére halasztotta. Márpedig az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében az ilyen magatartás – már amennyiben bizonyított – nem elegendő a hivatkozott megszakítás megállapításához, mivel az ilyen magatartást tanúsító vállalkozás egyszerűen megkísérelhet hasznot húzni a kartellből (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-327/94. sz., SCA Holding kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998. II-1373. o.] 142. pontját; a fenti 54. pontban hivatkozott Mannesmannröhren-Werke kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 277. és 278. pontját; a fenti 174. pontban hivatkozott Union Pigments kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 130. pontját, valamint a T-43/02. sz., Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3435. o.] 269. pontját).

185 Azzal kapcsolatosan, hogy a Siemens kétségbe vonta az ABB nyilatkozatait, meg kell állapítani, hogy még ha nem is zárható ki – amint azt a fenti 64. pontban meg is

állapítottuk –, hogy az ABB ösztönzést érezhetett arra, hogy piaci versenytársainak tönkretétele érdekében a bejelentett jogsértő magatartás jelentőségét felnagyítsa, ez a tény nem foszthatja meg teljesen az ABB és M. a Siemens kartellben való részvételének 1999-es megszakításával kapcsolatos nyilatkozatait bizonyító erejüktől. Ugyanis, mivel az ABB ezzel kapcsolatosan kizárólag M. emlékeire utal, ezért a jelen esetben M. tanúvallomásának hitelessége határozza meg az ABB nyilatkozatainak hitelességét. Márpedig – amint az már a fenti 76. pontban kifejtésre került – az a tény, hogy M. nyilatkozataiban felmerül néhány kisebb pontatlanság, általánosságban nem befolyásolja a hivatkozott nyilatkozatok bizonyító erejét.

186 Továbbá el kell utasítani a Siemens által a jelen rész alátámasztására felhozott azon negyedik kifogást is, miszerint M. nyilatkozatai bizonyítékként elfogadhatatlanok, mivel a Siemensnek az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének d) pontjában előírtakkal ellentétben nem volt alkalma e tanút meghallgatni vagy közvetlenül kérdéseket intézni e tanúhoz.

187 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint egyebekben az alapvető jogok azon általános jogelvek szerves részét képezik, amelyek tiszteletben tartását közösségi bíróság biztosítja (a Bíróság 1996. március 28-i 2/94. sz. véleményének [EBHT 1996., I-1759. o.] 33. pont és a Bíróság C-299/95. sz. Kremzow-ügyben 1997. május 29-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-2629. o.] 14. pontja). Ennek során a Bíróság és a Törvényszék a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból, valamint az emberi jogok védelmére vonatkozó azon nemzetközi szerződések nyújtotta iránymutatásokból merít, amelyek kidolgozásában a tagállamok együttműködtek, vagy amelyekhez csatlakoztak. Az EJEE e tekintetben különös jelentőséggel bír (a Bíróság 222/84. sz., Johnston-ügyben 1986. május 15-én hozott ítéletének [EBHT 1986., 1651. o.] 18. pontja és a fent hivatkozott Kremzow-ügyben hozott ítélet 14. pontja). Egyebekben az EU 6. cikk (2) bekezdése értelmében az Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az EJEE biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból erednek.

188 Ennélfogva meg kell vizsgálni, hogy a fenti megfontolások tükrében a Bizottság megsértette-e a közösségi jogrendnek a védelemhez való jogra vonatkozó alapvető elvét (a Bíróság 322/81. sz., Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin kontra Bizottság ügyben 1983. november 9-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3461. o.] 7. pontja) azzal, hogy nem biztosította a Siemens számára azt a lehetőséget, hogy M. tanúhoz közvetlenül kérdéseket intézhessen

189 E tekintetben meg kell jegyezni, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében ezen elv azt követeli meg, hogy az érintett vállalkozásoknak és vállalkozások társulásainak a közigazgatási eljárástól kezdve lehetőségük legyen kifejteni álláspontjukat a Bizottság által állított tényállás, kifogások és körülmények valószerűségéről és jelentőségéről (lásd a Törvényszék T-314/01. sz., Avebe kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3085. o.] 49. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ezzel szemben a hivatkozott elv nem követeli meg, hogy e vállalkozásoknak a közigazgatási eljárás saját maguknak is lehetősége legyen kérdéseket feltenni a Bizottság által meghallgatott tanúk részére (lásd ebben az érelemben a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 200. pontját).

190 Ennélfogva a Siemens e kifogását el kell utasítani.

191 Következésképpen az ABB és M. azzal kapcsolatos nyilatkozatainak jelentős bizonyító erőt kell tulajdonítani, hogy a Siemens 1999 során mikor szakította meg a kartellben való részvételét. Mindazonáltal a fenti 66. pontban kifejtett elvnek megfelelően e nyilatkozatokat más bizonyítékoknak is alá kell támasztaniuk.

A „JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója” című dokumentumról

192 Amint azt a fenti 151. pontban már kifejtettük, e dokumentum bizonyító erejét fenntartással kell kezelni különösen a benne foglalt részletes adatoknak tulajdonítható bizonyító erő tekintetében. Annak pontos időpontja, amikor 1999-ben a Siemens megszakította a kartellben való részvételét, ilyen részletes adatnak minősül. Ehhez még hozzátartozik az a tény, hogy e dokumentum a részvétel megszakításának időpontját illetően nem teljesen egyértelmű.

193 E dokumentum első sora ugyanis így néz ki:

„A/ beszüntetés 3 ==> 09/99 1 ==> 00 során”

194 Mivel a dokumentum 2003. június 10-i keletkezésekor a „3” szám a Siemens kartellbeli kódja volt, a Bizottság ebből arra következtetett, hogy a Siemens 1999 szeptemberében szakította meg a kartellben való részvételét. Mindazonáltal, mivel a Siemens ötödik kifogása keretében helyesen hivatkozik a kartellben 1999 szeptemberéig tartó részvételére vonatkozó egyértelmű okirati bizonyíték hiányára, ez az értelmezés szükségszerűen vezet ahhoz a következtetéshez, hogy az 1-es kóddal jelölt ABB 2000. év során megszakította a kartellben való részvételét, miközben nyilvánvaló, hogy az ABB mindig is részt vett a kartellben. Ennélfogva vagy a hivatkozott dokumentum e részletének Bizottság általi értelmezése téves, mivel az nem a Siemens kartellben való részvételének megszakítására utal, vagy az „1 ==> 00 során” megjegyzés téves. Az utóbbi esetben viszont nem indokolt nagyobb hitelességet tulajdonítani a „3 ==> 09/99” megjegyzésnek. Mindenesetre el kell utasítani a Bizottság azon értelmezését, miszerint a fenti 193. pontban hivatkozott dokumentum első sorában található „beszüntetés” kifejezés csak a „3 ==> 09/99” megjegyzésre vonatkozik, és az „1 ==> 00 során” megjegyzésre nem.

195 Következésképpen meg kell állapítani, hogy e dokumentumnak arra vonatkozó bizonyító ereje, hogy a Siemens 1999-ben pontosan mikor megszakította a kartellben való részvételét, igencsak csekély.

Az Areva, a Melco, a Fuji és a Hitachi/JAEPS nyilatkozatairól

– Az Areva nyilatkozatairól

196 Az Areva nyilatkozatai tekintetében a Bizottság a megtámadott határozat (186) preambulumbekezdésében az Areva által a bírság alóli mentesség iránti kérelme keretében benyújtott egyik, „a GIS piacokra vonatkozó kartell működésével kapcsolatos magyarázó feljegyzés" című dokumentumra hivatkozik. A hivatkozott dokumentum „Történeti áttekintés" című fejezetében a következő olvasható:

„Az első kartell az 1980-as évek vége és 1997 között létezett, amikor is félbeszakadt. 1997-től a résztvevők továbbra is találkoztak, de nem állapodtak meg sem a piacok felosztásáról, sem az árakról, és ennek a kartellnek a találkozói 1999 szeptemberében abbamaradtak, mivel a Siemens végleg kivonult a kartellből."

197 Először is megjegyzendő, hogy ez a megjegyzés nem egyértelmű. Amint ugyanis arra a Siemens is hivatkozik a jelen rész alátámasztása érdekében felhozott hatodik kifogása keretében, ezt a részletet úgy is lehet értelmezni, hogy a kartellben való részvételének

megszakítása 1999 szeptemberét megelőzően történt, ám annak hatása – vagyis a kartell keretében létrejött találkozók megszűnése – csupán szeptemberben következett be. Mindazonáltal ez az értelmezés nem meggyőző. Figyelembe veendő egyébiránt, hogy az Areva azon kijelentése – amint azt különösen a Bizottság által a megtámadott határozat (191)–(197) preambulumbekezdésében előterjesztett bizonyítékok is igazolják –, miszerint a találkozók 1999 szeptemberében abbamaradtak, később tévesnek bizonyult. Ugyan ez a körülmény nem teszi a fenti 196. pontban idézett szövegrészlet valamelyik értelmezését valószínűbbé, mindenesetre általánosságban kételyeket ébreszt az Areva nyilatkozatainak hitelességével szemben. E tekintetben megjegyzendő, hogy a Bizottság a megtámadott határozat (290) és (291) preambulumbekezdésében maga minősítette az Areva nyilatkozatait „ellentmondásosaknak és kétértelműeknek", amely tényt – amint az a megtámadott határozat (351) preambulumbekezdéséből kitűnik – más elemekkel egyetemben a Bizottság figyelembe is vett, amikor az engedékenységi közlemény alapján nem csökkentette az Arevával szemben kiszabott bírság összegét.

198 Ennélfogva az Areva nyilatkozatainak nem szabad túl jelentős bizonyító erőt tulajdonítani.

199 Másodsorban, mivel a Bizottság a megtámadott határozat (285) preambulumbekezdésében és 237. lábjegyzetben az Areva kifogásközlésre adott válaszára támaszkodik, helyt kell adni a Siemens azon érvének, miszerint ez a válasz nem hozható fel ellene, mivel ahhoz nem férhetett hozzá a megtámadott határozat meghozatalát megelőzően (lásd e tekintetben a fenti 189. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A Bizottság ugyanis a Törvényszék tárgyalás előtti írásbeli kérdéseire adott válaszában megerősítette, hogy az Areva kifogásközlésre adott válaszát nem ismertette a Siemensszel a megtámadott határozat meghozatalát megelőzően.

– A Melco nyilatkozatairól

200 A Melco által az engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmének keretében benyújtott 2004. november 4-i dokumentumban a következőképpen nyilatkozott:

„1999 szeptemberéig a csoport, célkitűzéseinek megfelelően, zökkenőmentesen működött. Aztán 1999 szeptemberében a Siemens a csoport egyik találkozóján hivatalosan bejelentette, hogy kivonul a csoportból azon indokból, hogy a Siemens felsőbb vezetői felfedezték a csoport tevékenységét."

201 A Melco tehát kifejezetten és egyértelműen megerősítette, hogy a Siemens a kartellben való részvételének megszakítását csak 1999 szeptemberében jelentette be.

202 A Siemens a jelen rész alátámasztása érdekében felhozott hatodik kifogás keretében arra hivatkozik, hogy a megtámadott határozat (292) preambulumbekezdésében maga a Bizottság állította a Melco nyilatkozatairól, hogy azok ellentmondásos és kétértelmű jellegük miatt egyáltalán nem bizonyító erejűek. Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a Melco a közigazgatási eljárás során két eltérő nyilatkozatot terjesztett elő, vagyis egyrészt a 2004. november 4-i dokumentumot, amelyet az engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmének keretében tett, és amelyből a fenti 200. pontban hivatkozott szövegrészlet származik, másrészt a 2006. július 5-i keltezésű kifogásközlésre adott válaszát. A Bizottságnak a megtámadott határozat (292) preambulumbekezdésében található, a bizonyító erő hiányára vonatkozó minősítése viszont csak az utóbbira vonatkozik. Továbbá ez a minősítés csupán e válasz egy elszigetelt aspektusát, vagyis a Melco azon állítását érinti, miszerint a kartell – miután a Siemens kartellben való részvételét megszakította – 1999 végén teljesen megszűnt. A Bizottság többek között úgy vélte, hogy e kijelentés csupán az eljárás felének nyilatkozataira támaszkodott, és azt a Melco csupán saját védelmében tette. Ezzel szemben a megtámadott határozat nem tartalmaz a Melco által a 2004. november 4-én az

engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmének keretében tett nyilatkozatok bizonyító erejére vonatkozó kifejezett értékelést.

203 Meg kell állapítani tehát, hogy az 1999. szeptemberi időpont megjelölésének a Melco 2004. november 4-i nyilatkozataiban azzal kapcsolatosan, hogy a Siemens mikor szakította meg a kartellben való részvételét, nagyfokú hitelességet kell tulajdonítani, mivel a Melcónak nem fűződhetett semmiféle érdeke a kartellben való részvétel megszakításának időpontjához képest egy későbbi időpontot megjelölni. Ugyanis, tekintettel arra, hogy a Siemens – valamint a Hitachi pár hónappal későbbi – távozása hihetőbbé tette a „kartell összeomlását", amelyre a Melco szerint 1999/2000-től került sor, inkább egy, a valódi időpontnál korábbi dátumot állt volna érdekében megjelölni.

– A Fuji nyilatkozatairól

204 A Fuji a kifogásközlésre adott 2006. július 11-i válaszában az alábbiakat nyilatkozta:

„Amikor a Siemens 1999 szeptemberében kivonult a kartellből, a GQ-megállapodásra vonatkozó kartell elkezdett összeomlani. A Fuji tudomása szerint a sydney-i találkozót követően nem került sor több, az összes felet tömörítő találkozóra."

205 Amint azt már a fenti 90. pontban megjegyeztük, a Siemens állításával ellentétben nagyfokú hitelességet kell tulajdonítani a Fuji nyilatkozatainak, annak ellenére, hogy azokat az eljárás során viszonylag későn és az engedékenységi közlemény alapján előterjesztett kérelméhez időben eléggé közeli időpontban tette. Továbbá, különösen azon időpont megjelölésével kapcsolatosan, amikor a Siemens megszakította a

kartellben való részvételét, a Melco nyilatkozataival kapcsolatosan kifejtett megfontolások itt is érvényesek (lásd a fenti 203. pontot): tekintettel arra, hogy e részvétel megszakítása hihetőbbé tette a „kartell [nem sokkal ezután történt] összeomlásának" Fuji által is megerősített tényét, az utóbbinak egyáltalán nem állt érdekében, hogy ezt az időpontot mesterségesen késleltesse.

– A Hitachi nyilatkozatairól

206 A Bizottság a megtámadott határozat (186) preambulumbekezdésében és a 238. lábjegyzetben a Hitachi kifogásközlésre adott válaszát idézi, amelyben e vállalkozás megerősítette, hogy a Siemens 1999 szeptemberében szakította meg a kartellben való részvételét. Mindazonáltal amint arra a Siemens hivatkozik – anélkül, hogy azt a Bizottság vitatná – ez a válasz nem hozható fel ellene, mivel ahhoz nem férhetett hozzá a megtámadott határozat meghozatalát megelőzően (lásd e tekintetben a fenti 189. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ennélfogva ezt a bizonyítékot el kell utasítani.

Közbenső következtetés

207 A fentiekből az következik, hogy a Bizottság különböző elemekre támaszkodhatott annak megállapítása érdekében, hogy a Siemens 1999 szeptemberéig részt vett a kartellben, így az ABB és M. nyilatkozataira, amelyekről megállapításra került, hogy hitelesek, és amelyeknek az erre vonatkozó részét az Areva, a Melco és a Fuji nyilatkozatai is megerősítették, és amelyek közül a Melco és a Fuji nyilatkozatainak nagyfokú hitelességet kell tulajdonítani.

208 Figyelembe véve a fenti elemeket, a továbbiakban azt kell megvizsgálni, hogy a Siemens által előterjesztett egyéb elemek alkalmasak-e a Bizottság e megállapításának megdöntésére és arra, hogy alátámasszák a Siemens azon állítását, miszerint 1999 áprilisában szakította meg a kartellben való részvételét.

c) A Siemens által a kartellben való részvételnek legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakításának alátámasztása érdekében felhozott bizonyítékokról

A kartellben való részvételének legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakítását alátámasztó empirikus gazdasági bizonyítékok

209 A Siemens a jelen rész alátámasztása érdekében felhozott nyolcadik kifogás keretében a kartellben való részvételének legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakítása alátámasztására az elemzésre hivatkozik. Álláspontja szerint az elemzés azt állapította meg, hogy az 1999 áprilisát megelőző magatartásával szemben 1999 április és szeptembere között versenyszerű magatartást tanúsított, mint ahogy 1999 szeptemberét követően is.

210 E tekintetben a fenti 135–138. pontban kifejtettekre kell utalnunk, amely észrevételek a Siemens kartellben való részvételének megszakításával kapcsolatosan is érvényesek. Egyrészt ugyanis, mivel az EK 81. cikk nem csak a versenytorzító hatású megállapodásokat tiltja, hanem azokat is, amelyeknek célja a verseny torzítása, a Bizottság a jogsértés megállapításakor nem köteles bizonyítani az ilyen megállapodás tényleges hatásait. Másrészt, még ha feltételezzük is, hogy a Siemens versenyszerű magatartást tanúsított 1999 április és szeptembere között, ez még nem bizonyítja, hogy elhatárolódott volna a kartelltől, csupán azt, hogy nem tartotta tiszteletben a

megállapodásokat. Márpedig, amint arra a Bizottság helyesen hivatkozik, ez akár annak a ténynek is köszönhető, hogy a Siemens hasznot próbált húzni a kartellből.

211 Ennélfogva e kifogást el kell utasítani.

Se. tanúvallomásáról

212 A Siemens a jelen rész alátámasztására felhozott hetedik kifogása keretében az akkoriban az Alstom alkalmazottjaként dolgozó Se. nyilatkozatára hivatkozik, aki 2006-ban a következőket mondta: „1999 áprilisában arról értesültem, hogy a kartell többé nem lehetséges, mivel a Siemens, az egyik fő versenytárs bejelentette a kartellből való távozását". A Siemens szerint az a tény, hogy a Bizottság nem vette figyelembe ezt a nyilatkozatot, azt jelenti, hogy több szempontból is tévesen alkalmazta a jogot.

213 Ezzel kapcsolatosan először is meg kell jegyezni, hogy Se. nyilatkozata nem áll feltétlenül ellentétben a Bizottság azon megállapításával, miszerint a Siemens 1999 szeptemberében szakította meg a kartellben való részvételét. Se. ugyanis a Siemens azon bejelentését tette 1999 áprilisára, hogy nem az utóbbi folytatja tovább a kartellben való részvételét, és nem a kartellben való tényleges részvételének megszakítását. Elképzelhető tehát, hogy a Siemens 1999 áprilisában csupán bejelentette e döntését, és ténylegesen csak később szakította meg a kartellben való részvételét. Már pusztán ezen indokból is el kell utasítani a Siemens érvét.

214 Másodszor a Bizottság nem csupán azon indokból utasította el Se. nyilatkozatát, mert – amint arra a Siemens hivatkozik – Se. „az Alstom ügyvédjeinek kizárólagos ellenőrzése alatt" állt, hanem azért is, mert Se.-t eleve nem tartotta hitelesnek, ugyanis nem volt közvetlenül tanúja azon tényeknek, amelyekről nyilatkozott. Amint az a

megtámadott határozat (289) preambulumbekezdés b) pontjából kitűnik, a Bizottság többek között figyelembe vette azt a tényt – amelyet Se. maga is elismert –, hogy 1999 áprilisát megelőzően tudomása volt a kartellről, ám semmiféle információval nem rendelkezett annak működési módjáról, nem ismerte a résztvevők személyét, a találkozók időpontját és helyét, valamint a kartellen belül alkalmazandó szabályokat. Egyébiránt a találkozók ABB által 2005. október 5-én benyújtott – és a Siemens által nem vitatott – táblázatából kitűnik, hogySe. maga nem is vett részt az 1999 áprilisában megtartott sydney-i találkozón, mivel az Alstomot három másik alkalmazottja képviselte. A bizonyítékok Bizottság általi értékelése tehát nem téves. Mindenesetre nem a Törvényszék feladata, hogy a fenti értékelést annak a Siemens általi részletes vitatása hiányában a saját értékelésével helyettesítse.

215 Ennélfogva e kifogásnak az Se. nyilatkozatára vonatkozó részét el kell utasítani.

Tr., E. és Sch. tanúvallomásáról

216 A Siemens a jelen rész alátámasztására felhozott hetedik kifogása keretében továbbá azt kifogásolja, hogy a Bizottság nem vette figyelembe korábbi alkalmazottai, Tr., E. és Sch. tanúvallomását, amelyet a közigazgatási eljárás során terjesztett elő.

217 Először is el kell utasítani a Siemens azon állítását, miszerint a Bizottság nem vette figyelembe korábbi alkalmazottai tanúvallomását. Ugyanis, miután a Siemens 2006. augusztus 7-i levelében előterjesztette ezen írásbeli tanúvallomásokat, a Bizottság 2006. december 12-i levelében kijelentette, hogy nem tartja szükségesnek e tanúk meghallgatását, mivel a tanúvallomásuk alapján nem merült fel más kérdése.

218 Egyébiránt a Bizottság megjegyezte, hogy a Siemens korábbi alkalmazottainak tanúvallomása az általa összegyűjtött nyilatkozatok és bizonyítékok terjedelmére támaszkodva nem változtatta meg az arra vonatkozó értékelését, hogy a Siemens mikor szakította meg a kartellben való részvételét.

219 Ezzel kapcsolatosan meg kell állapítani, hogy a Siemens korábbi alkalmazottainak tanúvallomásának hitelességét nagyban befolyásolja az a tény, hogy e személyek az európai GIS-projektekkel kapcsolatos összes megállapodás létezését vitatják, miközben – amint azt az első jogalap keretében kifejtettük – a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy a közös egyezség európai GIS-projektekre is vonatkozott.

220 Továbbá, azzal kapcsolatosan, hogy a Siemens 1999 során pontosan mikor szakította meg a kartellben való részvételét, megjegyzendő, hogy Tr. – amint az a nyilatkozatából kitűnik – 1994 során ment nyugdíjba, és kijelentette, hogy nem tudja pontosan, hogy a Siemens mikor vonult ki a kartellből. Sch. kijelentette, hogy főnöke, E. 1998 során azt mondta neki, hogy előrehozott nyugdíjba fog vonulni 1999-ben, és hogy ugyanakkor úgy döntött, hogy a Siemens meg fogja szüntetni részvételét a GQ-megállapodásban. Mindazonáltal nem mondta meg, hogy ez a döntés mikor lesz hatályos, és egyébként az általa megjelölt időpontok nem felelnek meg az E. által megadottakkal. Ugyanis E. azt mondta, hogy csupán 2000 közepe felé ment nyugdíjba, a Siemens GQ-megállapodásból való kivonulásáról viszont a sydney-i találkozót megelőzően („im Vorfeld") döntött, amiről többek között Sch.-t is értesítette, és azzal bízta meg, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket. Lehetséges tehát, hogy a Sch. által előadott tények az általa megjelölt időpontokhoz viszonyítva egy évvel később következtek be. E. továbbá kijelentette, hogy a sydney-i találkozót „közvetlen időintervallumban" értesítette V.-t, az Alstom egyik alkalmazottját, valamint a japán vállalkozásokat, ám elismerte, hogy nem emlékszik, hogy ez a találkozó előtt vagy után történt. Ezzel szemben kifejezetten elismerte, hogy a többi vállalkozást, többek között az ABB-t nem értesítette, és az éves találkozó során nem jelentette be a Siemens kivonulását.

221 A fentiek tükrében megállapítandó, hogy ezek az elemek jogilag megkövetelt módon bizonyítják, hogy a Siemens ezen a találkozón „hivatalosan" nem határolódott el a kartelltől. Ugyanis egy több vállalkozást érintő kartellben az egyik résztvevő vállalkozás kartelltől való egyértelmű és kifejezett elhatárolódását az összes többi résztvevő vállalkozáshoz kell intéznie. Ennélfogva a hasonló ügyekhez képest nem lehet szó „elfogadhatatlan hátrányos megkülönböztetésről", amint azt a Siemens állítja.

222 Ezenfelül E. még azt is megjegyezte, hogy csupán a japán vállalkozások értesítését követően értesítette a kartell európai titkárát a Siemens kartellben való részvételének megszakításáról, aki ezt követően egy E. által nem ismert időpontban értesítette a többi vállalkozást. Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell, hogy Tr. nyilatkozata értelmében a titkárságot ebben az időszakban a Siemens nevében Th. biztosította, aki ugyancsak részt vett a sydney-i találkozón. E. tanúvallomása tehát nem mond ellent a Bizottság ezzel kapcsolatos észrevételeinek. Éppen ellenkezőleg, nyilatkozata megerősíti, hogy a Siemens az 1999. áprilisi sydney-i találkozón nem határolódott el nyíltan a kartelltől, továbbá ez a verzió teljesen összeegyeztethető M. verziójával, miszerint őt Th. 1999 szeptemberében a genfi munkatalálkozón tájékoztatta a kilépésről. E tekintetben hangsúlyozni kell, hogy E. nyilatkozatából kitűnik, hogy Th. még a sydney-i találkozót követően a Siemens nevében bizonyos ideig betöltötte a kartell európai titkárának szerepét, amely körülmény már önmagában is elegendő a Siemens azon érvének elutasítására, miszerint 1999 áprilisában szakította meg a kartellben való részvételét. Az ítélkezési gyakorlat értelmében ugyanis az a tény, hogy az érintett vállalkozás nem határolta el magát nyilvánosan attól a jogsértéstől, amelyben részt vett, illetve a jogsértést nem jelentette be a közigazgatási hatóságoknak, azzal a hatással járt, hogy a jogsértés folytatását bátorította, és veszélyeztette annak felfedését, következésképpen ezt a hallgatólagos beleegyezést részességnek vagy a jogsértésben való passzív részvételnek lehet tekinteni (a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 84. pontja).

223 Ennélfogva Tr., E., és Shc. Tanúvallomásai, ahelyett hogy kétségbe vonnák a Bizottság azon megállapítását, miszerint a Siemens csupán 1999 szeptemberében szakította meg a kartellben való részvételét, bizonyos mértékben inkább megerősítik azt.

224 Ezt a kifogást Tr., E., és Shc. tanúvallomásai tekintetében, és ennélfogva teljes egészében el kell utasítani.

A Siemensnek a GIS-projektekkel kapcsolatos megállapodásban 1999 áprilisát követő részvétele bizonyítékának hiányáról

225 A Siemens a jelen rész alátámasztására felhozott első kifogása keretében arra hivatkozik, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban nem állítja, hogy 1999 áprilisát követően a projektekkel kapcsolatos megállapodásban részt vett volna. Álláspontja szerint a Bizottság által hivatkozott utolsó projekt, amelyben a Siemens részt vett, 1999. március 8-i keltezésű, továbbá a Fuji által az engedékenységi közlemény alapján előterjesztett kérelmében szolgáltatott információk nem tanúsítják a projektekben vagy az információcserében való, 1999 márciusát követő részvételt.

226 Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a projektekre vonatkozó megállapodások 1999 márciusát követő fennállására vonatkozó bizonyítékok hiánya nem jelenti azt, hogy e megállapodások nem léteztek. Amint arra a Bizottság hivatkozik, az összefoglaló lista nem kimerítő jellegű. Egyébiránt, még ha ki is derülne, hogy a Siemens nem vett részt projektekre vonatkozó megállapodásban 1999 márciusát követően, ez nem bizonyítja a kartellben való részvételének megszakítását. Amint ugyanis azt a Bizottság a beadványaiban hangsúlyozza, a megtámadott határozatban a Siemensszel szemben felhozott kifogások jóval túlmutatnak a konkrét projektekre vonatkozó puszta megállapodásokon. Ezzel kapcsolatosan elegendő utalni arra a tényre, hogy ebben az időszakban a Siemens töltötte be a kartell európai titkárának tisztségét, amely elősegítette a kartell működését.

227 Ennélfogva a Siemens által az e kifogás keretében előterjesztett érvek nem alkalmasak a Bizottságnak a fenti 179–207. pontban vizsgált azon bizonyítékokra alapított megállapításának megdöntésére, amelyek arra utalnak, hogy a Siemens 1999 szeptemberéig vett részt a kartellben. E kifogást tehát el kell utasítani.

Az 1999. április 22-ét követő találkozókkal kapcsolatos bizonyíték hiányáról

228 A Siemens a jelen rész alátámasztására felhozott második kifogása keretében arra hivatkozik, hogy a Bizottság egyáltalán nem hozott fel bizonyítékot azon kijelentésével kapcsolatosan, miszerint az 1999. április 19. és 24. között tartott sydney-i találkozót követően 1999-ben még további találkozón vett volna részt.

229 Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az 1999 áprilisát követő találkozókkal kapcsolatos bizonyíték hiánya nem kérdőjelezi meg azon bizonyítékokat, amelyekre a Bizottság támaszkodott annak megállapításakor, hogy a Siemens 1999 szeptemberéig vett részt a kartellben.

230 Az a tény ugyanis, hogy a Bizottságnak nem volt tudomása későbbi találkozókról, nem jelenti azt, hogy ilyen találkozókra nem került sor. Így különösen, amikor a Bizottság a megtámadott határozat (183) preambulumbekezdésében megjegyezte, hogy „[az] 1999. április 19. és 24. között tartott sydney-i találkozót követően az éves találkozók abbamaradtak”, egyértelműen az éves találkozókra utalt, tehát nem zárta ki az ezen időpontot követő más, operatív szintű találkozók megtartását. E tekintetben a GQ-megállapodás 3. cikkéből kitűnik, hogy az általános találkozó (general meeting) megtartása évente egyszeri alkalommal volt előírva. Ennélfogva, még ha a Siemens nem is szakította meg a kartellben való részvételét 1999 során, nem lehetett még egy ilyen jellegű találkozó megtartására számítani ugyanazon évben. Ezzel szemben a GQ-megállapodás 5. cikke a bizottsági találkozók (committee meetings) kéthetente

történő megtartását írja elő az egyes csoportok által igényelt projektekkel kapcsolatos álláspontok cseréje érdekében. Amint az a GQ-megállapodás 4. mellékletéből kitűnik, a („8” kóddal jelzett) Siemens tagja volt az európai kartellbizottságnak, tehát részt kellett vennie e találkozókon. Továbbá az EQ-megállapodás 5. cikkéből kitűnik, hogy munkatalálkozókat (job meetings) kellett tartani, amelyeken az összes érintett tagnak részt kellett vennie, mind az odaítélést tárgyát képező, mind a minimálár-megállapítás tárgyát képező projektek vonatkozásában, és a kartell európai titkárának – vagyis a Siemens – feladata volt az, hogy e találkozókra meghívókat küldjön, és azokat elnökölje. E körülmények között az a puszta tény, hogy a Bizottság nem tudta megállapítani a sydney-i találkozót követően 1999-ben megtartott további találkozók pontos időpontját és helyét, nem enged arra következtetni, hogy e találkozók egyáltalán nem léteztek.

231 E kifogást tehát el kell utasítani.

232 A fentiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a Bizottság elegendő bizonyítékkal rendelkezett annak megállapításához, hogy a Siemens 1999 szeptemberéig vett részt a kartellben. Továbbá a Siemens nem tudott az ítélkezési gyakorlatban meghatározott követelményeknek megfelelően meggyőző alternatív magyarázatot adni e bizonyítékok fennállására. Márpedig a Bizottság által a Siemensnek a kartellben 1999 szeptemberéig való részvétele érdekében felhozott, a fenti 207. pontban ismertetett bizonyítékokat figyelembe véve a Siemens feladata volt az, hogy e bizonyítékokra olyan alternatív magyarázatot vagy indokolást adjon, amely ellentmondhat a Bizottság megállapításainak, amelyre a bizonyítási teher hárult (lásd benne az értelemben a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 79. pontját és a fenti 65. pontban hivatkozott Peróxidos Orgánicos kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 71. pontját).

233 Ennélfogva a második jogalap első részét el kell utasítani.

B – *A második jogalapnak az eljárási határidők elévülésére vonatkozó második részéről*

1. A felek érvei

234 A Siemens arra hivatkozik, hogy a vele szemben kifogásolt jogsértés első szakaszában való részvétele – amely szerinte 1999. április 22-én ért véget – 2004. április 22-én, vagyis a Bizottság helyszíni vizsgálatainak 2004. május 11-i és 12-i megkezdése előtt elévült. Álláspontja szerint a Bizottság azon érve, miszerint kétszer ugyanabban az egységes és folyamatos jogsértésben vett részt, nem zárja ki az elévülést. Ugyanis az 1988 és 1999 közötti kartell teljesen elkülönült a 2002 és 2004 között fennállt kartelltől.

235 A Bizottság vitatja a Siemens által felhozott érveket.

2. A Törvényszék álláspontja

236 Az 1/2003 rendelet 25. cikke (1) bekezdésének b) pontja a Siemensszel szemben kifogásolt jogsértéssel azonos jellegű jogsértésekre öt év elévülési időt ír elő. A hivatkozott cikk (2) bekezdésének második mondata értelmében a folyamatos vagy ismétlődő jogsértések esetén azonban az elévülési idő a jogsértés megszűnésének napján kezdődik. A hivatkozott rendelet 25. cikke (3) bekezdésének első mondatának megfelelően

az elévülési időt megszakítja a Bizottság által a jogsértés tekintetében vizsgálat vagy eljárás céljából tett bármilyen intézkedés.

237 A jelen ügyben a Siemensszel szemben kifogásolt jogsértés első szakaszára vonatkozó elévülési kifogás tehát két kumulatív feltétel fennállását előfeltételezi. Egyrészt az első szakasznak legkésőbb 1999. május 10-én – vagyis a Bizottság által 2004. május 11-én és 12-én folytatott helyszíni vizsgálat előtt öt évvel – be kellett fejeződnie. Másrészt a Siemensszel szemben kifogásolt jogsértés két szakasza nem szabad, hogy az 1/2003 rendelet 25. cikkének (1) bekezdése értelmében egységes és folyamatos jogsértést képezzen, mivel ilyen esetben az elévülési idő csupán attól a naptól kezdődött, amikor a második szakasz 2004-ben véget ért.

238 Ezzel kapcsolatosan elegendő csupán arra emlékeztetni, hogy – amint azt a fenti 232. pontban kifejtettük – a Bizottság a megtámadott határozatban helyesen állapította meg, hogy a Siemensnek a kartell első szakaszában való részvétele 1999 szeptemberében, vagyis 1999. május 10-ét követően ért véget.

239 Ennélfogva el kell utasítani a második jogalap második részének tárgyát képező elévülési kifogást.

240 Egyébiránt a fenti 237. pontban hivatkozott második feltétel sem teljesül. A Bizottság ugyanis helyesen állapította meg, hogy az a kartell, amelyben a Siemens 2002-től részt vett, lényegében ugyanaz a kartell volt, mint amelyikben 1999-ig vett részt.

241 E tekintetben az ítélkezési gyakorlat több olyan kritériumot is felsorol, amelyek relevánsak valamely jogsértés egységes és folyamatos jellegének értékelése során; ilyenek a szóban forgó magatartások azonos vagy eltérő célkitűzései (a Törvényszék T-21/99. sz., Dansk Rørindustri kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1681. o.] 67. pontja; lásd továbbá ebben az értelemben a Bíróság C-113/04. P. sz., Technische Unie kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-8831. o.] 170. és 171. pontját, valamint a fenti 184. pontban hivatkozott Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 312. pontját), az érintett termékek és szolgáltatások közötti azonosság (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-71/03., T-74/03., T-87/03. és T-91/03. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 15-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 118., 119. és 124. pontját, valamint a fenti 184. pontban hivatkozott Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 312. pontját), az abban részt vevő vállalkozások azonossága (a fenti 184. pontban hivatkozott Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 312. pontja), valamint a végrehajtás módjának azonossága (a fent hivatkozott Dansk Rørindustri ügyben hozott ítélet 68. pontja). További releváns kritériumnak számít a vállalkozások nevében eljáró természetes személyek azonossága, valamint a szóban forgó magatartások földrajzi hatályának azonossága.

242 A jelen ügyben meg kell jegyezni, hogy az előző pontban felsorolt kritériumok mindegyike arra enged következtetni, hogy az a kartell, amelyben a Siemens 2002-től részt vett, lényegében ugyanaz a kartell volt, mint amelyikben 1999-ig vett részt.

243 Először is a kartell tagjai piaci részesedésének fenntartására, a világpiac japán és európai gyártók közötti felosztására – többek között az európai piacok európai gyártóknak való fenntartásával – és az árak csökkenésének elkerülésére irányuló célkitűzés a két szóban forgó időszakban megegyezett. Ezzel kapcsolatosan el kell utasítani a Siemens által felhozott azon érveket, miszerint a jogsértésben való részvételének két szakasza teljesen különbözött egymástól.

244 Először is nem pontos, hogy a kartell csupán 2002-től volt alkalmazandó az európai projektekre. Éppen ellenkezőleg – amint a fenti 161. pontban kifejtett megállapításokból is kitűnik – a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy a kartellt a kezdettől fogva az EGT-n belüli GIS-projektekre is alkalmazták.

245 Továbbá lényegtelen, hogy – amint azt a Siemens a Hitachi nyilatkozataira támaszkodva állítja – a GQ-megállapodást hatályon kívül helyezték és egy másik megállapodással helyettesítették-e, vagy azt egyszerűen csak módosították-e, mivel a szóban forgó magatartás célja nem változott.

246 Végül el kell utasítani a „közös célkitűzés" fogalmának a Siemens által bennefoglaltan sugallt értelmezését. Ezen értelmezés szerint az egységes jogsértés fennállásának megállapítása nemcsak a fenti 241. pontban felsorolt objektív kritériumoktól függ, hanem ezenfelül előfeltételezi egy közös általános szándék formájában megjelenő szubjektív kritérium létezését is, amely a jelen ügyben nem áll fenn. Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a Siemens elméletét az a fenti 241. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat egyáltalán nem támasztja alá, mivel az nem említ a jogsértés egységes jellegének értékelése tekintetében figyelembe veendő semmiféle szubjektív kritériumot. Ennélfogva az, hogy az EK 81. cikket sértő megállapodások és magatartások összessége egységes és folyamatos jogsértést képez-e éppen ellenkezőleg, kizárólag csak objektív tényezőktől – így többek között a hivatkozott megállapodások és magatartások közös célkitűzésétől – függ. Az utóbbi olyan kritérium, amelyet kizárólag a megállapodások és magatartások tartalma alapján kell értékelni, és amelyet nem szabad összetéveszteni – amint azt láthatólag a Siemens teszi – a különböző vállalkozások egységes és folyamatos kartellben való részvételére vonatkozó szubjektív szándékával. Ezzel szemben e szubjektív szándékot csak az egyes vállalkozásoknak az ilyen egységes és folyamatos megállapodásban való egyedi részvételének értékelése során lehet és kell figyelembe venni (lásd az alábbi 253. pontot).

247 Másodszor a kartell működési módszerei általánosságban változatlanok maradtak, még ha az évek során – többek között a részt vevő vállalkozások számának az ágazatban történt összefonódásokat követően bekövetkezett csökkenésével és a kommunikációs eszközök technikai fejlődésével – folyamatosan módosultak is. Mindazonáltal, amint azt a Bizottság a megtámadott határozat (280) preambulumbekezdésében kifejtette, ezek a módosítások nem 1999 és 2002 között egy adott időpontban, hanem fokozatosan következtek be. Egyébiránt e változások a működési mód alapvető elveit – vagyis a GIS-projekteknek a kartell tagjai között az általuk rögzített kvóták alapján és az az ajánlattétel során való összejátszás segítségével történő felosztását,

illetve az odaítélésre nem kerülő GIS-projektekkel kapcsolatos minimálárak rögzítését – nem befolyásolták.

248 Harmadszor a kartell a szóban forgó két időszak alatt ugyanarra a piacra, vagyis a gázszigetelt kapcsolóberendezésekre vonatkozó alkatrészek vagy kulcsrakész alállomások formájában megjelenő GIS-projektek piacára vonatkozott.

249 Negyedszer a kartellben részt vevő vállalkozások lényegében a kartell teljes időszaka során, vagyis 1988 és 2004 között ugyanazok maradtak, figyelembe véve a gázszigetelt kapcsolóberendezések ágazatában ezen időszak alatt végbement összefonódási folyamatot, amely alól az egyetlen kivétel a Siemens, a VA Tech és a Hitachi időleges kilépése volt.

250 Ötödször a kartellben az egyes vállalkozásokat 1999-ben és 2002-ben képviselő személyek nagy részben ugyanazok voltak, eltekintve az egyes vállalkozásokban általánosan lezajló természetes személycseréktől. A képviselők személyének folytonosságát a közigazgatási eljárási akta részét képező találkozókról készült különböző listák – így különösen a megtámadott határozat I. mellékletében található lista, valamint a megtámadott határozat II. mellékletében található kartellben tevékeny vállalkozások alkalmazottainak listája – tanúsítják.

251 Hatodszor a kartell földrajzi hatálya ugyanaz volt 1999-ben, illetve a 2002 és 2004 közötti időszakban. Illetve 1988 óta annak hatálya valamelyest szélesebb lett, mivel a közép- és kelet-európai országok piacai időközben a kartell tagjai számára elérhetővé váltak.

252 Végül hetedszer az, a Bizottság által hangsúlyozott és a Siemens által sem vitatott tény, hogy a kartellt a többi tag az időlegesen kivált vállalkozások nélkül is folytatta, és hogy az egységes jogsértés objektíven folyamatos maradt, ugyancsak azt bizonyítja, hogy ugyanarról a kartellről volt szó. E tekintetben el kell utasítani a Siemens azon érvét, miszerint e tényező figyelembevételével a Bizottság mások jogsértő magatartását tudja be neki. Nem arról van szó ugyanis, hogy a Bizottság a Siemenst felelősségre akarná vonni az 1999 szeptembere és 2002 márciusa közötti időszak tekintetében, hanem arról, hogy bizonyítsa a Siemens nélkül is tovább folytatott jogsértés egységes jellegét. Ugyanis, amint az a következő pontból majd kitűnik, a Siemensnek tudomása volt, vagy kellett, hogy legyen arról a tényről, hogy 2002-től ugyanabban a kartellben vett részt megint, mint amelyben 1999-ig részt vett.

253 Végül a szubjektív tényező tekintetében elegendő az, hogy amikor a Siemens újra kezdte részvételét ugyanabban a kartellben, tudomása volt arról, hogy ugyanabban a kartellben vesz részt, mint előtte. Már az is elegendő ahhoz, hogy a jogsértés egységes jellege a Siemens állításával szemben bizonyítást nyerjen, ha az utóbbinak tudomása volt a fenti 241. pontban hivatkozott, a jogsértés egységes jellegének megállapítását igazoló lényeges kritériumokról, még a feltételezzük is, hogy maga nem jutott erre a következtetésre a kartell létezéséből. Ugyanis, tekintettel arra a tényre, hogy alkalmazottai, S. és Ze a Siemens nevében mind a kartellből való 1999-es kivonulását megelőzően, mind az abba 2002-ben való visszatérését követően részt vettek, lehetetlen, hogy ne tudott volna a kartell egységes jellegét meghatározó tényezők, így különösen a célkitűzések, az érintett termékek, a földrajzi piacok és a részt vevő vállalkozások azonosságáról.

254 Ennélfogva a Siemens által az elévülésre vonatkozóan felhozott kifogást mindenesetre el kell utasítani amiatt, hogy a vele szemben kifogásolt jogsértés két szakasza ugyanazon egységes és folyamatos jogsértés részét képezte.

255 Következésképpen el kell utasítani a második jogalapnak a Siemensszel szemben kifogásolt jogsértés első szakaszának elévülésére vonatkozó második részét.

C – *A második jogalapnak a Siemens kartellben 2004. január 1-jét követő részvételének hiányára vonatkozó harmadik részéről*

1. A felek érvei

256 A Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban tévesen állapította meg, hogy a jogsértés 2004. május 11-én szűnt meg véglegesen, miközben 2004 januárját követően a kartell semmiféle tényleges hatása nem volt észlelhető a közös piacon, mivel az utolsó erre vonatkozóan 2004. január 21-én tartott találkozón semmiféle ármegállapodásra nem került sor. Ennélfogva a kartell 2004 januárjától többé nem fejtett ki hatást az érintett piacon, és a Bizottság egyébként sem nyújt e hatással kapcsolatosan semmiféle bizonyítékot.

257 A Bizottság vitatja a Siemens által előadott érveket.

2. A Törvényszék álláspontja

258 Ezt a részt két indokból is el kell utasítani.

259 Elsősorban, amint arra a fenti 135. pontban emlékeztettünk, az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében magának az EK 81. cikk (1) bekezdésének a szövegéből következik, hogy hatásától függetlenül tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, amelynek versenyellenes célja van (a fenti 43. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 123. pontja és a fenti 49. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 181. pontja). Következésképpen a megállapodás tényleges versenyellenes hatásának bizonyítása nem szükséges, amennyiben a kifogásolt magatartások versenyellenes célja megállapításra került (lásd a fenti 135. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 178. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A fenti 134. pontban továbbá az is megállapításra került, hogy a jelen ügyben a Bizottság ugyanis elsődlegesen a megtámadott határozat 1. cikkében szankcionált megállapodás versenykorlátozó céljára alapozta a határozatát. Először is a megtámadott határozat (303) és (304) preambulumbekezdésében azt állapította meg, hogy a leírt megállapodások és/vagy összehangolt magatartások összességének célja a versenynek az EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke értelmében történő korlátozása volt, és hogy e körülmények között a fenti rendelkezés alkalmazása tekintetében felesleges volt valamely megállapodás közvetlen hatásait figyelembe venni, majd a hivatkozott határozat (308) preambulumbekezdésében hozzátette, hogy a leírthoz hasonló jellegű megállapodás végrehajtása jelentősen torzítja a versenyt.

260 Ennélfogva – amint arra a Bizottság helyesen hivatkozik – a Törvényszék T-279/02. sz., Degussa kontra Bizottság ügyben 2006. április 5-én hozott ítéletének (EBHT 2006., II-897. o.) 236. és 240. pontja nem támasztja alá a Siemens érvét. Egyrészt ugyanis az általa hivatkozott ítélet idézett részei nem a jogsértés megállapítására vagy annak időtartamára, hanem csupán súlyának értékelésére vonatkozik. Másrészt a Bizottság a hivatkozott ítélet alapjául szolgáló ügyben kifejezetten arra a hatásra támaszkodott, amelyet a kartell az érintett termékek árára gyakorolt. Márpedig, amint arra már az előző pontban emlékeztettünk, a jelen ügyben nem pont ez az eset áll fenn.

261 Ennélfogva a Siemensnek annak alátámasztására irányuló érvei, miszerint a kartell 2004 januárját követően nem gyakorolt hatást az érintett piacra, irrelevánsak.

262 Másodsorban, amint azt a Bizottság a megtámadott határozat (251) preambulumbekezdésében a VA Tech-csoport nyilatkozatai alapján kijelentette – anélkül, hogy azt a Siemens cáfolta volna –, az ABB távozását követően a kartellben maradó tagok közötti közlések és találkozók többek között a folyamatban lévő közbeszerzési eljárásokkal kapcsolatos információcserékre, a kartellen kívüli gazdasági szereplők helyzetére, a kapcsolatfenntartásra, illetve -megszakításra és biztonsági kérdésekre vonatkoztak. A tárgyalások fent említett témái tehát azt mutatják, hogy ugyan a kartellben maradó tagok nem tudtak konkrét projektekről megállapodni, ám szándékukban állt a kartellt a jövőben is folytatni, vagy legalábbis nem döntöttek annak befejezéséről.

263 A tények ilyen értelmezését a Siemens állításával ellentétben a Hitachinak a kartell végére vonatkozó nyilatkozata sem tudja megcáfolni. E nyilatkozat ugyanis egy olyan táblázat formájában nyilvánult meg, amelyben a Hitachi a kartell keretében folytatott különböző találkozók tárgyát röviden ismertette, és megjelölte, hogy alkalmazottjai közül ki az információ forrása. Először is ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a különböző találkozók tárgyának ismertetése igen rövid és néha túlzottan általános. Például a2004. március 17-i és április 8-i találkozó kapcsán az került feltüntetésre, hogy „a találkozó célja az információcsere volt", és hogy „[a munkatalálkozó] egy piacról szóló általános megbeszélést is tartalmazott". Ezekből a megjegyzésekből nem derül ki egyértelműen a megbeszélések pontos tárgya, és egyáltalán nem zárják ki, hogy az e találkozókon folytatott információcserék és megbeszélések EK 81. cikkbe és az EGT-Megállapodás 53. cikkébe ütköző jogsértést képeznének.

264 Egyébiránt meg kell jegyezni, hogy a Hitachi nyilatkozatának Siemens által előterjesztett része a Bizottság előtt folytatott eljárás aktájának 7278., 7280. és 7281. oldalát tartalmazza, ám a 7279. oldal hiányzik, amely feltehetőleg a 2004 januárja és márciusa között esetlegesen lefolytatott további találkozókra vonatkozik. Függetlenül hitelességük és bizonyító erejük kérdésétől e dokumentumok tehát nem veszik teljes mértékben figyelembe a Hitachinak 2004. évi találkozókra vonatkozó összes nyilatkozatát, amely találkozók tekintetében a Siemens azt állítja, hogy azok révén a kartell már

nem gyakorolt hatást a piacra. Ennélfogva meg kell állapítani, hogy a Siemens nem bizonyította be ezt az állítást.

265 Következésképpen el kell utasítani a második jogalapnak a Siemens kartellben 2004 januárját követő részvételének hiányára vonatkozó harmadik részét.

266 Ennélfogva a második jogalap egészét el kell utasítani.

III – *A bírság összegének kiszámításával kapcsolatos téves jogalkalmazásra vonatkozó harmadik jogalapról*

267 A Siemens harmadik jogalapja hat részből áll. Az első részben arra hivatkozik, hogy a bírság kiindulási összege aránytalan. A második rész az elrettentési szorzó aránytalan voltára vonatkozik. A Siemens a harmadik részben azt állítja, hogy a Bizottság a jogsértés tévesen meghatározott időtartamára támaszkodik. A negyedik részben arra hivatkozik, hogy a Bizottság tévesen minősítette irányítónak. Az ötödik részben arra hivatkozik, hogy a Bizottságnak az engedékenységi közlemény alkalmazásával csökkentenie kellett volna a vele szemben kiszabott bírság összegét. A hatodik rész arra vonatkozik, hogy a verseny-főigazgatóság ((DG) „Concurrence") *de facto* kötelezi a biztosok testületét.

A – *A harmadik jogalapnak a bírság kiindulási összege aránytalanságára vonatkozó első részéről*

268 A harmadik jogalap első részében a Siemens lényegében arra hivatkozik, hogy a vele szemben kiszabott bírság kiindulási összege a jogsértés súlyához és annak gazdasági hatásához képest aránytalan, továbbá nem került megfelelően indokolásra. Álláspontja szerint a Bizottságnak nem kellett volna a jogsértést „nagyon súlyosnak" minősítenie, és ezért a bírság kiindulási összegét 10 millió eurónál jóval kisebb összegben kellett volna rögzítenie. E tekintetben három kifogásra hivatkozik, amelyek először is arra vonatkoznak, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a kartell hatást fejtett volna ki, másodszor arra, hogy a bírság kiindulási összege a jogsértés gazdasági jelentőségéhez képest aránytalan, harmadszor pedig arra, hogy a Siemens adott csoportba való besorolása nem megfelelő.

1. A kartell által kifejtett hatás hiányára vonatkozó első kifogásról

a) A felek érvei

269 A Siemens vitatja a Bizottság által a megtámadott határozat (477) és (484) preambulumbekezdésében a kartell hatásával kapcsolatosan tett megállapításokat, azt állítva, hogy e megállapítások ellentmondásosak, pontatlanok és tévesek. Véleménye szerint, mivel a Bizottság helyesen elismerte, hogy a kartell nem fejtett ki semmiféle mérhető hatást, a kiindulási összeg meghatározásakor nem hivatkozhat a jogsértés állítólagos hatásaira. Továbbá a Bizottság nem terjesztett elő semmiféle konkrét és hiteles bizonyítékot azzal kapcsolatosan, hogy a kartell hatást gyakorolt volna a piacra, sőt, az elemzés azt mutatja ki, hogy nem is volt ilyen hatás. A Bizottság

azon állítása, miszerint egy költséges rendszerben való hosszú ideig tartó részvétel azt bizonyítja, hogy a kartell a tagjai részére kifizetődő volt, és következésképpen hatást fejtett ki, puszta feltételezéseken alapszik, és nem objektív gazdasági tényezőkön.

270 A Bizottság vitatja a Siemens által előadott érveket.

b) A Törvényszék álláspontja

271 Elöljáróban emlékeztetni kell arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatás (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o., a továbbiakban: iránymutatás) 1.A. pontjának első bekezdése értelmében a Bizottság a bírság összegének a jogsértés súlyának függvényében történő kiszámításánál figyelembe veszi többek között a jogsértés „piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető".

272 Elsősorban azt kell megjegyezni e tekintetben, hogy a Siemens állításával ellentétben a Bizottság a megtámadott határozatban sehol sem ismerte el, hogy a kartell nem fejtett ki semmiféle mérhető hatást. A Bizottság a megtámadott határozat (477) preambulumbekezdésében kijelentette, hogy az EGT-n belüli GIS-projekteknek a kartell hiányában valószínűsíthető árára vonatkozó információk hiánya miatt nem tudta felmérni a kartell piacra gyakorolt tényleges hatását, és következésképpen a jogsértés súlyának az iránymutatás 1.A. pontjának megfelelő meghatározásakor nem kifejezetten a kartell különös hatására támaszkodott.

273 A Bizottság csupán mellékesen hangsúlyozza, hogy a jelen ügyben olyan konkrét és hiteles bizonyítékok álltak rendelkezésre, amelyek ésszerű valószínűséggel mutatták, hogy a kartell hatást gyakorolt a piacra, tekintettel arra, hogy az ténylegesen végrehajtásra került, és több mint tizenhat évig tartott, továbbá tagjai készek voltak jelentős költségeket viselni annak érdekében, hogy azt fenntartsák. Ez az észrevétel nem értelmezhető úgy, hogy ellentmond annak a megállapításnak, hogy a kartell tényleges hatása nem volt felmérhető. Az említett észrevétel kétségkívül csupán annak pontosítására szolgál, hogy a Bizottság helyesen vélte úgy, hogy a kartell hatást gyakorolt, még ha az nem is volt konkrétan mérhető, és ezért azt nem lehetett figyelembe venni a kartell súlyának meghatározásakor.

274 Másodsorban a Siemens állításával ellentétben a megtámadott határozat (484) preambulumbekezdéséből nem úgy tűnik, hogy a Bizottság a jogsértés súlyának meghatározásakor a kartell hatásaira utalt volna. Ugyanis a „fenti 8.3.1. pontban leírt körülményekre tekintettel" (az a pont, amely alá a megtámadott határozat (477) preambulumbekezdése került) megfogalmazást úgy kell érteni, hogy többek között a Bizottság azon megállapítására utal, miszerint a kartell hatásai nem voltak mérhetők.

275 Következésképpen szükségtelen vizsgálni, hogy a kartell piacra gyakorolt bármilyen hatása vélelmezhető volt-e a Bizottság által hivatkozott bizonyítékok alátámasztása érdekében.

276 Ennélfogva a Siemens által felhozott első kifogást el kell utasítani.

2. A bírság kiindulási összegének a jogsértés gazdasági jelentőségéhez képest aránytalan voltára vonatkozó második kifogásról

a) A felek érvei

277 A Siemens arra hivatkozik, hogy a bírság kiindulási összege az érintett termékek piacának értékéhez és saját piaci részesedéséhez képest aránytalan. Azzal, hogy a Bizottság 45 millió euróban állapította meg ezt az összeget, eltért korábbi döntéshozatali gyakorlatától, miközben köteles koherens és megkülönböztetésmentes döntéshozatali gyakorlatot folytatni. A Siemens szerint ennek az összegnek jóval 35 millió euró alattinak kellene lennie. Ezért arra kéri a Törvényszéket, hogy korlátlan felülvizsgálati jogköre keretében lényegesen csökkentse a bírság kiindulási összegét.

278 A Bizottság vitatja a Siemens érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

279 Az iránymutatás 1.A. pontjának negyedik és hatodik bekezdése előírja, hogy figyelembe kell venni, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek kárt okozzanak, illetve azt, hogy az egyes vállalkozások jogsértő magatartása milyen sajátos súlyt gyakorol a versenyre, különösen, ha az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn. Ezzel szemben az iránymutatás nem írja elő, hogy a vállalkozások tényleges gazdasági lehetőségeit vagy magatartásuk sajátos súlyát valamilyen sajátos

kritériummal – mint például a vállalkozásoknak az érintett termékkel kapcsolatos EGT-piacon fennálló részesedésével – összhangban kellene értékelni. Ennélfogva a Bizottság e tekintetben a minden egyes esetben az adott eset körülményeire figyelemmel megfelelő kritériumot alkalmazhatja.

280 A jelen ügyben, miután a Bizottság a megtámadott határozat (479) preambulumbekezdésében megállapította, hogy a jogsértés az iránymutatás értelmében „nagyon súlyosnak" minősül, a Bizottság a megtámadott határozat (480)–(490) preambulumbekezdésében magyarázatot adott a különböző vállalkozásokkal szemben a rendelkezésre álló világszintű piaci részesedésüktől függően – amely azon gazdasági lehetőséget tükrözi, hogy milyen jelentőségű kárt tudnak okozni a versenyre nézve – alkalmazott eltérő bánásmódra.

281 A Bizottság a megtámadott határozat (481) preambulumbekezdésében többek között azt is kifejtette, hogy a kartellbeli egyezségek világszintű voltára tekintettel a világszintű forgalom tükrözte a leghűebben a vállalkozások azon lehetőségét, hogy jelentős kárt okozzanak az EGT többi gazdasági szereplőjének, illetve a kartell egészének hatékonyságához való hozzájárulásukat, illetve fordítva, azt az instabilitást, amely kihatott volna a kartellre, amennyiben valamelyik vállalkozás nem vett volna benne részt. A Bizottság különösen hangsúlyozta azon tényt, hogy a japán vállalkozások szerepe jelentősen alulértékelt lett volna, ha csupán az EGT-re vonatkozó forgalmukat vette volna figyelembe, mivel a kartellt alátámasztó megállapodások értelmében e vállalkozások nagymértékben távol tartották magukat az európai piacokon fennálló tevékenységektől.

282 Végül a Bizottság megjegyezte, hogy a Siemensre és az ABB-re nézve – amelyek a GIS-projektek világszintű forgalmának 23% és 29%-ával rendelkeztek – a bírság kiindulási összegét az EGT-n belüli piac értéke alapján 45 millió euróban kell megállapítani.

283 Ennélfogva a Bizottság a kiindulási összeg rögzítésekor – anélkül, hogy nyilvánvaló értékelési hibát vétett volna – figyelembe vette mind a GIS-projektek világszintű forgalmát, mind az EGT-n belüli piac értékét; az első kritérium a megtámadott határozat (480) és (481) preambulumbekezdése szerint a vállalkozások különböző csoportba osztására szolgált. Különösen, e kritériumok alkalmazása megfelelően veszi figyelembe a jelen ügy körülményeit, így többek között azt a tényt, hogy a kartell résztvevői megállapodtak a japán és az európai piacok japán és európai gyártók közötti felosztásáról. A hivatkozott kritériumok alkalmazásából eredő bírság mértéke nem tekinthető aránytalannak.

284 Ezzel szemben a Siemens által felhozott érvek nem meggyőzőek.

285 Elsősorban el kell utasítani a Siemens azon érvét, miszerint a C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P.–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének (EBHT 2005., I-5425. o.) 242. pontjában a Bíróság kimondta volna, hogy „a haszon, amelyet [a vállalkozások] e magatartásból húzhattak […] és az érintett áruk értéke" a bírság összege kiszámításának lényeges elemeit képezik.

286 Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy ez a hiányos idézet nem adja hitelesen vissza a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 242. pontjának tartalmát, amelyet egyébként sem lehet a szövegkörnyezetéből kiragadva teljesen megérteni. A hivatkozott ítélet 241–243. pontja ugyanis így szól:

„241 A jogsértések súlyát számos tényező alapján kell meghatározni – mint például az ügy sajátos körülményei, az ügy háttere, a bírságok elrettentő hatása –, azonban nincs olyan felsorolás, amely kimerítő vagy kötelező módon tartalmazná a mérlegelendő tényezőket [...]

242 A jogsértések súlyának értékelésére hatással lévő elemek között szerepel az egyes vállalkozások magatartása, az összehangolt magatartásban játszott szerepük, a haszon, amelyet e magatartásból húzhattak, a méretük, és az érintett áruk értéke, valamint az a veszély, amelyet az ilyen jogsértések jelentenek a Közösség célkitűzései számára […]

243 Ebből egyrészt az következik, hogy a bírság meghatározásának érdekében a Bíróság ugyanúgy jogosult figyelembe venni a vállalkozás jelzés értékű teljes forgalmát, még ha az hozzávetőleges vagy hiányos is, annak méretét, valamint a vállalkozás gazdasági teljesítményét, mint a jogsértés tárgyát képező termékekből származó azon forgalomhányadot, amely a jogsértés terjedelme tekintetében jelzésértékű lehet. Másrészt az következik, hogy egyik összegnek sem szabad a többi mérlegelési tényezőhöz képest aránytalan fontosságot tulajdonítani, következésképpen az arányos bírság megállapítása nem lehet csak a teljes forgalmon alapuló számítás eredménye. Ez még inkább így van, amikor a kérdéses termékek a teljes forgalomnak csak kis hányadát teszik ki […]"

287 Először is a hivatkozott ítélet 241. pontjából kitűnik, hogy a valamely jogsértés súlyának értékelésekor mérlegelendő tényezőknek az ítélet 242. pontjában található felsorolása se nem kimerítő, se nem kötelező. Ennélfogva a Bizottság szabadon figyelembe vehet más tényezőket is, vagy kisebb súlyt tulajdoníthat a hivatkozott 242. pontban felsorolt tényezők egyikének, vagy akár figyelmen kívül is hagyhatja azt, amennyiben egy adott ügy körülményei alapján ez tűnik számára megfelelőnek. Ezt az értelmezést a fent hivatkozott ítélet 243. pontja is alátámasztja. A Siemens tehát nem támaszkodhat a fent hivatkozott ítélet 242. pontjára, azt állítva, hogy a bírság kiindulási összegét a GIS-projektek EGT-n belüli piacának méretével arányosan kell meghatározni.

288 Másodszor a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 243. pontjának első mondatából kitűnik, hogy a fenti ítélet 242. pontjában használt „az érintett áruk értékének" fogalmát úgy kell érteni, mint az érintett vállalkozásoknak a jogsértés tárgyát képező termékekből származó összesített forgalmának hányadát, és nem úgy, mint amely e termékek EGT-n belüli piacának méretére vonatkozik. Ennélfogva az utóbbi kérdésről a Siemens által állítottakkal ellentétben a Bíróság egyáltalán nem mond semmit az EGT-ben érintett piac értékének figyelembevételéről.

289 Másodsorban – amint azt a Bizottság helyesen jegyzi meg – sem az iránymutatás, sem általánosságban a közösségi jog nem rendelkezik úgy, hogy a Bizottság által kiszabott bírságoknak kötelezően arányosaknak kell lenniük az érintett termékek piacának értékével. Ezzel szemben az iránymutatás a jogsértés súlyának meghatározása tekintetében kifejezetten rendelkezik egyéb tényezők – köztük a vállalkozások tényleges gazdasági lehetőségének, a bírság összegének elrettentő hatásának, az érintett vállalkozások méretének és a különböző vállalkozások kartellen belüli különös súlyának – figyelembevételéről, amely kritériumokat a Bizottság a megtámadott határozat (480) és (481) preambulumbekezdésében alkalmazta is.

290 Harmadsorban emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság korábbi határozathozatali gyakorlata önmagában nem szolgál jogi háttérként a versenyjogi bírságok tekintetében (a fenti 87. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 234. pontja). A Bizottság az 1/2003 rendelet keretében eljárva a Bizottság széles mérlegelési mozgástérrel rendelkezik a bírságok megállapítása során annak érdekében, hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok tiszteletben tartásának irányába terelje. Ennélfogva az a tény, hogy a Bizottság a múltban bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos mértékű bírságot alkalmazott, nem fosztja meg attól a lehetőségtől, hogy az 1/2003 rendeletben meghatározott korlátok között megemelje ezt a mértéket, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy a közösségi versenypolitika végrehajtását biztosítsa. Éppen ellenkezőleg, a közösségi versenyszabályok hatékony alkalmazása megkívánja, hogy a Bizottság a bírságok mértékét bármikor e politika igényeihez tudja igazítani (lásd analógia útján a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri

és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 227. pontját, valamint a fenti 66. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 395. pontját).

291 Ebből következik, hogy az olyan közigazgatási eljárásban érintett vállalkozások, amelyben bírság kiszabására is sor kerülhet, sem a bírságszámítási módszerre, sem arra nem alapíthatnak jogos bizalmat, hogy a Bizottság a korábban kiszabottakhoz képest nem fogja növelni a bírságok összegét. Következésképpen a fent említett vállalkozásoknak tekintetbe kell venniük azt a lehetőséget, hogy a Bizottság bármikor úgy dönthet, hogy a múltban alkalmazott mértékhez képest megemeli a bírságok összegét (a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 228. és 229. pontja).

292 Ebből következően a büntetések törvényességének EJEE 7. cikkének (1) bekezdésében meghatározott elvével kapcsolatosan a Siemens által idézett határozatpéldák nem vonhatják kétségbe a jelen ügyben a bírságnak a Bizottság által rögzített kiindulási összegének jogszerűségét, még ha az – amint arra a Siemens is hivatkozik – magasabb is az olyan ügyekben kiszabott bírságok összegénél, amelyekben a piac értéke nagyobb volt a jelen ügy tárgyát képező piac értékénél.

293 Ennélfogva el kell utasítani a Siemens által felhozott második kifogást.

3. A Siemens nem megfelelő csoportba sorolására vonatkozó harmadik kifogásról

a) A felek érvei

294 Egyrészt a Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottságnak a vele szemben kiszabandó bírság összegének kiszámításakor a 2001-ben elért forgalmát kellett volna figyelembe

vennie, mint azt a Fujinál, a Hitachinál, a Melcónál és Toshibánál tette, és nem a 2003-ben elért forgalmát, mint azt az ABB-nél, az Alstomnál, az Arevánál és a VA Tech-csoportnál tette. A Bizottság tehát a saját bírságkiszámítási módszerét nem alkalmazta helyesen, koherensen és megkülönböztetésmentesen. Másrészt a Siemens úgy véli, hogy a Bizottságnak nem ugyanabba a csoportba kellett volna sorolnia őt, mint az ABB-t, mivel a 2001-ben és 2003-ban elért fogalma jóval alacsonyabb mértékű volt, mint az ABB-é, amint azt az aktában szereplő dokumentumok is tanúsítják. Továbbá a Siemens felhívja a figyelmet arra, hogy a GIS-projektek világpiacának 2001. évi és 2003. évi értéke tekintetében ellentmondások állnak fenn, és arra hivatkozik, hogy a Bizottságnak pontosan fel kellene tüntetnie a kartell egyes résztvevőinek a világszintű forgalomban e két évben fennállt részesedését, valamint az általuk a GIS-projektek révén elért forgalmat.

295 A Bizottság elutasítja a Siemens érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

296 Mindenekelőtt a Siemens által vitatott két tényezőt meg kell különböztetni egymástól. Egyrészt arra hivatkozik, hogy a Bizottságnak a Siemens piaci részesedésének meghatározásához a 2001-et kellett volna referenciaévnek választania. Másrészt arra hivatkozik, hogy tekintettel arra, hogy piaci részesedése állítólag kisebb az ABB részesedésénél, a Bizottságnak őt az ABB-vel együtt nem az első csoportba kellett volna besorolnia, hanem a második csoportba.

297 Először is az egyes vállalkozások súlyának megállapítása alapjául szolgáló referenciaév kiválasztásával kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy ugyan az iránymutatás 1.A. pontjának negyedik és ötödik bekezdése rendelkezik a vállalkozások eltérő gazdasági lehetőségének megfelelő eltérő kezelésétől, ám azt nem szabályozzák, hogy a

vállalkozások viszonylagos súlyát melyik évhez képest kell meghatározni. Ezzel kapcsolatosan az iránymutatás 5. pontjának a) alpontjának második bekezdése – amely azt írja elő, hogy a határozat meghozatalának évét megelőző évet kell figyelembe venni – csupán az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének második albekezdésében előírt 10% felső határ betartása tekintetében meghatározandó forgalomra alkalmazandó, a kartellben részt vevő vállalkozások viszonylagos súlyának meghatározása érdekében viszont nem alkalmazandó.

298 A jelen ügyben a Bizottság által a Siemens és az európai vállalkozások viszonylagos súlyának a meghatározása érdekében referenciaévként választott 2003. év a kartell tevékenységének utolsó teljes éve volt. Ezért e választás a kartellben részt vevő vállalkozások viszonylagos súlyának meghatározásához megfelelőnek tűnik.

299 Azt a tényt, hogy a Bizottság a japán vállalkozások viszonylagos súlyának megállapításához a 2001. évet választotta referenciaévnek, a megtámadott határozat (482) preambulumbekezdésében a japán gyártókra jellemző sajátos körülményekkel magyarázta, így többek között azzal a ténnyel, hogy annak köszönhetően, hogy két közösvállallat is átszervezte tevékenységét a gázszigetelt kapcsolóberendezések terén, a Bizottság nem rendelkezett e két vállalkozás külön forgalmára vonatkozó információval. Ezért a jelen jogvita megoldása szempontjából nem szükséges a japán vállalkozásokkal szembeni bánásmód jogszerűségét vizsgálni. Ugyanis, még a feltételezzük is, hogy e bánásmód jogellenes volt, ebben az esetben a megtámadott határozatot a japán gyártók, és nem a Siemens tekintetében kellene korrigálni.

300 Másodszor a Siemens állítólagosan ABB-nél kisebb piaci részesedésével kapcsolatosan a Bizottság – amint azt a megtámadott határozat (483) preambulumbekezdésében fel is tünteti – maguk a vállalkozások által előterjesztett adatokra támaszkodott. A Siemens a Bizottság információkérésére adott 2005. július 5-i válaszában a gázszigetelt kapcsolóberendezések tekintetében a 2003. évben elért összesített világszintű forgalmát 658,9 millió euróban jelölte meg. Egyébiránt a saját becslése értelmében a

gázszigetelt kapcsolóberendezések világszintű piacának értéke 2003-ban 2305,5 millió euró volt, amely nagyjából megfelel a Bizottság becslésében feltüntetett nagyságrendnek, ugyanis az utóbbi a megtámadott határozat 444. lábjegyzetében a 2003. évi világszintű forgalmat 2200 millió euróra becsüli, továbbá a megtámadott határozat 4. pontjában megemlíti, hogy a 2001 és 2003 közötti időszak forgalmának mértékét 1700 és 2300 millió euró közötti összegre becsüli. A Siemens által hivatkozottakkal ellentétben nincs ellentmondás a fenti adatok között.

301 Ugyanis, amennyiben a Siemens piaci részesedését a 2003. évre vonatkozóan a saját maga által nyújtott számadatok – vagyis az összesen 2305,5 millió euró értékű világpiac és a Siemens 658,9 millió eurós forgalma – alapján számítjuk, a fenti adatok alapján a Siemens 2003. évi piaci részesedése nagyjából 28,59% volt, amely számadat a Bizottság által a vállalkozások első csoportjával kapcsolatosan feltüntetett 23–29%-os érték felső határán helyezkedik el.

302 A Siemens tehát nem vitathatja a fenti, saját adatai alapján kiszámított számadatot, az Alstom és az ABB olyan belső dokumentumaira hivatkozva, amelyekkel kapcsolatban eltérő mértékű piaci részesedést állapítanak meg.

303 Továbbá a fent hivatkozott dokumentumokban szereplő számadatok a Bizottság által figyelembe vettektől eltérő paraméterekre vonatkoznak. Egyrészt ugyanis az ABB-től származó és a keresethez mellékletként csatolt – azon kívül, hogy a 2002. évre vonatkozik, és nem a 2003. évre – „Substations Competitor Overview" (Az alállomásokkal kapcsolatos versenytársak áttekintése) című irat csak a gázszigetelt kapcsolóberendezésekkel rendelkező alállomások és nem általánosságban a GIS-projektek piaci helyzetére vonatkozik. Másrészt az Alstomtól származó és a keresethez mellékletként csatolt irat – azon kívül, hogy az a 2001. és 2002. évre vonatkozik – nemcsak a kartellben részt vevő vállalkozások listáját tartalmazza, hanem más olyan társaságokat (Others) is megemlít, amelyeknek összesített piaci részesedése

33,8%-os. Márpedig, amint az a megtámadott határozat 444. lábjegyzetből kitűnik, a Bizottság kizárólag a kartell tagjai által elért forgalomra alapozta számításait, ugyanis a többi gyártó által megvalósított eladások nem befolyásolják a vállalkozásokra vonatkozó csoportosítást a jelen ügy keretében.

304 Ennélfogva el kell utasítani a Siemensnek a Bizottság által a piaci részesedésére vonatkozóan végzett számításával kapcsolatos kifogásait, anélkül hogy a Bizottság köteles lenne a kartellben részt vevő többi vállalkozás által feltüntetett forgalmat közölni, amint azt a Siemens kéri.

305 Következésképpen a Siemens által felhozott harmadik kifogást, és ennélfogva a harmadik jogalap első részének egészét el kell utasítani.

B – *A harmadik jogalapnak az elrettentési szorzó aránytalan voltára vonatkozó második részéről*

1. A felek érvei

306 A Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottság által a vele szemben kiszabott bírság kiindulási összegének növelése érdekében alkalmazott 2,5-szörös elrettentési szorzó túlzott az ABB-vel szemben alkalmazott szorzóhoz képest, ami sérti az egyenlő bánásmód elvét. Mivel a Bizottság a jelen ügyben kizárólag az érintett vállalkozások

forgalmával arányos módszert választott az elrettentési szorzó meghatározása érdekében, a Siemensszel szemben meghatározott növelés legfeljebb négyszerese lehetett volna az ABB-vel kiszabott szorzónak, ugyanis a Siemens összesített forgalma az ABB forgalmánál négyszer volt nagyobb. Következésképpen a Siemens arra kéri a Törvényszéket, hogy csökkentse a vele szemben kiszabott bírság összegét. Továbbá arra hivatkozik, hogy a Bizottság megsértette az indokolási kötelezettségét azzal, hogy a megtámadott határozatban nem adott magyarázatot számítási módszerére.

307 A Siemens a Törvényszék írásbeli kérdéseire adott válaszában kifejtette, hogy az elrettentési tényezőt egy ponttal (amely a semlegességet képviselné) kellett csökkenteni. Ennélfogva a Siemensre alkalmazandó elrettentési tényező (2,5 – 1 = 1,5) az ABB-re alkalmazottnál (1,25 – 1 = 0,25) hatszor, és nem kétszer magasabb.

308 A Bizottság vitatja, hogy megsértette volna az elrettentési szorzók meghatározása érdekében választott módszert. Hangsúlyozza, hogy az elrettentési szorzó a különböző érintett vállalkozások forgalmával közvetlenül arányos. A Siemensre alkalmazott szorzó még csökkenő mértékűnek is mondható az ABB-vel szemben alkalmazott szorzóhoz képest. Végül az elrettentési szorzó tekintetében fennálló indokolási kötelezettségről megjegyzendő, hogy korlátozott.

309 A Törvényszék által a tárgyalás során feltett egyik kérdésre válaszolva a Bizottság kijelentette, hogy három szakaszban járt el. Először az érintett vállalkozások forgalmát tízzel osztotta. Másodszor az így kapott összegekből gyököt vont. Harmadszor az így kapott összegeket lefelé kerekítette, és így kapta meg a különböző érintett vállalkozásokra vonatkozóan ténylegesen alkalmazott elrettentési szorzókat, így többek között a Siemensszel szemben alkalmazott 2,5-szörös szorzót. Egyébiránt a Bizottság hangsúlyozta, hogy módszerét nem volt köteles a megtámadott határozatban részletesen

ismertetni, és hogy mindenesetre a 2,5-szörös szorzó a korábbi határozathozatali gyakorlatához képest sem szokatlan.

2. A Törvényszék álláspontja

310 Elsősorban az indokolási kötelezettség megsértésével és azzal kapcsolatosan felhozott kifogás tekintetében, miszerint a Bizottság nem magyarázta el az elrettentési szorzók kiszámításának módszerét, emlékeztetni kell, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az EK 253. cikkben előírt indokolásból világosan és egyértelműen ki kell tűnnie a jogi aktust kibocsátó intézmény érvelésének oly módon, hogy az érdekeltek megismerhessék a meghozott intézkedés indokait, a hatáskörrel rendelkező bíróság pedig gyakorolhassa felülvizsgálati jogkörét. Az indokolás követelményét az ügy körülményeire, így többek között a jogi aktus tartalmára, az előadott indokok jellegére és a címzettek, illetve a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett más személyek magyarázathoz jutás iránti érdekére figyelemmel kell értékelni. Az indokolásnak nem kell a releváns tény- és jogkérdések minden részletére kitérnie, amennyiben nem csupán szövege, hanem egyben összefüggései, valamint a tárgyra vonatkozó jogszabályok összessége alapján eldönthető a kérdés, hogy az indokolás megfelel-e az EK 253. cikk követelményeinek (a Bíróság C-367/95. P. sz., Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja).

311 E tekintetben meg kell állapítani, hogy ugyan igaz, hogy a megtámadott határozat nem jelöli meg a módszert, amellyel a Bizottságnak az elrettentési szorzók pontos mértékét sikerült meghatároznia, ám az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az indokolási kötelezettséggel járó alapvető alaki követelmények teljesülnek akkor, amikor a Bizottság a határozatában megjelöli azokat az értékelési tényezőket, amelyek lehetővé tették számára a jogsértés súlyának és időtartamának mérését, anélkül hogy köteles lenne

részletesebb ismertetést vagy a bírság számítási módjával kapcsolatos számadatokat feltüntetni (a Bíróság C-279/98. P. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 200. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9693. o.] 39–47. pontja és a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P–C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-8375. o.,] 463. és 464. pontja, valamint a Törvényszék T-15/02. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 2006. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-497. o.] 213. pontja).

312 Különösen megállapításra került, hogy a bírságok megállapításakor a Bizottság mérlegelési jogkörének gyakorlását különösen a kívánt elrettentő hatás tekintetében befolyásoló számszerűsített elemek megjelölése olyan lehetőség, amellyel a Bizottságnak kívánatos élnie, de amely túllép az indokolási kötelezettségből eredő követelményeken (a fenti 311. pontban hivatkozott Cascades kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 47. és 48. pontja, valamint a fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 214. pontja).

313 A jelen ügyben a Bizottság a megtámadott határozat (491) preambulumbekezdésében a következőket mondta:

„[…A] kiszabandó bírságok mértéke arra is lehetőséget ad, hogy e bírságok összege olyan szinten kerüljön megállapításra, amely a bírság fizetésére kötelezett egyes vállalkozások méretét és az ügy sajátos körülményeit figyelembe véve biztosítja azok kellően elrettentő jellegét. Azon vállalkozások tekintetében, amelyek forgalma különösen jelentős volt a többi szereplőhöz képest, az elrettentő szorzó alkalmazása indokolt a megfelelő elrettentő hatás biztosítása érdekében."

314 A Bizottság továbbá feltüntette minden érintett vállalkozás 2005-ben elért világforgalmát, valamint a velük szemben alkalmazandó szorzót, és ezeket az adatokat táblázatba foglalta. A 2005. évben 18 038 millió eurós világforgalmat teljesítő ABB-vel szemben a Bizottság 1,25-szörös szorzót alkalmazott. A 2005. évben 26 336 millió eurós világforgalmat teljesítő Melcóval szemben 1,5-szörös szorzót alkalmazott. A 2005. évben 46 353 millió eurós világforgalmat elérő Toshibával 2-szeres szorzót alkalmazott. A 2005. évben 69 161 millió eurós világforgalmat elérő Hitachival szemben 2,5-szörös szorzót alkalmazott. Végül a 2005. évben 75 445 millió eurós világforgalmat elérő Siemensszel szemben is 2,5-szörös szorzót alkalmazott.

315 A megtámadott határozat (491) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság úgy vélte, hogy a Siemensszel szemben kiszabott kiindulási összeget – tekintettel e vállalkozás méretére és összesített erőforrásaira – a bírság megfelelően elrettentő jellegének biztosítása érdekében meg kellett emelni. Az is kitűnik, hogy a Bizottság ennek érdekében az érintett vállalkozások 2005. évi összesített forgalmára támaszkodott.

316 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra az állandó ítélkezési gyakorlatra, miszerint az összesített forgalom utal – még ha hozzávetőlegesen és hiányosan is – a vállalkozás méretére és gazdasági teljesítményére (a Bíróság 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 121. pontja és a fenti 43. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 139. pontja, valamint a fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 212. pontja).

317 Úgy tűnik tehát, hogy a megtámadott határozatban a Bizottság jogilag megkövetelt módon tüntette fel a bírságok kiindulási összegének megemelése érdekében figyelembe vett tényezőket, és így lehetővé tette a Siemens számára, hogy megismerje a vele szemben kiszabott bírság kiindulási összegének emelésére vonatkozó indokolást, és hogy jogaival éljen, továbbá lehetővé tette, hogy a közösségi bíróság törvényességi felügyeleti jogát gyakorolni tudja. Ezzel szemben – a fenti 312. cikkben hivatkozott ítélkezési gyakorlat tükrében – a Bizottság a megtámadott határozatban nem volt köteles a tárgyaláson nyújtottakhoz hasonló számszerű magyarázatot nyújtani, mivel e

számszerű adatok nem képezik az indokolási kötelezettségből eredő követelmények részét.

318 Ennélfogva az indokolási kötelezettség hiányára vonatkozó kifogást el kell utasítani.

319 Másodsorban el kell utasítani a Siemens azon állítását, miszerint a Bizottság az elrettentési szorzók megállapítása során nem követte híven a forgalmon és az ABB-vel szemben meghatározott, „kiindulási pontnak" tekintett elrettentési szorzón alapuló módszerét. Ez az érv ugyanis egyrészt az elrettentési szorzó, valamint másrészt a bírság kiindulási összegének az e szorzó alkalmazásából eredő emelésének összetévesztéséből ered. Mindazonáltal, ugyan a Bizottság kijelentette, hogy az elrettentési szorzókat az érintett vállalkozások forgalmával arányosan számította ki, ám azt nem állította sem a megtámadott határozatban, sem a Törvényszékhez benyújtott beadványaiban, hogy a fenti szorzók alkalmazásából mindenképpen a bírság kiindulási összege olyan mértékű emelésének kell következnie, amely arányos a forgalommal. Éppen ellenkezőleg, a Bizottság által a megtámadott határozat (491) preambulumbekezdésében feltüntetett számadatokból szükségszerűen az következik, hogy az elrettentési szorzó alkalmazásából eredő bírságemelés az érintett vállalkozások forgalmához viszonyítva növekvő mértékű.

320 Amint arra a Bizottság hivatkozik, az elrettentési szorzók arányossága könnyen ellenőrizhető oly módon, hogy az alkalmazott szorzókat és az érintett vállalkozások forgalmát egy grafikonban hasonlítjuk össze. Az így kapott grafikon egyenes, következésképpen arányos minden érintett vállalkozás tekintetében – a Siemens kivételével, amelynek esetén ez a görbe még csökkenő jellegű is, ugyanis a Bizottság ugyanazt a szorzót alkalmazta vele szemben, mint a Hitachira nézve, miközben a 2005. évi világszintű forgalma több mint 6 milliárd euróval magasabb volt, mint a Hitachié. Ez az arányosság elegendő ahhoz, hogy a Törvényszék által a fenti 260. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 338. pontjában meghatározott követelmények teljesüljenek, amelyben a Törvényszék megállapította, hogy

a vállalkozásoknak az elrettentési szorzó érdekében történő csoportosításának az egyenlő bánásmód elve értelmében objektíve igazolhatónak kell lennie. Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell továbbá, hogy a fenti 316. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében a vállalkozások összesített forgalma jelzi azok méretét és gazdasági lehetőségeit.

321 Ennélfogva nem merül fel annak kérdése, hogy a Bizottság ellentmondásosan alkalmazta-e saját számítási módszerét a Siemens hátrányára. Következésképpen a Bizottság számítási módszerének ellenmondásos jellegére alapozott elrettentési szorzó túlzott mértékére vonatkozó kifogást el kell utasítani.

322 Ugyanezen okból a Siemens az elrettentési szorzók számítása kapcsán nem hivatkozhat jogosan a fenti 86. pontban hivatkozott Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítélet 245–247. pontjára. A Törvényszék a hivatkozott pontokban ugyanis lényegében azt kifogásolta, hogy a Bizottság nem követte logikusan és koherensen az összes érintett vállalkozással szemben az elrettentési szorzó meghatározása érdekében általa választott módszert. Márpedig, amint azt már előzőleg kifejtettük, a jelen ügyben ez nem róható fel a Bizottságnak.

323 Harmadsorban meg kell jegyezni, hogy ugyan az elrettentési szorzókkal ellentétben a szorzók alkalmazásából eredő kiindulási összeg emelése nem arányos az érintett vállalkozások forgalmával, hanem növekvő mértékű, ez a körülmény szükségszerűen következik a Bizottság által választott módszerből. A Bizottság tehát nyilvánvalóan úgy vélte, hogy a forgalomhoz viszonyítottan növekvő mértékű emelés volt szükséges a bírságoknak a különösen nagy forgalmat elérő érintett vállalkozásokkal szemben azok megfelelően elrettentő jellegének biztosítása érdekében. A Törvényszék nem helyettesítheti ezen értékelést az alkalmazott elrettentési szorzó megfelelő jellegére vonatkozó saját értékelésével, főleg azért, mert semmiféle ténybeli elem nem bizonyítja, hogy a Bizottság által alkalmazott rendszer a bírságok megfelelően elrettentő

jellegének biztosítása érdekében elengedhetetlen mértéket meghaladó eredményhez vezetne.

324 Következésképpen a harmadik jogalap második részét el kell utasítani.

C – *A harmadik jogalapnak a jogsértés időtartamának téves meghatározására vonatkozó harmadik részéről*

325 A Siemens arra hivatkozik, hogy mivel a jogsértés az 1999 áprilisát megelőző időszak tekintetében elévült, a Bizottság a bírság kiindulási összegének emelésekor a jogsértés tévesen meghatározott időtartamára támaszkodott. Úgy véli, hogy a Bizottság csupán közepes időtartamú jogsértés elkövetését hozhatja fel vele szemben, amely az iránymutatás értelmében a bírság kiindulási összegéhez képest legfeljebb 20%-os emelést igazol.

326 A Bizottság vitatja a Siemens érveit.

327 Ezzel kapcsolatban elegendő arra emlékeztetni, hogy mivel a Siemens által a jogsértés első szakaszára vonatkozóan felhozott elévülési kifogást el kell utasítani (lásd a fenti 236–255. pontot), ezt, az ugyanezen kifogásra alapuló részt ugyancsak el kell utasítani.

D – *A harmadik jogalapnak a Siemens téves irányítói minősítésére vonatkozó negyedik részéről*

328 A harmadik jogalapnak a vele szemben alkalmazott téves irányítói minősítésére vonatkozó negyedik része keretében a Siemens három kifogásra hivatkozik, amelyek arra vonatkoznak egyrészt, hogy az ABB töltött be a kartellben irányítói szerepet, másrészt arra a tényre, hogy a Siemens nem töltött be ilyen szerepet, harmadrészt a vele szemben kiszabott bírság alapösszegének a kartellben betöltött irányítói szerepe miatti emelésének túlzott voltára. E tekintetben arra hivatkozik, hogy a Bizottság megsértette indokolási kötelezettségét, valamint az egyenlő bánásmód, illetve a büntetések arányosságának elvét.

329 Az első és második kifogást együtt, majd a harmadik kifogást külön kell megvizsgálni.

1. Az arra vonatkozó első és második kifogásról, hogy az ABB, és nem a Siemens töltötte be a kartell irányítói szerepét

a) A felek érvei

330 A Siemens úgy véli, hogy bizonyította, hogy nem ő töltötte be a kartell irányítói szerepét. E tekintetben elsősorban arra emlékeztet, hogy a vele szemben az 1998 és 1999 közötti időszakra nézve felhozott tényállás elévült, és ennélfogva ezen időszak nem vehető súlyosító körülményként figyelembe a bírság összegének kiszámítása során. Másodsorban a Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottság tévesen értelmezi az irányító fogalmát, és tévesen ítéli meg az általa a kartellen belül betöltött titkári pozíció tisztán adminisztratív természetét. Harmadsorban a Siemens szerint a Bizottság nem

veszi figyelembe azt a tényt, hogy a 2002 és 2004 közötti időszakban egyáltalán nem töltött be titkári szerepet.

331 A Siemens egyébiránt kijelenti, hogy a Bizottság tévesen ítéli meg az ABB 1998 és 1999 közötti időszakban betöltött felbujtói és irányítói szerepét, amely ellentmond a Siemens ugyanezen időszak alatti irányítói szerepére vonatkozó feltételezésnek. Álláspontja szerint az ABB-nek a kartell felbujtói, vezetői és mozgatói szerepe sokkal jelentősebb volt, mint a kartell európai titkárának a Siemens jogsértésben való részvételének első szakasza során betöltött szerepe, és a Bizottság az utóbbit túlértékelte. A Siemens úgy véli, hogy ezt az eltérő bánásmódot csak a vele szemben kiszabott bírság alapösszege emelésének eltörlésével lehet orvosolni.

332 A Bizottság vitatja a Siemens érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

A kartellirányítói szerepről

333 A Bizottság a megtámadott határozat (514) preambulumbekezdésében a Siemens tekintetében többek között a jogsértésnek az iránymutatás 2. pontjának harmadik francia bekezdése értelmében vett „irányítói" szerepét is felhozta, arra támaszkodva, hogy a Siemens töltötte be a kartell európai titkárának szerepét. A megtámadott határozat (514) és (522) preambulumbekezdésében úgy vélte, hogy a Siemensszel szemben

kiszabandó bírság alapösszegét 50%-kal kell megemelni, így az 396 562 000 eurós összeg lett.

334 Először is a Siemens azon érvét, miszerint a Bizottság a kartellben való részvételének második – vagyis a 2002 és 2004 közötti – szakaszára nézve tévesen minősítette irányítónak, el kell utasítani, mivel azt nem támasztják alá a tények. Ugyan igaz, hogy a Bizottság a megtámadott határozat (511)–(514) preambulumbekezdésében – amelyben a súlyosító körülmények vizsgálata során az irányítói szerepet értékeli – nem határozza meg pontosan, hogy mely időszakokra nézve minősítette a Siemenst, az Alstomot vagy Arevát irányítónak, ám a megtámadott határozat (147) preambulumbekezdése kifejezetten megállapítja, hogy „a[z európai titkári] funkciót 1999 szeptemberéig a Siemens töltötte be, akit az 1999 és 2004 közötti időszakban az Alstom követett". E feltételek mellett nem állítható, hogy a Bizottság a 2002 és 2004 közötti szakaszra nézve irányítónak minősítette volna a Siemenst.

335 Továbbá az 1988 és 1999 közötti időszakra vonatkozó tényállás esetleges elévülésével kapcsolatosan a fenti 236–255. pontban kifejtett azon megfontolásokra kell utalnunk, miszerint a Siemensnek a jogsértés első szakaszában való részvétele nem évült el.

336 Végül emlékeztetni kell, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében, amikor valamely jogsértést több vállalkozás követte el, a bírságok összegének meghatározásakor mindegyikük részvételének viszonylagos súlyát kell vizsgálni (a Bíróság 40/73–48/73., 50/73., 54/73–56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] 623. pontja és a fenti 48. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 92. pontja; a fenti 66. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 277. pontja és a fenti 311. pontban BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 280. pontja). E vizsgálat különösen annak megállapítását foglalja magában, hogy a jogsértésben való részvételük időtartama alatt mi volt az abban játszott szerepük (a fenti 43. pontban

hivatkozik Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 150. pontja; a fenti 66. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 277. pontja, a fenti 311. pontban BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 280. pontja). E tekintetben a bírság alapösszegének megemelését igazoló körülményeknek az iránymutatás 2. pontjában foglalt példálózó felsorolásának harmadik francia bekezdésében szerepel többek között „a jogsértés [vállalkozás által] irányítóként vagy felbujtóként történő elkövetése".

337 Az ítélkezési gyakorlat értelmében ahhoz, hogy irányítónak minősüljön, a szóban forgó vállalkozásnak jelentős hajtóerőt kellett képviselnie a kartell számára (a Törvényszék a fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 374. pontja, valamint a T-410/03. sz., Hoechst kontra Bizottság ügyben 2008. június 18-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-881. o.] 423. pontja), vagy e vállalkozásoknak különleges és konkrét felelősséggel kellett rendelkeznie a szóban forgó kartellek létrehozásában és működésében (lásd ebben az értelemben a fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 300. pontját). Ezt a tényezőt az ügy összefüggései alapján az összes körülményre tekintettel kell értékelni (lásd ebben az értelemben a fenti 311. pontban hivatkozott BASF/Bizottság ügyben hozott ítélet 299. és 373. pontját). Az ítélkezési gyakorlat többek között akkor állapította meg az „irányítói szerep" fennállását, amikor bizonyításra került, hogy a szóban forgó vállalkozás koordinátori szerepet töltött be a kartellen belül és többek között a kartell konkrét végrehajtásával megbízott titkárságot megszervezte, valamint ellátta személyzettel (a Törvényszék T-224/00. sz., Archer Daniels Midland et Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 246. és 247. pontja; a továbbiakban: ADM-ítélet), vagy amikor a szóban forgó vállalkozás központi szerepet töltött be a kartell konkrét működésében – például számos találkozó megszervezése, a kartellen belül információk gyűjtése és szolgáltatása, bizonyos tagok kartellen belüli képviseletének elvállalása, vagy a kartell működésével kapcsolatos javaslatok leggyakrabban általa történő megfogalmazása révén (lásd ebben az értelemben a Bíróság 96/82–102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz., IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. november 8-án hozott ítéletének [EBHT 1983., 3369. o.] 57. és 58. pontját, valamint a fenti 311. pontban hivatkozott BASF/Bizottság ügyben hozott ítélet 404., 439. és 461. pontját).

338 A jelen ügyben – amint az a megtámadott határozat (511)–(513) preambulumbekezdéséből kitűnik – a Bizottság figyelembe vette, hogy a kartell európai titkársága a kartell számos szervezeti jellemzője változásának ellenére is a kartell teljes

időtartama alatt stabilan fennállt. A titkárságnak számos feladata volt. A Bizottság a megtámadott határozat (121)–(123), (131), (132), (142), (147)–(149), (157)–(161), (173) és (185) preambulumbekezdésére utalva kifejtette, hogy a kartell európai titkársága a kartell európai tagvállalkozásai, valamint az utóbbiak és a japán titkárság közötti kommunikációs eszközként szolgált, e titkárság hívta össze és elnökölte a találkozókat, és volt felelős a kvóták elszámolásáért. A Siemens a Törvényszék előtt nem vitatta e tényeket. A Bizottság úgy vélte, hogy a GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás tartalmából, valamint a kartell konkrét működéséből világosan kitűnik, hogy a kartell európai titkárának szerepe elengedhetetlen volt. Azzal, hogy a szóban forgó európai titkár kezdeményezett, és jelentős erőforrásokat áldozott a kartellre, jelentős szolgálatot tett a kartellnek, és egészen sajátos módon járult hozzá annak rendes működéséhez.

339 A Siemens sem a Bizottság előtti közigazgatási eljárás során, sem a Törvényszék előtti eljárás során nem vitatta, hogy a kartellben való részvételének 1988 és 1999 közötti első szakasza alatt ő töltötte be a kartell európai titkárának szerepét. Az a tény, hogy e szerepet ő töltötte be, egyébiránt régi alkalmazottai, E. és Tr. Tanúvallomásából is kiderül (lásd e tekintetben a fenti 222. pontot). Mindazonáltal arra hivatkozik, hogy a jelen ügyben a szóban forgó európai titkár nem volt irányítónak tekinthető, mivel szerepe kommunikációs feladatokra korlátozódott, és nem foglalt magában sem kezdeményezést, sem egy, a versenyszabályokkal különösebben ellentétben álló attitűdöt, mivel nem rendelkezett semmiféle diszkrecionális jogkörrel.

340 Ezzel kapcsolatosan meg kell állapítani, hogy a kartell európai titkáraként végzett feladatok a kartell koordinációjában, továbbá mindenképpen annak konkrét működésében vezetői szerepet ruháztak rá. A Bizottság tehát jogszerűen állapíthatta meg a megtámadott határozatban, hogy az említett európai titkár volt az érintkezési pont a kartell tagjai között, és hogy meghatározó szerepet töltött be a konkrét működésben,

mivel megkönnyítette a kartellen belüli információcserét, központosította, feldolgozta és a kartell többi tagjával kicserélte a kartell működéséhez elengedhetetlen információkat. Ez többek között a GIS-projektekre vonatkozó információkat érintette, mivel a titkár szervezte meg és biztosította a munkatalálkozók titkári teendőit.

341 Ezt a meghatározó szerepet nem vonhatja kétségbe az európai csoport bizottságának létezése, amely ugyancsak fontos szerepet töltött be a kartellben. Egyébiránt nem vitatott, hogy a Siemens e bizottságnak is állandó tagja volt. Ennélfogva a kartell európai titkárának feladatai hozzáadódtak az állandó bizottsági tagi minősítéséhez, és megkülönböztették a bizottság többi állandó tagjától, vagyis az ABB-től és az Alstomtól.

342 Továbbá a Bizottság a megtámadott határozat (147) és (513) preambulumbekezdésében jogszerűen vélhette úgy, hogy a kartell titkárságának fenntartása – akár a ráfordított időt, akár a rendelkezésre bocsátott munkaerőt tekintve – jelentős erőforrásokat igénylő és jelentős felelősséggel járó feladat. A kartell az európai titkár koordinációja és központi szervezése nélkül – tekintettel annak bonyolult voltára – kétségkívül nem tudott volna ugyanolyan hatékonyan működni. Egyébiránt, tekintettel arra a tényre, hogy nem vitatott, hogy a Siemens 1988 elejétől részvétele 1999-es megszakításáig tartós jelleggel hajtotta végre e feladatokat, a Bizottság jogszerűen juthatott arra a következtetésre, hogy a szóban forgó vállalkozás a jelen ügyben jelentős hajtóerőt képviselt a kartell számára, és ekképpen az iránymutatás 2. pontjának harmadik francia bekezdése értelmében „jogsértés irányítójának" szerepét töltötte be.

343 A Siemensnek az ABB irányítói szerepére vonatkozó érvei nem alkalmasak e megállapítás megcáfolására.

344 Először is a Siemens azon érve kapcsán, miszerint az ABB irányítói szerepe ellentmond az ő irányítói szerepének, el kell utasítani az ezen érvet alátámasztó azon előfeltételezést, miszerint a kartell irányítói szerepét egyszerre csak egy vállalkozás töltheti be.

345 Amint ugyanis az az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, teljesen elképzelhető, hogy a Bizottság egyszerre két, vagy akár több vállalkozás vezető szerepét is megállapítsa többek között egy számos résztvevőt érintő kartell esetén, mint amilyen például a GIS-projektekre vonatkozó kartell volt, legalábbis működésének első szakaszában (lásd ebben az értelemben a Törvényszék fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 439. és 440. pontját és a T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz., Bolloré és társai kontra Bizottság ügyben 2007. április 26-án hozott ítéletének [EBHT 2007., II-947. o.] 561. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

346 Ennélfogva, még ha feltételezzük is, hogy az ABB-t a GIS-projektekre vonatkozó kartell irányítójának kell minősíteni, ez nem jelenti azt, hogy a Siemens ne lenne ugyancsak irányítónak minősíthető.

A Siemensszel szemben az ABB-hez képest állítólagosan alkalmazott eltérő bánásmódról

347 A továbbiakban a Siemens azon érvét kell megvizsgálni, miszerint azzal, hogy a Bizottság neki tulajdonított irányítói szerepet, és nem az ABB-nek, megsértette az egyenlő bánásmód elvét, mivel az ABB töltötte be a kartell felbujtói és irányítói szerepét. Ezt az érvet két okból is el kell utasítani.

348 Egyrészt az ABB állítólagos irányítói szerepe kapcsán emlékeztetni kell, hogy amint az iránymutatás 2. pontja harmadik francia bekezdésének megfogalmazásából is következik, különbséget kell tenni a jogsértés „irányítójának" és „felbujtójának" fogalma között. Ugyanis míg a felbujtó szerep a kartell létrehozásának vagy bővítésének pillanatával függ össze, addig az irányító szerep a kartell működéséhez kapcsolódik (a fenti 311. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 316. pontja). Ennélfogva a jogsértés irányítója és annak felbujtója nincsen ugyanabban a helyzetben, ezért még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság tévesen nem minősítette az ABB-t a kartell felbujtójának, az, hogy az utóbbi társaságot és a Siemenst eltérően kezelte, nem minősül az egyenlő bánásmód elve megsértésének.

349 Másrészt nem bizonyított, és a felek nem is állították, hogy az ABB töltötte volna be a kartell európai titkárának szerepét, vagy akár szilárdan és huzamosan egyedül látta volna el az európai titkárra háruló feladatok összességét. Továbbá, ugyan általánosságban elfogadott – még a Bizottság által is –, hogy az ABB „meghatározó szerepet" töltött be a kartellben, ám nem került bizonyításra, hogy ez a szerep a kartell működésének szempontjából összehasonlítható lett volna a Siemens, az Alstom vagy az Areva által a kartell európai titkáraiként betöltött szereppel.

350 A Siemens ezzel kapcsolatos érvei nem cáfolják e megállapítást.

351 Elsősorban az a tény, hogy a Siemens emlékeztetett az ABB-nek az „előszigetelt csövek"-kartellben a 80-as évek végén játszott szerepére, a jelen ügyben irreleváns, azon tény kivételével – amelyet a Bizottság a megtámadott határozatban helyesen figyelembe is vett –, hogy az ABB a kartellekben való részvétele miatt visszaesőnek minősül.

352 Másodsorban az akta Siemens által hivatkozott elemei nem támasztják alá azon érvét, miszerint az ABB-t kartellirányítónak kell minősíteni.

353 Ugyanis a Siemens által állítottakkal ellentétben az a körülmény, miszerint az ABB-n belül a kartellben való részvételre vonatkozó döntést valószínűleg a legfelső szinten hozták meg, még ha bizonyításra is kerül, egyáltalán nem erősíti meg az ABB kartellen belüli hajtóerő szerepét. Ugyanez vonatkozik arra a tényre, hogy M. beszámolója szerint az ABB két alkalmazottja is egymást követően „European speaker" lett. Ez a körülmény nem eredményezi e vállalkozás irányítói szerepét a kartellben. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a „European speaker" feladatának természete nem derül ki az akta irataiból, illetve különösen a Siemens beadványaiból. Továbbá az a tény, hogy sem a GQ-megállapodás, sem az EQ-megállapodás nem említi ezt a beosztást, arra enged következtetni, hogy a „European speaker" feladat nem játszott fontos szerepet a kartell működésében.

354 Továbbá, ugyan igaz, hogy a megtámadott határozat 153. lábjegyzete – amint arra a Siemens hivatkozik – említést tesz az Areva azon nyilatkozatáról, miszerint az ABB elnökölte a vezetőségi szintű találkozókat, a hivatkozott lábjegyzetnek a megtámadott határozat (147) preambulumbekezdése alá történt beszúrásából és az Areva nyilatkozatának szövegezéséből egyértelműen kitűnik, hogy e nyilatkozat csupán a 2002 és 2004 közötti időszakra vonatkozik. A Bizottság nem állítja, hogy a Siemens látta volna el a kartell titkárságát e viszonylag rövid időszak alatt – ugyanis az Alstom vagy az Areva látta el ezt a feladatot a hivatkozott időszakban. A Siemens viszont nem határozza meg, hogy már amennyiben bizonyításra kerül az a tény, hogy az ABB elnökölte a vezetőségi szintű találkozókat alig két éven keresztül – amely időszak során az Alstom vagy az Areva látta el a titkári feladatot – mennyiben teszi az ABB szerepét a Siemensnek több mint tizenegy évig tartó időszak alatt a kartell európai titkáraként betöltött szerepéhez hasonlóvá.

355 A Siemens által felhozott azon tény, miszerint az ABB és az Alstom 2000-ben úgy döntött, hogy egy „búcsúest" megrendezésével kizárja a VA Techet a kartellből, nem bizonyítja az ABB irányítói szerepét. Ugyanis, tekintettel arra, hogy a szóban forgó piacon megvalósult összefonódást követően csupán három európai vállalkozás maradt a kartellben a Siemens részvételének megszakítása után, nem lehet irányítói szerepről beszélni, amikor két vállalkozás összefog a harmadikkal szemben.

356 Végül a Siemens azon állítása, miszerint az ABB meghatározó szerepet játszott a Siemensszel szemben a távozását követően elfogadott megtorló intézkedések megszervezésében és végrehajtásában, egyetlen bizonyíték sem támasztja alá. Sem a megtámadott határozat (169) preambulumbekezdése, sem M.-nek az e preambulumbekezdésben idézett nyilatkozata sem tesz egyáltalán említést az ABB-nek a megtorló intézkedések megszervezésében és végrehajtásában játszott meghatározó szerepéről.

357 Ennélfogva a Siemens nem bizonyította, hogy az ABB az irányítói szerepre nézve az övéhez hasonló helyzetben volt, ezért a vele szemben gyakorolt eltérő bánásmód igazolt volt.

358 Mindenesetre, még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság az ABB által a kartellben játszott meghatározó szerep ellenére tévesen nem minősítette az utóbbit kartellirányítónak, a másik előnyére alkalmazott eltérő bánásmód nem indokolja, hogy a Törvényszék helyt adjon a Siemens által felhozott megsemmisítési jogalapnak. Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében ugyanis az egyenlő bánásmód, illetve megkülönböztetésmentesség elvének tiszteletben tartását össze kell egyeztetni a jogszerűség elvének tiszteletben tartásával, ami azt jelenti, hogy saját javára senki sem hivatkozhat valamely harmadik személy javára elkövetett jogsértésre (lásd ebben az értelemben a Bíróság 188/83. sz., Witte kontra Parlament ügyben 1984. október 9-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 3465. o.] 15. pontját; a Törvényszék fenti 184. pontban hivatkozott SCA Holding

kontra Bizottság ítéletének 160. pontját; T-347/94. sz., Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1751. o.] 334. pontját és a fenti 87. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 367. pontját).

359 Amint azt már a fenti 339–342. pontban kifejtettük, a Bizottság jogszerűen minősítette a Siemenst a kartell irányítójának. Ennélfogva a Siemens arra vonatkozó érvelése, hogy a vele szemben kiszabott bírságot nem szabad e címen emelni, nem elfogadható (lásd ebben az értelemben a fenti 358. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 334. pontját, valamint a fenti 184. pontban hivatkozott SCA Holding kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 160. pontját).

360 Következésképpen el kell utasítani a Siemens arra vonatkozó kifogásait, hogy a kartellben nem játszott irányítói szerepet, valamint hogy az ABB-t a kartell felbujtójának vagy irányítójának kellene minősíteni.

2. A Siemensszel szemben kiszabott bírság alapösszegének a kartellben betöltött irányítói szerepe miatti emelésének túlzott voltára vonatkozó harmadik kifogásról

a) A felek érvei

361 A Siemens másodlagosan arra hivatkozik, hogy még ha a titkársági feladatok időleges ellátása indokolta is irányítói minősítését, a Bizottság által alkalmazott 50%-os emelés túlzott, és sérti az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét. A Siemens a Bizottság

korábbi döntéshozatali gyakorlatára hivatkozva arra hivatkozik, hogy a bírság alapösszegének 50%-os emelése más súlyosító körülmények fennállását is feltételezi pusztán azon a tényen felül, hogy az érintett vállalkozás a titkársági feladatokat látott el. Azt kéri, hogy a Törvényszék korlátlan felülvizsgálati jogköre keretében jelentősen csökkentse a vele szemben alkalmazott emelést.

362 A Bizottság vitatja a Siemens érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

363 Először is meg kell állapítani, hogy az az érv, hogy egy 50%-os emelés magasabb a Bizottság által más határozatokban általában alkalmazott emelésnél, nem alkalmas arra, hogy megállapítsák az arányosság elvének megsértését (a fenti 345. pontban hivatkozott Bolloré és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 579. pontja; lásd továbbá a fenti 337. pontban hivatkozott ADM kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 248. pontját).

364 E tekintetben elegendő arra emlékeztetni, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság mérlegelési joggal rendelkezik a bírság megállapításában, és nem köteles e célból pontos matematikai formula alkalmazására (a Törvényszék T-150/89. sz., Martinelli kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1165. o.] 59. pontja, valamint T-352/94. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 268. pontja, valamint a fenti 345. pontban hivatkozott Bolloré és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 580. pontja). Ennélfogva a Siemens az arányosság elvére

vonatkozó kifogásának alátámasztása érdekében nem hivatkozhat a Bizottság által más ügyekben alkalmazott emelésekre.

365 Másodszor a Siemens azon érve, miszerint bírságának a kartellben betöltött irányítói szerepe miatti 50%-os emelése az egyenlő bánásmód elvét is sérti, mivel az ABB játszotta a hajtómű szerepét a kartellben, emlékeztetni kell, hogy amint az a fenti 352–357. pontban már megállapításra került, a Siemens nem tudta bizonyítani, hogy az akta iratai alapján az ABB-t ugyanúgy kell minősíteni, mint őt. Különösen az ABB-nek a kartellben játszott hajtómű szerepét nem támasztja alá egyetlen bizonyíték sem. Ennélfogva, mivel az ABB és a Siemens nem volt ugyanabban a helyzetben a Bizottság nem volt köteles őket ugyanúgy kezelni.

366 Egyébiránt, még a feltételezzük is – amint azt a Siemens állítja –, hogy az ABB-nek a kartellben játszott állítólagos hajtómű szerepe megkívánja, hogy e vállalkozás szerepét a Bizottság a Siemenséhez hasonlóan vegye figyelembe, akkor a Bizottság tévesen követett el harmadik személy javára jogsértést, amely nem indokolja, hogy a Törvényszék helyt adjon a Siemens által hivatkozott megsemmisítési jogalapnak. Amint arra ugyanis a fenti 358. pontban emlékeztettünk, az az egyenlő bánásmód, illetve megkülönböztetésmentesség elvének tiszteletben tartását össze kell egyeztetni a jogszerűség tiszteletben tartásának elvével, ami azt jelenti, hogy saját javára senki sem hivatkozhat valamely harmadik személy javára elkövetett jogsértésre.

367 Harmadszor a Siemens irányítói szerepe címén alkalmazott emelés arányos jellege vonatkozásában az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az a tény, hogy valamely vállalkozás a kartell vezetőjeként járt el, azt jelenti, hogy különös felelősséggel tartozik a többi vállalkozáshoz képest (lásd ebben az értelemben a Bíróság fenti 337. pontban hivatkozott IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 57. és 58. pontját, valamint a C-298/98. P., Finnboard kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10157. o.]

45. pontját; a fenti 358. pontban hivatkozik Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 291. pontját).

368 A jelen ügyben, tekintettel a Siemens által a kartellben annak európai titkáraként ellátott – a fenti 338., 340. és 342. pontban leírt – feladatok jelentőségére, az 50%-os emelés nem tekinthető aránytalannak.

369 Ennélfogva a harmadik kifogást, és következésképpen a harmadik jogalap negyedik részének egészét el kell utasítani.

E – *A harmadik jogalapnak a bírság engedékenységi közlemény címén elmulasztott csökkentésével kapcsolatos nyilvánvaló értékelési hibára vonatkozó ötödik részéről*

1. A felek érvei

370 A Siemens arra hivatkozik, hogy a Bizottság tévesen nem csökkentette a vele szemben kiszabott bírság összegét az engedékenységi közlemény alkalmazásával. Azzal érvel, hogy jelentős hozzáadott értékkel rendelkező bizonyítékokat nyújtott, és ezzel kapcsolatosan a kartell számos találkozójára vonatkozó nyilatkozatra, egy helyreállított

fájlra, egy, a kartell 2002 és 2004 közötti működésére vonatkozó ügyvédi levélre, a Siemens 2005. évi belső vizsgálatának eredményére, valamint korábbi alkalmazottai, Tr., E. és Sch. tanúvallomásaira hivatkozik.

371 A Bizottság vitatja a Siemens érveit.

2. A Törvényszék álláspontja

372 Az engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében annak érdekében, hogy a csökkentésre jogosultságot szerezzen, a vállalkozásnak a Bizottság rendelkezésére kell bocsátania a feltehető jogsértésre vonatkozó olyan bizonyítékait, amelyek jelentős hozzáadott értéket képviselnek a Bizottságnak már rendelkezésére álló bizonyítékok értékéhez képest.

373 Az engedékenységi közlemény 22. pontja értelmében a „hozzáadott érték" fogalma arra vonatkozik, hogy a benyújtott bizonyíték jellege és/vagy részletessége folytán mennyiben segíti a Bizottságot a kérdéses tényállás bizonyításában.

374 Az ítélkezési gyakorlat szerint a közösségi versenyjogi jogsértés elkövetésében részt vevő vállalkozások együttműködése esetén való bírságcsökkentés alapját az a megfontolás adja, hogy ez az együttműködés megkönnyíti a Bizottság feladatát, amely a jogsértés létezésének megállapítására és adott esetben megszüntetésére irányul (a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 399. pontja; a Törvényszék T-311/94. sz., BPB de Eendracht

kontra Bizottság 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1129. o.] 325. pontja; T-338/94. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1617. o.] 363. pontja, valamint a fenti 358. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 330. pontja).

375 Amint azt az engedékenységi közlemény 29. pontja megemlíti, ez olyan jogos elvárásokat teremtett, amelyekre azok a vállalkozások hivatkoznak, amelyek valamely kartell létezéséről kívánják tájékoztatni a Bizottságot. Tekintetbe véve a jogos bizalmat, amely e közlemény alapján a Bizottsággal együttműködni kívánó vállalkozásokban kialakulhatott, a Bizottság tehát köteles a közleménynek eleget tenni, amikor Siemensszel szemben kiszabott összegének meghatározása során értékeli annak együttműködését (lásd analógia útján a Törvényszék T-26/02. sz., Daiichi Pharmaceutical kontra Bizottság ügyben 2006. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-713. o.] 147. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

376 Mindazonáltal az engedékenységi közlemény közleményben meghatározott keretek között a Bizottság széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik annak megítélésében, hogy az érintett vállalkozás által előterjesztett bizonyítékok az engedékenységi közlemény 22. pontja értelmében hozzáadott értéket képviseltek-e, vagy sem, és e közlemény alapján a vállalkozás esetében helye van-e a bírság csökkentésének (lásd analógia útján a fenti 285. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 393. és 394. pontját, valamint a Törvényszék T-259/02–T-264/02. és T-271/02. sz., Raiffeisen Zentralbank Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-5169. o.] 532. pontját). Ezt az értékelést a közösségi bíróság felügyeleti joga keretében csupán korlátozottan vizsgálhatja.

377 A jelen ügyben tehát azt kell megvizsgálni, hogy a Bizottság nyilvánvaló értékelési hibát vétett-e azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a Siemensnek a megtámadott határozat (533)–(536) preambulumbekezdésében felsorolt nyilatkozatai nem képviseltek-e jelentős hozzáadott értéket.

378 E nyilatkozatokkal kapcsolatosan elöljáróban meg kell jegyezni, hogy a Siemens által 2004. május 28-a – vagyis az engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelem előterjesztésének napja – és 2006. április végi kifogásközlés időpontja között nyújtott információk kizárólag a kartellben való részvétele második szakaszára, vagyis a 2002 és 2004 közötti időszakra vonatkozott. Ezzel szemben a kifogásközlésig hallgatott az 1988 és 1999 közötti jogsértésben való részvétele tekintetében.

379 Egyébiránt hangsúlyozni kell, hogy a Siemens a Bizottsággal való együttműködésére vonatkozó minden egyes közlést tartalmazó iratában végig vitatta, hogy azon megállapodások, amelyekben részt vett, az EGT-n belüli GIS-projektekre irányultak volna, vagy hogy azok az EGT-n belül hatást gyakoroltak volna. Az őszinte együttműködési szándék helyett e dokumentumokból inkább az derül ki, hogy a Siemens – amint azt a Bizottság a megtámadott határozatban bizonyította – megpróbálta a lehető legnagyobb mértékben eltitkolni a megállapodások tartalmát.

380 Mindazonáltal, amint az engedékenységi közlemény 20. pontjából kitűnik, a hivatkozott közlemény 11. pontjában meghatározott teljes együttműködésre vonatkozó feltétel a bírságok alóli mentességi kérelmekre, és nem az engedékenységi kérelmekre vonatkozik. Ennélfogva a Siemens nyilatkozataiban az őszinteség egyértelmű hiánya nem akadálya annak, hogy a Bizottság csökkentse a bírság összegét, amennyiben az érintett vállalkozás a hivatkozott közlemény 21. pontjának megfelelően olyan bizonyítékokat nyújt, amelyek jelentős hozzáadott értéket képviselnek.

381 A Siemens az általa nyújtott információk állítólagos jelentős hozzáadott értékére vonatkozóan először is arra hivatkozik, hogy 2004. május 28-i levelében részletesen ismertetett „számos kartelltalálkozót”.

382 Ezzel kapcsolatosan meg kell említeni, hogy a Siemens az engedékenységi közlemény alapján benyújtott 2004. május 28-i kérelmében elismerte, hogy alkalmazottai, R.,

S. és Ze. 2002 elejétől fogva kapcsolatban álltak az ABB-vel, az Alstommal vagy az Arevával, illetve a VA Tech-csoporttal, és ő nyújtotta a vezetőségi és operatív szintű találkozókra vonatkozó első listát. Mindazonáltal kijelentette, hogy e kapcsolatfelvételek tárgya a „benchmarking" – vagyis az ágazat vállalkozásai versenyképességének növelését célzó helyes gyakorlatok cseréje – és a közös szolgáltatásnyújtás terén történő együttműködésre, illetve a nyersanyagok cseréjére vonatkozó lehetőségek megvitatása volt. A Siemens továbbá azt is elismerte, hogy a konkrét ügyek nagyon kis számát beszélték meg e találkozók során. Mindazonáltal kijelentette, hogy olyan nemzetközi projektekről volt szó, amelyek semmiféle kapcsolatban nem álltak az EGT-vel. Továbbá e projektek nem képezték ármegállapodások tárgyát, csupán a gyártók ajánlatainak szintjére vonatkozó „ésszerű" magatartásra hivatkoztak.

383 Ezen információk nem tekinthetők az engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében „a feltehető jogsértésre vonatkozó bizonyítékoknak", mivel azok csupán az európai GIS-gyártók közötti érdektelen kapcsolattartásra vonatkoznak. Továbbá, amint azt a Bizottság a megtámadott határozat (534) preambulumbekezdésében kifejtette – anélkül, hogy a Siemens azt vitatta volna – már tudomása volt e találkozókról és annak résztvevőiről.

384 Másodszor a Siemens arra hivatkozik, hogy bizonyos adatokat megfejtett, és azokat átnyújtotta a Bizottságnak.

385 Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a Siemens 2004. július 23-i levelében különböző dokumentumokat nyújtott be. Elsősorban benyújtotta az olyan – kizárólagosan az EGT területén kívüli – GIS-projektek listáját, amelyek tekintetében az ajánlatokat a 2002. és 2003. évben kellett benyújtani. Feltüntetve azon gyártókat, amelyeknek e projektet odaítélésre kerültek; e listát a Siemens a Bizottság által a helyszíni vizsgálat során lefoglalt fájlból állította helyre. Másodsorban egy 2004. április 22. és május 22. közötti telefonbeszélgetéseket tartalmazó listát nyújtott be alkalmazottja,

Ze. SIM kártyájával egyetemben. Harmadsorban több, Ze. laptopján talált, más gázszigetelt kapcsolóberendezés gyártókkal kötendő kétoldalú együttműködésre vonatkozó lehetőségről szóló dokumentumot nyújtott be.

386 A projektek listája nem tartalmaz egyetlen európai GIS-projektet sem, és ezért nem alkalmas arra, hogy az EGT-n belüli kartell hatásaira vonatkozó információkat nyújtson. A telefonbeszélgetések listája csupán a kimenő hívások napját, időpontját és időtartamát, valamint a hívott telefonszámokat tartalmazza. Továbbá a Siemens nem jelölte meg, hogy ez a lista mennyiben szolgálhatott arra, hogy a Bizottság bizonyítani tudja a kartell létezését – főleg, mivel olyan időszakra vonatkozik (2004 áprilisára és májusára), amelynek során a Siemens állítása szerint a kartell már megszűnt. Végül a Ze. laptopjáról származó dokumentumok csupán olyan érdektelen együttműködési tervekről szólnak – mint például a benchmarking, valamint bizonyos projektek tekintetében konzorciumok esetleges létrehozása –, amelyek nem állnak semmiféle összefüggésben a szóban forgó kartellel.

387 Ennélfogva a fenti dokumentumok egyike sem tekinthető olyan bizonyítéknak, amely elősegítette volna, hogy a Bizottság bizonyítani tudja a kartell létezését.

388 Harmadszor a Siemens arra hivatkozik, hogy benyújtott egy, a kartellbe részt vevő korábbi alkalmazottai nevében megírt levelet, amely „részletesen [leírta] a kartell működésének módj[át]”, és „aprólékosan [felsorolta] a [GIS-sel kapcsolatos] különböző projektekre vonatkozó EGT-n belüli megállapodásokat”. Álláspontja szerint ez „a 2002 és 2004 között létrejött megállapodásokra vonatkozó pontos dokumentum” volt.

389 E tekintetben fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Siemens 2004. december 7-én valóban benyújtott a Bizottsághoz egy 2004. november 25-i keltű, a Siemens meg

nem határozott korábbi alkalmazottainak jogi képviselője által szerkesztett levelet. A Siemens úgy véli, hogy R.-ről, S.-ről és/vagy Z.-ről van szó, akik a Bizottság megállapításai értelmében a Siemenst a kartellben való részvételének második szakaszában képviselték. Ez a levél tartalmazza a szóban forgó alkalmazottak nyilatkozatainak kivonatát, és többek között az szerepel benne, hogy a 2002 októberétől az ABB-vel, az Alstommal és a VA Tech-csoporttal tartott találkozók során magatartásuk összehangolása, megállapodások kötése és az árak rögzítése érdekében megtárgyalták a közös piacon belüli GIS-projekteket, hogy az Alstom látta el a titkársági feladatokat, és a kartell tagjai telefonon, faxon és kódolt e-maileken keresztül tartották egymással a kapcsolatot. A Siemens a fenti levelet továbbküldő 2004. december 7-i levelében kijelentette, hogy a hivatkozott levél tartalmának tükrében korábbi nyilatkozatai esetleg hiányosak vagy akár tévesek voltak. Hozzáfűzte még – a Törvényszék előtt nyilatkozottakkal ellentétben –, hogy „az átadott információk nem [voltak] túl részletesek".

390 Ugyan ezen információk a jogsértéssel kapcsolatosan bizonyos bizonyító erővel rendelkeznek – a Bizottság ugyanis a 2004. november 25-i levelet a megtámadott határozat 153. lábjegyzetében úgy említette, mint amelyik megerősíti azt a tényt, hogy a Siemens 1999-ben történt távozását követően az Alstom vagy az Areva látta el az európai titkárság feladatait –, ám azok csak a Bizottságnak korábban is rendelkezésére álló elemeket erősítettek meg. Az Areva ugyanis egy Bizottságnak 2004. május 25-én telefaxon megküldött iratban maga ismerte el, hogy ellátta a titkári feladatokat. Ennélfogva a Siemens által nyújtott információkat nem lehet olyan bizonyítékoknak minősíteni, amelyek jelentős hozzáadott értéket képviselnek a Bizottságnak már rendelkezésére álló bizonyítékok értékéhez képest.

391 Negyedszer a Siemens arra hivatkozik, hogy elemezte a főbb uniós piacokon fennálló versenyhelyzetet, és előterjesztette észrevételeit a Bizottságnak, miközben egyik vállalkozás sem nyújtott a piac és a verseny hátteréről ilyen részletes információkat.

392 Ezzel kapcsolatosan fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Siemens 2005. július 4-én küldte el a Bizottságnak a nála folytatott belső vizsgálat eredményének írásos összefoglalóját. Megjegyezte, hogy e vizsgálat során többek között a kartellekre vonatkozó jogszabályok tiszteletben tartásának szempontjából vizsgálta meg az általa 2000 januárja és 2004 áprilisa között megvalósított összes GIS-projektet. Álláspontja szerint az általa tett jelentős erőfeszítések ellenére ez a vizsgálat nem vezetett olyan konkrét eredményre, amely megerősítette volna a Bizottság által hivatkozott kifogásokat, és nem tette lehetővé az egyes Unión belüli projektekre vonatkozó, versenytársak közötti megállapodások létezésének bizonyítását lehetővé tévő szabálytalanságok megállapítását.

393 Ennélfogva nem tulajdonítható bizonyító erő a Siemens által 2005. július 4-én átadott információknak. Így különösen nem úgy tűnik, hogy „a piacról és a verseny hátteréről szóló [állítólag] részletes információk" elősegítették volna, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban bizonyíthassa a megállapított jogsértést, és hogy azok jelentős hozzáadott értékkel bírnának.

394 Ötödször a Siemens arra hivatkozik, hogy megküldte a Bizottságnak korábbi alkalmazottainak, Tr.-nek, E.-nek és Sch.-nek a nyilatkozatait, amelyek részletes információkat tartalmaztak a GQ-megállapodás megkötéséről, valamint az ABB-nek a kartellben játszott szerepéről.

395 Ezzel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a Siemens egy 2006. augusztus 7-i leveléhez csatolva megküldte a Bizottságnak korábbi alkalmazottainak, Tr.-nek, E.-nek és Sch.-nek a nyilatkozatait. Ebben a levélben a Siemens jogi képviselője összefoglalta a szóban forgó nyilatkozatok lényegét. Többek között megjegyezte, hogy az ABB (korábban BBC) kezdeményezte a GQ-megállapodást, és ő volt az európai gyártók közötti előzetes megbeszélések hajtóműve is, hogy a GQ-megállapodás a közel keleti piacokra irányult, és nem az európai projektek vonatkozott, hogy a Siemens 1998 végén, illetve később, 1999 elején elhatárolta magát a GQ-megállapodástól, és hogy az a kartell, amelyben a Siemens 2002 és 2004 között részt vett, egyáltalán nem függött össze a GQ-megállapodáson alapuló előző kartellel.

396 Továbbá fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a Siemens ezeket az információkat a 2006 áprilisának végén megküldött kifogásközlést követő több mint három hónappal nyújtotta át, amelyben a Bizottság már ismertette a gázszigetelt kapcsolóberendezések gyártóival szemben kifogásolt jogsértésre vonatkozó bizonyítékokat. Ezen túlmenően a fent hivatkozott tanúvallomásokból kitűnő egyetlen új elem az az állítás, miszerint az ABB volt a GQ-megállapodás megkötésének felbujtója, illetve hajtóereje. Ám, ahogy azt már a fenti 350–357. pontban megállapítottuk, ezt az állítást az akta többi eleme nem támasztja alá. Ennélfogva Tr., E. és Sch. tanúvallomása nem segítette elő, hogy a Bizottság bizonyíthassa a megtámadott határozatban megállapított jogsértést, és nem képviselt jelentős hozzáadott értéket.

397 A fentiekből következően a Bizottság nem sértette meg az engedékenységi közleményt azzal, hogy nem csökkentette a Siemensszel szemben kiszabott bírságot. Következésképpen a harmadik jogalap ötödik részét el kell utasítani.

F – *A harmadik jogalap arra vonatkozó hatodik részéről, hogy a verseny-főigazgatóság de facto kötelezi a biztosok testületét*

1. A felek érvei

398 A Siemens arra a tényre hivatkozik, hogy a biztosok testülete jelen ügyre vonatkozó döntésének előestéjén egyes médiumok arról számoltak be, hogy valószínűleg hatalmas összegű bírságok kiszabására kerül majd sor a kartellben részt vevő vállalkozásokkal szemben, és meglehetős pontossággal jelölték meg a különböző érintett vállalkozásokkal szemben kiszabandó bírságok összegét. Úgy véli, hogy ez az eljárás sérti a közösségi jog alapvető elvét, miszerint a biztosok testülete határozatait saját felelősségére és önállóan hozza meg.

399 A Bizottság sajnálatát fejezi ki a Siemens által hivatkozott incidens miatt. Mindazonáltal hangsúlyozza, hogy e számadatok közlése nem volt szándékos, és arról a biztosok testületének nem volt tudomása. Ezzel kapcsolatosan a Bizottság belső vizsgálatot folytatott annak kiderítése érdekében, hogy honnan szivárgott ki az információ, ám az nem járt sikerrel, és megváltoztatta gyakorlatát, hogy hasonló eset ne fordulhasson elő még egyszer. A fenti incidens jogi megítélésével kapcsolatosan a Bizottság úgy véli, hogy az ilyen elhamarkodott közlés nem korlátozza a biztosok függetlenségét, és hogy a szóban forgó eset nem vonja kétségbe a megtámadott határozat jogszerűségét.

2. A Törvényszék álláspontja

400 Emlékeztetni kell arra, hogy az EK 287. cikk arra kötelezi a Közösség intézményeinek tagjait, tisztviselőit és egyéb alkalmazottait, hogy „[ne fedjék] fel a szolgálati titoktartási kötelezettség alá eső információkat, így különösen a vállalkozásokra, az ezek üzleti kapcsolataira vagy költségösszetevőire vonatkozó információkat". Ugyan ez a rendelkezés főleg a vállalkozásoktól szerzett információkra vonatkozik, az „így különösen" fordulat azt mutatja, hogy olyan általános elvről van szó, amely más bizalmas információkra is alkalmazandó (a Bíróság 145/83. sz., Adams kontra Bizottság ügyben 1985. november 7-én hozott ítéletének [EBHT 1985., 3539. o.] 34. pontja; lásd továbbá ebben az értelemben a Törvényszék T-353/94. sz., Postbank kontra Bizottság ügyben 1996. szeptember 18-án hozott ítéletének [EBHT 1996., II-921. o.] 86. pontját).

401 A jelen ügyben az aktából kitűnik, hogy a megtámadott határozat elfogadását megelőzően végleges jóváhagyásra a biztosok testülete elé terjesztett határozattervezet lényeges elemeit valaki közölte egy sajtóügynökséggel. A megtámadott határozat elfogadásának előestéjén, 2007. január 23-án 19 óra körül ugyanis e sajtóügynökség pontos információkat közölt a bírságok összesített összegéről, valamint a Siemensszel, a Melcóval és az Alstommal szemben kiszabandó egyes bírságok összegéről, valamint azt is közzétette, hogy az ABB a Bizottság informátoraként bírság alóli mentességet kapott. A Bizottság – miközben kijelentette, hogy nem tudta kinyomozni a sajtónak

történt információszivárogtatás tettesét – nem tagadta, hogy a kiszivárogtatás az ő berkeiből származott.

402 Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében egy ilyen szabálytalanság akkor vonhatja maga után a határozat megsemmisítését, ha e szabálytalanság nélkül az eljárás más eredményre vezethetett volna (a fenti 336. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 91. pontja és a fenti 174. pontban hivatkozott Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 29. pontja). Márpedig a jelen ügyben a Siemens ezt nem bizonyította. Semmi nem enged arra következtetni ugyanis, hogy amennyiben a jogvita tárgyát képező információkat nem szivárogtatták volna ki, a biztosok testülete módosította volna a bírság összegét vagy a határozattervezet tartalmát. Különösen egyáltalán nincs olyan bizonyíték, amely arra utalna, hogy a biztosok testülete együttesen vagy bizonyos tagjai kényszerítve érezték volna magukat, vagy úgy érezték volna, hogy a határozattervezetnek a sajtóval már közölt elemeitől nem tudnának eltérni.

403 Következésképpen a harmadik jogalap jelen részét ugyancsak el kell utasítani. Ennélfogva a harmadik jogalap egészét el kell utasítani.

404 Mivel a Siemens által felhozott mindhárom jogalap elutasításra került, a kereset egészét el kell utasítani.

A költségekről

405 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján a Törvényszék a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Mivel a Siemens pervesztes lett, a Bizottság kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére.

A fenti indokok alapján

A TÖRVÉNYSZÉK (második tanács)

a következőképpen határozott:

1) A Törvényszék a keresetet elutasítja.

2) A Törvényszék a Siemens AG-t kötelezi a költségek viselésére.

Pelikánová Jürimäe Soldevila Fragoso

Kihirdetve Luxembourgban, a 2011. március 3-i nyilvános ülésen.

Aláírások

Tartalomjegyzék

A jogvita előzményei ..... II - 491

Eljárás és a felek kérelmei ..... II - 496

A jogkérdésről ..... II - 497

I – Az EK 81. cikk (1) bekezdésének, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének megsértésére vonatkozó első jogalapról ..... II - 498

A – Az első jogalapnak a „kifogásolt jogsértések nem megfelelő leírására" vonatkozó első részéről ..... II - 498

1. A felek érvei ..... II - 498

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 499

B – Az első jogalapnak az „állítólagos megállapodások és azok közös piacra gyakorolt hatásainak téves elemzésére" vonatkozó második részéről ..... II - 499

1. A felek érvei ..... II - 500

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 501

a) A bizonyítási teherről ..... II - 503

b) A GQ-megállapodás és az EQ-megállapodás bizonyító ereje ..... II - 508

c) A közös egyezség bizonyításáról ..... II - 509

Az ABB nyilatkozatai és M. tanúvallomása ..... II - 510

A Fuji nyilatkozatairól ..... II - 517

A Hitachi nyilatkozatairól ..... II - 521

A közös egyezség Areva, Alstom és VA Tech-csoport általi vitatásának hiányáról ..... II - 524

Az európai GIS-projektek listájáról ..... II - 525

– Az összefoglaló lista eredetéről és keltéről, valamint bizonyítéki minőségéről ..... II - 527

– Azon állításról, miszerint az összefoglaló listában említett európai GIS-projektek a kartellben nem kerültek megtárgyalásra ..... II - 528

– Az állítólagosan többször említett vagy meg nem valósított projektekről ..... II - 531

– Az összefoglaló listán felsorolt európai GIS-projektek alacsony száma ..... II - 531

– Arról, hogy az EGT-n belüli GIS-projektek nem kerültek a kartellen belül a Siemensnek odaítélésre ..... II - 533

– A Siemens által benyújtott ökonometriai elemzésről .. II - 535

Az okirati bizonyítékokról ..... II - 537

– A GQ-megállapodásról és az EQ-megállapodásról ... II - 538

– A VA Tech-csoport helyiségeiben tartott vizsgálat során talált „A JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója” című keltezetlen dokumentumról ..... II - 542

– A Wa., J. és B. – a VA Tech-csoport alkalmazottai – közötti 1999. január 18-i levélváltásról ..... II - 544

– A 2002 és 2004 közötti időszakban bekövetkezett tényekre vonatkozó irati bizonyítékokról ..... II - 545

d) Az első jogalap második részére vonatkozó következtetések .... II - 546

A kartell EGT-n belül kifejtett hatásairól ..... II - 546

Az európai piacnak az európai gyártók részére, a japán piacnak a japán gyártók részére történő fenntartásáról ..... II - 547

A „gyártó országok” európai védelméről ..... II - 548

II – Az 1/2003 rendelet 25. cikkének megsértésére vonatkozó második jogalapról ... II - 549

A – A második jogalap arra vonatkozó első részéről, hogy a Siemens 1999 áprilisa és szeptembere között nem vett részt a kartellben ..... II - 549

1. A felek érvei ..... II - 549

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 550

a) A bizonyítási tehernek a Siemens és a Bizottság közötti megoszlása ..... II - 551

b) Azon elemek bizonyító erejéről, amelyekre a Bizottság azon értékelését alapozza, miszerint a Siemens 1999. szeptember 1-jén szakította félbe a kartellben való részvételét ..... II - 553

Az ABB és M. nyilatkozatairól ..... II - 554

A „JJC-vel tartott megbeszélés összefoglalója” című dokumentumról ..... II - 558

Az Areva, a Melco, a Fuji és a Hitachi/JAEPS nyilatkozatairól .. II - 559

– Az Areva nyilatkozatairól ..... II - 559

– A Melco nyilatkozatairól ..... II - 561

– A Fuji nyilatkozatairól ..... II - 562

– A Hitachi nyilatkozatairól ..... II - 563

Közbenső következtetés ..... II - 563

c) A Siemens által a kartellben való részvételnek legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakításának alátámasztása érdekében felhozott bizonyítékokról ..... II - 564

A kartellben való részvételének legkésőbb 1999 áprilisában történt megszakítását alátámasztó empirikus gazdasági bizonyítékok ..... II - 564

Se. tanúvallomásáról ..... II - 565

Tr., E. és Sch. tanúvallomásáról ..... II - 566

A Siemensnek a GIS-projektekkel kapcsolatos megállapodásban 1999 áprilisát követő részvétele bizonyítékának hiányáról ..... II - 569

Az 1999. április 22-ét követő találkozókkal kapcsolatos bizonyíték hiányáról ..... II - 570

B – A második jogalapnak az eljárási határidők elévülésére vonatkozó második részéről ..... II - 572

1. A felek érvei ..... II - 572

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 572

C – A második jogalapnak a Siemens kartellben 2004. január 1-jét követő részvételének hiányára vonatkozó harmadik részéről ..... II - 578

1. A felek érvei ..... II - 578

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 578

III – A bírság összegének kiszámításával kapcsolatos téves jogalkalmazásra vonatkozó harmadik jogalapról ..... II - 581

A – A harmadik jogalapnak a bírság kiindulási összege aránytalanságára vonatkozó első részéről ..... II - 582

1. A kartell által kifejtett hatás hiányára vonatkozó első kifogásról ..... II - 582

a) A felek érvei ..... II - 582

b) A Törvényszék álláspontja ..... II - 583

2. A bírság kiindulási összegének a jogsértés gazdasági jelentőségéhez képest aránytalan voltára vonatkozó második kifogásról ..... II - 585

a) A felek érvei ..... II - 585

b) A Törvényszék álláspontja ..... II - 585

3. A Siemens nem megfelelő csoportba sorolására vonatkozó harmadik kifogásról ..... II - 590

a) A felek érvei ..... II - 590

b) A Törvényszék álláspontja ..... II - 591

B – A harmadik jogalapnak az elrettentési szorzó aránytalan voltára vonatkozó második részéről ..... II - 594

1. A felek érvei ..... II - 594

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 596

C – A harmadik jogalapnak a jogsértés időtartamának téves meghatározására vonatkozó harmadik részéről ..... II - 601

D – A harmadik jogalapnak a Siemens téves irányítói minősítésére vonatkozó negyedik részéről ..... II - 602

1. Az arra vonatkozó első és második kifogásról, hogy az ABB, és nem a Siemens töltötte be a kartell irányítói szerepét ..... II - 602

a) A felek érvei ..... II - 602

b) A Törvényszék álláspontja ..... II - 603

A kartellirányítói szerepről ..... II - 603

A Siemensszel szemben az ABB-hez képest állítólagosan alkalmazott eltérő bánásmódról ..... II - 608

2. A Siemensszel szemben kiszabott bírság alapösszegének a kartellben betöltött irányítói szerepe miatti emelésének túlzott voltára vonatkozó harmadik kifogásról ..... II - 612

a) A felek érvei ..... II - 612

b) A Törvényszék álláspontja ..... II - 613

E – A harmadik jogalapnak a bírság engedékenységi közlemény címén elmulasztott csökkentésével kapcsolatos nyilvánvaló értékelési hibára vonatkozó ötödik részéről ..... II - 615

1. A felek érvei ..... II - 615

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 616

F – A harmadik jogalap arra vonatkozó hatodik részéről, hogy a verseny-főigazgatóság de facto kötelezi a biztosok testületét ..... II - 623

1. A felek érvei ..... II - 623

2. A Törvényszék álláspontja ..... II - 624

A költségekről ..... II - 626